

Högskolan i Örebro
Institutionen för samhällsvetenskap
Socionomutbildningen, termin 7
C-uppsats i psykosocialt arbete, Vt-97

Salutogena perspektiv inom socialtjänsten

- en studie av 20 socialarbetares sätt att möta information om en familj

Författare:
Jörgen Ahr
Jörgen Andersson

Handledare:
Bo Edvardsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	1
2. Salutogenes och salutogena faktorer	2
2.1 Salutogenes - vad är det?	2
2.2 Salutogena faktorer	2
2.3 Vad kan ett salutogent perspektiv bidra med?	5
3. Tidigare forskning	6
3.1 Två longitudinella studier	6
4. Metod och urval	7
4.1 Metod	7
4.2 Vinjetternas utformning	8
4.3 Frågor till vinjetten	9
4.4 Salutogena faktorer i vinjetten	10
4.5 Urval och bortfall	11
4.6 Tillvägagångssätt vid intervjun	12
4.7 Databearbetning	13
4.8 Metodkritik	14
5. Resultatredovisning grupp för grupp	15
5.1 Grupp 1 - Fem kvinnor om Eric	15
5.1.1 Sammanfattning	18
5.2 Grupp 2 - Fem kvinnor om Erica	18
5.2.1 Sammanfattning	22
5.3 Grupp 3 - Fem män om Eric	22
5.3.1 Sammanfattning	26
5.4 Grupp 4 - Fem män om Erica	26
5.4.1 Sammanfattning	29
6. Analys av hela gruppen	30
6.1 Fråga 1 och 2: "Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?" och "Vilka tankar, associationer eller bilder får du utifrån informationen om familjen?"	30
<i>Tabell 1. Antal positiva respektive negativa uttalanden i svaren på fråga 1 och 2.</i>	31
6.1.1 Familjen välfungerande - ej välfungerande	30
6.1.2 Relationer i familjen	31
6.1.3 Hjälpökande föräldrar	32
6.1.4 Familjens tidigare erfarenheter	32
6.1.5 Moderns graviditet och förlossning	32
6.1.6 Skola	32
6.1.7 Identifierad person (IP)	33
6.1.8 Övrigt	33

6.2 Fråga 3. ”Vad handlar denna familjs situation i grunden om?”	34
<i>Tabell 2. Antalet positiva respektive negativa uttalanden i svaren på fråga 3.</i>	34
6.2.1 Relations- och kommunikationsproblem	35
6.2.2 Intrapsykiska orsaksfaktorer hos IP	35
6.2.3 Orsaker hos föräldrarna	36
6.3 Fråga 4. ”Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?”	37
<i>Tabell 3. Antalet föreslagna åtgärder i svaren på fråga 4.</i>	37
6.3.1 Åtgärder riktade till IP	37
6.3.2 Åtgärder riktade till föräldrar	38
6.3.3 Åtgärder riktade till hela familjen	39
6.4 Fråga 5. ”Vad skulle kunna hända om inte någonting görs åt denna familjs situation?”	40
<i>Tabell 4. Antalet antingen-eller-svar samt positiva respektive prognoser och positiva respektive negativa preciseringar i svaren på fråga 5.</i>	40
6.4.1 Positiva preciseringar	40
6.4.2 Negativa preciseringar	41
6.5 Fråga 6. ”Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?”	42
6.5.1 Relationer	42
6.5.2 Nätverk	42
6.5.3 Tidigare lösningsförsök och undantag	42
6.5.4 Regler och gränser	43
6.5.5 Skola	43
6.5.6 IP:s umgänge	43
6.5.7 Moderns graviditet och förlossning	44
6.5.8 Uppväxtförhållanden	44
6.5.9 Övrig information som önskades	44
6.6 Summering av analys	45
6.6.1 Beaktades salutogena faktorer?	45
6.6.2 Hinder för ett salutogent perspektiv	48
6.6.3 Kön på respondenten och kön på identifierad person	48
6.6.4 Stegrad negativitet	49
7. Slutsatser	49
8. Slutdiskussion	50
8.1 Salutogena perspektiv inom undersökningsgruppen	50
8.2 Lättare att tänka i problem-/bristperspektiv	51
8.3 Kompensatoriska åtgärder	51
8.4 Reducera eller tillföra och kontinuumet hälsa - ohälsa	51
8.5 SoL § 1 - Att förstärka det positiva	52
8.6 Hur ska kunskap om det salutogena perspektivet förmedlas?	52
Referenser	54

Bilagor:

Bilaga 1 - Vinjetter

Bilaga 2 - Intervjuinstruktioner och vinjetfrågor

Bilaga 3 - Sammanställning av uttalanden

**”Salutogena perspektiv inom socialtjänsten -
en studie av 20 socialarbetares sätt att betrakta information om en familj”**

Högskolan i Örebro, institutionen för samhällsvetenskap, 1997

**Författare: Jörgen Ahr
Jörgen Andersson**

Sammanfattning

Denna C-uppsats är en explorativ undersökning med syfte att undersöka om och i vilken grad ett salutogent perspektiv förekommer inom socialtjänsten. Den har också till syfte att undersöka om kön på socialarbetare respektive klient påverkar beaktandet av salutogena respektive patogena faktorer, samt vad som kan utgöra hinder för ett salutogent tänkande. Undersökningen har skett genom intervjuer enligt vinjettkonsten. Urvalet bestod av 10 kvinnliga och 10 manliga socialarbetare som arbetar inom socialtjänsten med utredning och/eller behandling av barn och/eller ungdomar och deras familjer.

Undersökningen gick till så att socialarbetaren fick läsa en fiktiv berättelse (vinjett) om en familj som söker hjälp hos socialtjänsten för att de upplever sig ha problem i relationen till sitt 15-åriga barn och för att de är oroliga för dennes framtid. Av berättelse framgår dock inte bara familjens problem utan implicit också att det finns en hel del resurser i familjen, en hel del salutogena faktorer. Utifrån denna vinjett lät vi socialarbetaren besvara ett antal frågor för att på så sätt ta reda på i vilken utsträckning denne tog fasta på de salutogena faktorer som förekommer i familjen.

Av studien framgår att det hos de intervjuade socialarbetarna inte finns något salutogent perspektiv, utan i stället ett dominerande problem-/bristperspektiv. Socialarbetarna tar i stor utsträckning fasta på det hos familjen som anses vara bristande och det som fungerar dåligt och familjemedlemmarna tillskrivs ofta negativa egenskaper, trots att det många gånger inte finns premisser för detta i vinjetten. De åtgärder som föreslås är av kompenserande art där man ser till det som inte fungerar och har för avsikt att kompensera detta. Då det som är salutogent i familjen berörs, så sker detta nästan uteslutande utan att man preciserar värdet av det salutogena eller reflekterar över hur det skulle kunna utnyttjas för att vara till hjälp för familjen, varvid uttalandena blir mer av allmänna resursuttalanden.

Vad det gäller inverkan av socialarbetarens respektive klientens kön på beaktandet av salutogena respektive patogena faktorer så har socialarbetarens kön ingen inverkan på detta. Då könet på klienten, i detta fall 15-åringen i familjen, ändras så påverkas dock socialarbetarnas svar på så sätt att man anger fler, ur salutogen synvinkel, negativa tankar och associationer om familjens situation i stort, då klienten är av det manliga könet än då denne är av det kvinnliga. Vad det gäller andelen negativa orsaksförklaringar till familjens situation är dock förhållandet omvänt.

I undersökningen framkommer vidare att man via kontrafaktiskt tänkande begår tankefel vilka antas kunna utgöra hinder för ett salutogent tänkande. Exempel på dessa tankefel är bl a implicita sambandsantaganden, mentala tillgänglighetsfel, oberättigade slutsatser, extrema likformighetskrav samt confirmation bias. Dessa tankefel innebär att man tenderar att frångå verkligheten och tolka in egenskaper, orsaker eller faktorer i en situation. Utifrån detta kan sedan bemötande, utredning och behandling bli negativ för den detta är riktat till.

**”Salutogenic perspectives within the social welfare service -
a study of 20 social workers way of considering information about a family”**

University of Örebro, Department of Social Science, 1997

**Authors: Jörgen Ahr
 Jörgen Andersson**

Abstract

This is an explorative study and its’ purpose is to explore if and to what extent the salutogenic perspective exists within the social welfare service. Its’ purpose is also to ascertain if the sex of the social worker and of the client influence the consideration of salutogenic and pathogenic factors and if there are any potential obstacles for a salutogenic perspective. The study was accomplished with interviews according to the vignette technique. Our sample consists of 10 female and 10 male social workers working within the social welfare service with investigations and/or treatment of children and/or youth and their families.

In the interview the social worker was asked to read a fictitious story (vignette) about two parents that seeks help at the social service agency because they feel they’re having problem with their relations to their 15 year old teenager and are worried for the future of their child. But the story not only indicates that the family is experiencing problems. It also, if in an implicit way, shows that there is a strength in the family and that the members of the family have resources to handle the problems that the family experiencing - that is there are salutogenic factors within the family. When having read the vignette, the social worker was asked to answer some questions about the family. On the basis of these answers we tried to find out if the social workers took in consideration the salutogenic factors that existed in the family.

The study shows that there exists no salutogenic perspective among the twenty social workers that were interviewed. Instead we found a dominating pathogenic (problem-based) perspective. The social workers focus to a great extent on what they believe is malfunctioning in the family and in many cases attributes negative qualities to the family or the individuals in the family, even though there are no evidence for these qualities in the vignette. Whenever some of the social workers border on some of the salutogenic factors, they do it almost exclusively without specifying the value of it, or without specifying in what way it could be used by the family to help them get along. The interventions that come on purpose to help the family are difficult kinds of compensating interventions.

Regarding whether the sex of the social worker and of the client influenced the extent to what the social worker took the salutogenic and the pathogenic factors into account, the study shows that the sex of the social worker did not influence this. Though, when the sex of the client, in this case the 15 year old teenager in the family, is altered the answers of the social worker are influenced. They have more, from a salutogenic perspective, negative thoughts and associations about the family when the client is a male than when the client is a female. An exception to this is when it comes to what are the causes of the family’s situation. Then the social workers give more negative than positive conceivable causes when the client is female than when the client is male.

The study further shows that there are contrafactual thinking existing among the social workers, i.e. they are speaking against what is a fact. This contrafactual thinking tends to create errors in the process of thinking. One example of this error of thought is when the social wor-

ker assumes that if A exists then B also exists, or that A is the cause of B, for example that the client is psychically ill because he behaves a little bit different to what he usually does. Another example is when the social workers experience from another similar case is affecting a currant ongoing case to the degree that the he or she makes wrong decisions, or confirmation bias were the social worker only to seek information that confirms his hypothesis. We assume that these errors of thought can constitute obstacles for the development of a salutogenic perspective.

Keywords:

Salutogenes

Pathogenes

Social welfare service

1. Inledning

1.1 Bakgrund

”...Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser...” (SoL 1980:620 §1 st 2). Detta har den som arbetar som socialarbetare hört många gånger då det är den paragraf som styr målen för det sociala arbetet, det är socialtjänstlagens portalparagraf. Då en av de största arbetsgivarna för socionomer är kommunernas socialtjänst blir ämnet för denna uppsats ”*Salutogena perspektiv inom socialtjänsten*”. Med salutogent perspektiv menas kunskaper om och beaktande av faktorer som leder till hälsa hos en individ eller grupp, alltså salutogena faktorer.

Bakgrunden till att vi valt att skriva om detta är att det på socionomutbildningen oftast fokuseras på det patologiska hos individen eller grupper av individer som förklaring till uppkomsten av olika problem. Man skulle kunna säga att vi inom socionomutbildningen blir skolade i att se problem och blir försedda med olika patogena förklaringsmodeller. Eftersom dessa förklaringsmodeller är klart dominerande, är vår åsikt att detta av naturliga skäl kommer att påverka det förhållningssätt som man som socionom kommer att välja i framtiden. Givetvis ska man ha kunskap om vad som gör att människor mår dåligt och får problem av något slag, men vi anser att man lika givet bör ha kunskap om vad som får människor att må bra - vad som leder till hälsa!

Vidare funderar vi på om de teorier/metoder som idag existerar inom de sociala förändringsarbetet får den effekt de borde ha utifrån ett dominerande problem-/bristorienterat (patogent) förhållningssätt. Vi vet att många socialbyråer idag säger att de arbetar utifrån ett lösningsfokuserat förhållningssätt. Utifrån det ovan beskrivna kan man fråga sig vilken effekt en sådan teori/modell får om man tenderar att i huvudsak se risk- eller problemfaktorer. Teorin i sig säger ju att den fokuserar på lösningar och fäster uppmärksamheten på resurser, vilket den förmodligen också gör, men kan man förbättra effekten i detta om man får en perspektivförskjutning mot det mer salutogena perspektivet? Förmodligen är det så att socialarbetare inte bara ser riskfaktorer, utan också tittar efter vad som fungerar hos familjer/individer, men vi antar att det bland människor inom olika vårddyrken kan finnas en brist i kunskapen om vilka de salutogena faktorerna är och vad de kan ha för betydelse för människors välbefinnande.

Vår tanke är att ett *salutogent perspektiv* (alltså kunskap om salutogena faktorer och dess betydelse) skulle kunna bidra till att samtal, utredning och behandling skulle få ett annat utfall än från ett ensidigt patogent perspektiv.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka om och i vilken grad det salutogena perspektivet finns inom socialtjänsten. För att svara på detta vill vi veta i vilken utsträckning salutogena faktorer beaktas av en socialarbetare inom socialtjänsten då ett nytt ärende kommer denne tillhanda. Vi har också för syfte att undersöka om kön på socialarbetare respektive kön på den individ som är föremål för socialtjänstens insatser påverkar beaktandet av salutogena respekti-

ve patogena faktorer. Ytterligare ett syfte är att undersöka vad som skulle kunna utgöra hinder för ett salutogent tänkande.

2. Salutogenes och salutogena faktorer

2.1 Salutogenes - vad är det?

Begreppet salutogenes har myntats och utvecklats av Aaron Antonovsky (Hansson & Cederblad, 1995). Begreppet kommer från latinets *salus* som betyder hälsa och från det grekiska ordet *genesis* som betyder ursprung eller uppkomst (Hult, et al., 1996).

Att anta ett salutogent perspektiv innebär i stort att man lägger tonvikten vid hälsobringande faktorer. Man frågar sig vad det är som frambringar hälsa, vad det är som gör att människor mår bra (trots att förutsättningar och omständigheter egentligen talar för det motsatta). Detta i motsats till det patogena perspektivet där man fokuserar på vad som frambringar ohälsa av något slag. Här frågar man sig i stället vad det är som gör att en människa är sjuk eller mår dåligt. Paradoxalt nog kan man säga att det salutogena perspektivet i grunden är pessimistiskt och det patogena optimistiskt. Vi menar att det patogena säger att om det inte fanns risk- och problem i en människas liv skulle detta vara uteslutande positivt. Det salutogena anger motsatsen, att livet är fullt av svårigheter som kan leda till ohälsa om man inte har några salutogena faktorer som skyddar.

Den salutogena infallsvinkeln bidrar till att förskjuta perspektivet från patogent till salutogent och därigenom avvisa den tudelade indelningen av människor som friska eller sjuka. Man skulle också kunna säga att det salutogena perspektivet kan hindra socialarbetare (socionomer) från att gå i fällan att enbart söka efter historien bakom ett problem eller sjukdom för att i stället bidra till att de också söker individens eller gruppens totala historia. Detta perspektiv ger också kunskap om vilka faktorer som bidrar till att upprätthålla en individs position på kontinuumet hälsa - ohälsa, eller skapa en förändring mot polen hälsa.

Inom det salutogena perspektivet betraktas inte stressorer som något icke önskvärt som ska undanröjas, utan som något som alltid finns och kommer att finnas i en individs omgivning. Antonovsky menar att stressorer kan till och med vara hälsobringande, beroende på hur pass väl en individ kan hantera stressoren och upplösa spänningen.

Detta medför att man som socialarbetare, i stället för att söka efter den ”magiska” lösningen eller åtgärden, uppmanas att leta efter alla källor som kan leda till att individen eller familjen kan finna balans och klara av omgivningens krav. Men för att som socialarbetare klara av att bygga behandling och åtgärder på salutogena faktorer krävs kunskap.

2.2 Salutogena faktorer

Vad som kan betraktas som salutogena eller skyddande faktorer skiljer sig lite åt beroende på vilken nivå man riktar uppmärksamheten på. På individnivå kan salutogena faktorer utgöras av följande enligt Hansson & Cederblad (1995):

- *God social kapacitet och förmåga att knyta an*

Att vara socialt öppen, att vara beredd till samarbete, och att ha ett öppet, vänligt och lugnt uppträdande kan vara en faktor som ökar chanserna att bli omtyckt och uppskattad (Hansson & Cederblad, 1995). Här kan man också tänka sig att många andra faktorer som är kopplad till god social kapacitet har en stor betydelse t ex att man är verbal och utåtriktad och har lätt att få kontakt med andra människor, att man har god förmåga att knyta an till andra människor (Dahlin & Cederblad, 1993) och att man har god förmåga att upprätthålla de relationer man skapat. Optimism och en positiv föreställning om sig själv och framtiden är faktorer som är kopplad till ökad sociabilitet och välvilja mot andra (Hult et al., 1996), vilket för oss in på nästa faktor.

- *Positivt självförtroende*

Att individen har ett positivt självförtroende har av en rad forskare framhållits som en saluto-gen faktor (Hansson & Cederblad, 1995). En individ med högt självförtroende har ju i många sammanhang en tilltro till sig själv och till sin förmåga att hantera de svårigheter han utsätts för. Han ser sin omgivning som hanterbar och upplever att han har resurser att möta de krav som den ställer på honom. I bästa fall kan det vara så att förhållanden eller situationer som skulle kunna ses som svårigheter i stället upplevs som utmaningar och utifrån detta därmed också få en meningsfullhet (Antonovsky, 1991).

- *Självständighet*

Att känna att man själv inte har förmågan att klara av de situationer man ställs inför eller de livsbetingelser man har, utan att man är beroende av andra människors välvilja och stöd för att klara sig, är för vissa människor ett faktum och det leder till stress och ångest. De människor som å andra sidan får känna att de på egen hand kan klara av de krav som ställs på dem och inte är beroende av andra för att kunna hantera olika situationer och livsbetingelser, kan utveckla en tilltro till sig själva och sina förmågor. Självständighet är en faktor som visat sig vara stressmildrande (Hansson & Cederblad, 1995). Tillvaron blir mer hanterbar för dessa människor och därmed också mindre stressande (Antonovsky, 1991).

- *Framgångsrik coping*

Coping är ett begrepp som beskriver hur en individ handskas med krav som upplevs som överväldigande eller stressande (Lazarus, 1993) och det brukar definieras som sättet att på en medveten, kognitiv nivå försöka handskas med yttre stress så att det inte leder till problem (Hansson & Cederblad, 1995). De olika copingmekanismerna, d v s de åtgärder som en människa vidtar för att hantera en svår situation, kan vara av allehanda olika slag. Exempel på copingmekanismer kan vara att konfrontera den problematiska situationen och vidta en planerad problemlösning, det kan vara att distansera sig från den eller att fly ifrån eller undvika den, det kan vara att söka stöd från andra för att klara av den eller att omtolka det negativa i situationen till något mer positivt (Folkman & Lazarus, 1988).

- *Intelligens och kreativitet.*

Dessa egenskaper ger individen möjlighet att på ett effektivt sätt handskas med stress (Cederblad et al., 1994 a+b). Intelligens gör att man snabbare ser samband och därmed blir effektivare på att hitta lösningar på problem och kreativiteten medför att man på ett effektivare sätt kan överföra kunskap om hur man tidigare löst svåra situationer på nya situationer.

- *Speciella intressen och hobby*

Att känna att man behärskar någonting och är skicklig på detta är ett effektivt bot mot dåligt självförtroende. Utvecklandet av intressen och hobbyer är därför faktorer som kan hjälpa en individ att känna sig mer kompetent och bidra till ett mer meningsfullt liv genom att man får en tillfredsställande sysselsättning (Hansson & Cederblad, 1995).

- *Inre kontroll (locus of controll)*

Det är stärkande för en individ att känna att han själv kan påverka sitt liv eller med andra ord att han har en inre kontroll. Att tycka att livet är hopplöst och att det inte är någon idé att försöka styra det eftersom det styrs av andra personer eller faktorer utanför en själv är motsatsen till detta och då kan sägas att man har en yttre kontroll (Hansson & Cederblad, 1995).

- *Impulskontroll*

Att ha god impulskontroll har visat sig vara en viktig salutogen faktor bl a därför att denna egenskap bidrar till att en person slipper hamna i svåra sociala trångmål och andra problemsituationer och därför många gånger upplevs som en individ med ett vänligt och lugnt uppträdande. Detta gäller i hög utsträckning ungdomar (Hansson & Cederblad, 1995).

- *Hög aktivitet och energi*

Hög aktivitet och energi som hanteras och kanaliseras i positiva aktiviteter har betraktats som en salutogen faktor i t ex Lundby-studien (Hansson & Cederblad, 1995). Det kan tänkas att dessa faktorer i kombination med t ex hög intelligens och kreativitet samt en god social förmåga kan ge en stor tålighet mot stress och depression.

På familje- och omgivningsnivå kan följande betraktas som skyddande faktorer:

- *Att ställa upp för andra när de behöver hjälp*

Då en person ställer upp för andra människor tillåts denna utveckla en känsla av egenvärde, självförtroende och självständighet och detta kan på så sätt utgöra en skyddande faktor (Hansson & Cederblad, 1995). Man kan ju också tänka sig att en sådan personlig egenskap i sin tur leder till att personen erhåller ett stort stöd från andra människor då denne själv är i behov av hjälp och att det på detta sätt indirekt också är en salutogen faktor.

- *Tillitsfulla och intima relationer*

Att ha tillitsfulla och intima relationer med andra människor kan sällan skada mer än de gör nytta. Tillitsfulla och intima relationer till åtminstone en förälder har i forskning visat sig vara en skyddande faktor (Hansson & Cederblad, 1995).

- *Betydelsefull annan person.*

På samma sätt som det är positivt att ha en bra relation till sina föräldrar så kan det också vara bra att ha andra positiva relationer utanför familjen. Och saknas den positiva relationen till föräldrarna så kan en sådan relation till en utomstående person bli mycket avgörande för individens hälsa (Hansson & Cederblad, 1995). För barn och ungdomar är det som bekant också mycket viktigt att ha betydelsefulla modeller som man kan identifiera sig med (Hult et al., 1996).

- *Klart definierade gränser och subsystem.*

Allt sedan den strukturella familjeterapins introduktion har detta varit uppenbart för familjeterapeuter. Detta sätt att se på strukturella förutsättningar i familjen stöds av forskning (Hansson & Cederblad, 1995).

- *Klara regler i hemmet.*

Tydlighet och regler är ett viktigt inslag i mänskliga relationer och klara gränser i familjen eller i hemmet har i forskning konstaterats ha en skyddande effekt (Hansson & Cederblad, 1995).

- *Positiv föräldra-barnrelation.*

Att ett barn har en bra relation till sina föräldrar är en viktig grund för hälsa hos både barnet och föräldrarna. Betydelsen av öppen och tillitsfull kommunikation under tidig barndom är bl a en faktor som i forskning har poängterats som en skyddande faktor (Hansson & Cederblad, 1995).

2.3 Vad kan ett salutogent perspektiv bidra med?

Hansson och Cederblad har i sin artikel "*Salutogen familjeterapi*" (1995) pekat på vad det salutogena perspektivet kan medföra. De har främst inriktat sig på vad det kan bidra med till olika familjeterapeutiska teorier och modeller, men kan lika väl vara applicerbart på olika psykosociala teorier och modeller.

Hittills vet man genom longitudinella studier (se under rubriken "Tidigare forskning") att salutogena faktorer statistiskt sett medför hälsa. Hansson och Cederblad nämner utifrån detta att det salutogena perspektivet kan ge riktlinjer, grundade i forskning, som talar om inom vilka områden det kan vara effektivt att sätta in behandling och åtgärder. Detta ger vidare att behandling och åtgärder har en vetenskaplig grund som kan prövas och revideras.

De menar vidare att det salutogena perspektivet kan ge fler förklaringsmodeller, vilka kan hämtas ur ett flertal olika familjeterapeutiska teorier och modeller. Detta kan ge en bred repertoar av alternativa perspektiv som kan användas i arbetet med en individ eller familj. Ett nytt språkbruk är en tredje effekt av ett salutogent perspektiv menar Hansson och Cederblad, alltså att vi får en repertoar av ord och begrepp som refererar till hälsa och vad som leder till hälsa. Detta kan ge ett alternativt språk till det patogena språkbruk som dominerar de människovårdande yrkena.

För det fjärde menar Hansson och Cederblad att det salutogena perspektivet kan medföra att en behandlare/socialarbetare lyfter fram de salutogena krafter som finns inom t ex en familj, d v s att man frågar efter förklaringar och orsaker till både varför en familj mår bra eller klarar av en svår situation och problem eller brister. De menar till sist att det salutogena perspektivet kan bidra till en meta-modell där många familjeterapeutiska inriktningar och även psykosociala teorier och modeller kan sorteras in under och där ledmotiven är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

3. Tidigare forskning

3.1 Två longitudinella studier

Aaron Antonovsky var, som vi tidigare nämnde, den som först införde begreppet salutogenes. Han ansåg att det traditionella sättet att studera hälsa och stress på inte var tillfredsställande. Det fokuserades nästan uteslutande i denna typ av traditionella studier på den del av populationen som mår dåligt eller på den aspekt av deras liv som inte fungerade tillfredsställande samt på vilka riskfaktorerna var och hur de kunde reduceras. Han ansåg vidare att man som ett komplement till dessa studier också skulle börja se till den del av populationen som inte var sjuka eller inte mår dåligt, att undersöka vilka faktorerna var som gjorde att dessa människor, trots att de kanske utsatts för många av de händelser eller livsbetingelser som ansågs vara riskfaktorer, ändå mår relativt bra. Han började därför utföra studier som tog fasta på dessa salutogena faktorer, de faktorer som frambringar hälsa.

Antonovsky formulerade den sk salutogenetiska modellen efter att i en undersökning konfronterats med det faktum att 29 % av de undersökta kvinnorna var vid tillfredsställande hälsa trots att de under andra världskriget vistats i koncentrationsläger. I stället för att ta fasta på att 71 % av kvinnorna inte hade en tillfredsställande hälsa, vilket hade varit det mest traditionella, så frågade han sig vad det var som gjorde att de 29 %, trots att de utsatts för den ofattbara skräck som vistelsen i koncentrationsläger utgjort, ändå mår relativt bra. Han publicerade sin salutogenetiska modell för första gången 1979 i boken *Health, Stress and Coping*.

Två personer som överfört Antonovskys salutogena perspektiv till Sverige är Marianne Cederblad och Kjell Hansson. Hansson menar att hela den sektor som arbetar med att hjälpa människor som hamnat i svårigheter av olika slag, t ex psykiskt illamående, bör sluta med att enbart bygga sin kunskap utifrån vad som framkallar sjukdom eller ohälsa. De som arbetar inom detta område bör i stället bygga upp sin kunskap om-/och utveckla behandlingsmetoder baserade på salutogena faktorer, alltså de faktorer som bringar hälsa (Hansson, 1995). Stöd för att det salutogena perspektivet kan vara användbart i behandlingsarbete återfinns i bl a Lundby-studien som är en longitudinell studie (med start i mitten av 40-talet) av 2550 människor i den skånska orten Lundby. Under 1988 genomfördes den fjärde och sista delen av Lundby-studien och man valde då att intervjua vuxna individer i 42-56 års åldern, vilka som barn levt med minst tre riskfaktorer för utvecklandet av framtida psykopatologi. Bland dessa riskfaktorer kan t ex nämnas alkoholmissbruk i familjen, förälder i fängelse och ekonomisk misär. Av dessa 148 män och kvinnor som intervjuades hade 65% haft hyggliga liv till medelåldern, där de befann sig vid intervjutillfället (Cederblad et al., 1994). Det som skilde de flesta av dessa 65% från de övriga 35% som hade mindre hyggliga liv, var att de hade haft fler salutogena faktorer närvarande under sin uppväxt.

En annan longitudinell studie som genomförts är en studie av 698 barn på den Hawaiianska ön Kauai. Syftet med denna studie var två: att tvärvetenskapligt kartlägga alla graviditeter på ön under 1955, för att sedan följa dessa barn upp till vuxenlivet samt att kartlägga hur perinatale komplikationer och ogynnsamma uppväxtvillkor påverkade barnens framtida utveckling och anpassning i livet. Ungefär hälften av dessa barn växte upp under fattiga förhållanden, och uppfostrades av fäder som hade låg utbildning och mödrar som inte ens hade genomfört sin grundskoleutbildning. En tredjedel av denna grupp med barn räknades som högriskgrupp, då de också växt upp i en miljö präglad av bråk, föräldrars alkoholism eller att föräldrarna lidit av någon psykisk sjukdom. Två tredjedelar av dessa barn hade vid 10 års åldern inlärnings- och beteendeproblem, och var kriminellt belastade och/eller gravida vid 18 års åldern. Dock så växte en tredjedel av dessa barn upp till att fungera helt normalt utan störningar av något slag. De presterade också bra i sitt skolarbete och uttryckte senare i livet en stark önskan om att ta vara på de möjligheter som kom i deras väg. Med endast något enstaka undantag hade dessa barn i riskgruppen i 30 års åldern både god utbildning och arbete, vilket var likställt med de som växt upp under gynnsamma förhållanden. På samma sätt hade endast 10% av de barn som i sena tonåren varit belastade med kriminalitet, fortsatt på den kriminella banan. Även de flickor som tidigt blivit gravida hade vid 28 års ålder nått stabilitet i sina liv, utom vad gällde den äktenskapliga stabiliteten (Werner, 1995).

Vad forskning av denna typ vi redogjort för ovan bl a använts till under senare år, är att studera vad som gjort att personer med många riskfaktorer ändå kan utvecklas "normalt" och senare leva stabila liv. Dessa två studier får tas som bevis på att en person mycket väl kan utvecklas till en "normal" individ, trots bristande resurser i omgivningen. Kunskaper om vilka skyddande faktorer som kan vara viktiga för en positiv utveckling både individuellt och på gruppnivå, blir därför lika viktiga som kunskaper om vad som kan störa utvecklingen.

4. Metod och urval

4.1 Metod

Enligt en artikel av Soydan och Stål (1994) är de vanligaste undersökningsteknikerna, vad gäller forskning inom området socialt arbete, någon form av frågeformulär och olika typer av intervjutekniker. Dessa undersökningsvarianter används då i syfte att söka kunskap om människors attityder och beteenden i olika sammanhang (ibid). Vidare menar de att tillgängligheten av olika former av social interaktion skiftar en hel del beroende på vilken typ av interaktion som ska undersökas. Vissa beteenden och attityder är också utöver detta mindre testbara än andra. Huvudproblemet för den forskare som ska undersöka interpersonella attityder, bedömningar, föreställningar och dylikt. är att försöka undvika att störa själva beskrivandet av dessa processer. De vanligaste teknikerna är ofta baserade på självrapporteringar menar Soydan och Stål, men att dessa tenderar att bli snedvridna på grund av olika typer av problem. Dessa problem kan t ex vara social önskvärdhet och förväntanseffekter. Det kan också framför allt vara olika intervjuareffekter t ex Hawthorne-effekten, vilken innebär att en respondent ändrar sitt beteende enbart genom att den beaktas av en annan person, i det här fallet intervjuaren (Soydan & Stål, 1994).

Det finns enligt Soydan och Stål ett antal olika föreslagna sätt att lösa dessa metodologiska problem. Ett av dessa sätt är enligt samma författare att använda sig av vinjettekniken. De menar att tekniken i sig verkar kunna eliminera ett flertal av de ovan nämnda problemen (ibid). Vinjetteknik innebär att man presenterar korta historier som mycket väl skulle kunna ha existerat i verkligheten. En mer precis definition har givits av Alexander & Becker (1978, s 94). De menar att (vår översättning) ”vinjetter är korta beskrivningar av en person eller social situation som innehåller precisa, och redan förutbestämda referenser, av vad man tror är de viktigaste faktorerna för beslutsfattandet eller bedömningsprocessen för respondenten” (Soydan & Stål, 1994).

Vinjetterna innehåller vissa ingredienser (stimuli) som uppfattas som konkreta och detaljerade beskrivningar av sociala situationer och omständigheter (Soydan & Stål, 1994). I och med detta kan det undvikas att respondenten tillåts uttrycka olika föreställningar om sociala situationer utifrån alltför abstrakta sammanhang, vilket är vanligt vid användandet av traditionella tekniker i vilka man lätt kan få en snedvriden bild av respondentens föreställning. Alltså är kapaciteten hos vinjettekniken hög då det gäller att fiktivt tillhandahålla en ”verklig” situation som kan ligga till grund för föreställningar och senare också beslut. Genom att fakta hålls konstanta över en grupp av respondenter säkras enhetligheten genom undersökningen, vilket är en förutsättning för god reliabilitet (Soydan & Stål, 1994). I en undersökning kan dock antalet vinjetter variera. Det är också möjligt att använda sig av en grundvinjett men låta detaljerna i beskrivningen variera och därmed se vad förändrandet av dessa olika oberoende variabler gör för resultatet (Soydan & Stål, 1994). I vår undersökning har vi valt att använda intervjuer enligt vinjettekniken.

4.2 Vinjetternas utformning

Vi använde oss i undersökningen av två vinjetter (för fullständig version av vinjetterna se bilaga 1). Dessa var i huvudsak lika, men hade den skillnaden att i den ena vinjetten så var den identifierade personen, d v s huvudpersonen i berättelsen, flicka och i den andra pojke. Små detaljer i vinjetten var därför också anpassade till vilket kön den identifierade personen (som hädanefter benämns, förutom i resultatredovisningen, IP) var av, detta för att få berättelsen mer verklighetstrogen. Vinjetterna innehåller information som kan tolkas på flera sätt och vi har lagt in stimuli som kan betraktas både som salutogena och patogena.

Syftet med att använda två olika vinjetter var att öka undersökningens reliabilitet. Detta skedde på så sätt att 5 av de 10 kvinnor vi intervjuade fick läsa vinjetten om Eric och 5 vinjetten om Erica och detsamma tillämpades i gruppen om 10 män. Detta för att minska risken att endast ett kön på identifierad person snedvrider resultatet och gör undersökningen mindre reliabel. Att vi ändå gjorde vinjetterna snarlika beror på att vi ville underlätta sammanställandet av resultatet, samt minska risken för att få helt skilda tolkningar från grupperna, tolkningar som på grund av olikheten inte skulle låta sig jämföras med varandra.

Vinjetten handlar om en familj som består av fyra individer - moder, fader, IP samt ett äldre syskon vilket är av det motsatta könet till IP. I vinjetten tillhandahålls en viss information om familjens historia och familjens nuvarande situation. Denna information visar att det i familjen finns en hel del salutogena faktorer. Exempel på dessa salutogena faktorer nämns under rubriken ”Salutogena faktorer i vinjetten” nedan. Det vi avsåg med våra intervjuer var som sagt att utvärdera om och i så fall i vilken utsträckning respondenterna ser och tar fasta på dessa salutogena faktorer.

4.3 Frågor till vinjetten

De frågor vi i intervjun använde oss av kan delas in i två grupper. Dels en grupp som karaktäriseras av tänkande och kännande (fråga 1, 2, 3 och 5), dels en grupp som hamnar inom området att handla eller att göra någonting åt situationen (fråga 4 och 6).

Den första frågan löd: *"Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?"* Denna fråga syftade till att utröna vilken information som respondenten initialt tar fasta på i ett ärende. Vi antar att detta kan visa vad som anses viktigt i ett ärende och därmed också i vilken utsträckning respondenten ser det som kan utgöra eller bli problem respektive det som kan utgöra eller bli resurser. Vår tanke är som sagt att det man initialt väljer att ta fasta på, kan påverka det förhållningssätt som socialarbetaren sedan använder sig av i mötet med klienter. Med förhållningssätt menar vi i vilka banor det tänks, vilka frågor som ställs och inom vilket område (resurssidan eller problemsidan) dessa frågor ställs.

Den andra frågan löd: *"Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?"* Den här frågan är intimt sammanlänkad med den föregående då det respondenten anser är väsentligt också utgör en del av de associationer, tankar eller bilder som denne får. Med denna fråga ville vi dock ge respondenten möjlighet till att delge ytterligare reflektioner denne fick kring texten och se i vilken utsträckning dessa reflektioner handlade om vad som kan utgöra problem respektive i vilken utsträckning de handlade om de resurser som finns i familjen. Ett andra syfte med frågan var också att få fram hur mycket respondenten stödde sig på erfarenheter av tidigare ärenden och i vilken utsträckning denne generaliserar och låter dessa erfarenheter styra hur den uppfattar information om en nytt ärende.

Den tredje frågan som löd: *"Vad handlar familjens situation i grunden om?"* hade som syfte att visa inom vilket perspektiv respondenterna valde att göra sin tolkning, alltså problem-/bristperspektivet eller det salutogena perspektivet. Vi ville också se huruvida respondenterna skapade skeenden eller förhållanden i familjens situation, vilket det svårligen går att uttala sig om eller veta någonting om utifrån den information vinjetten innehåller. Vi var då också intresserade att se vad de i så fall tolkade in i familjens situation, om de skapade problem eller om de såg resurser.

Fråga fyra löd: *"Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?"*. Vår tanke med denna fråga var att se om respondenten efter den knapphändiga informationen i vinjetten skulle vidta några åtgärder och i så fall vilka. Och vidtog denne några åtgärder så var vår förhoppning att genom dessa kunna se hur allvarligt man såg på familjens eller familjemedlemmarnas situation. Skulle respondenten ta fasta på familjens problem och brister eller skulle respondenten se familjens situation som mycket allvarlig och föreslå genomgripande åtgärder, t ex familjeterapi eller kontakt med barnpsykiatri? Eller skulle denne kanske se och ta fasta på och förstärka familjens resurser eller tro på att familjen hade "sjävläkande" förmågor och därför bara skulle behöva råd och stöd?

Fråga fem: *"Vad skulle kunna hända om inte något görs åt familjens situation enligt din åsikt?"*, tillät respondenten att associera fritt och skapa framtida situationer, både skräckscenarion, mindre radikala utgångar och positiva scenarion. I vilken mån ser respondenten det som

kan gå illa och det som kan utgöra problem och i vilken utsträckning ser denne familjens resurser och styrkor som kan göra det möjligt för dem att reda ut de svårigheter de upplever, med stöd eller på egen hand?

Fråga sex som löd ”*Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?*”, var avsedd att visa vilken typ av information som respondenten själv skulle söka utöver den information som fanns i vinjetten. Genom denna fråga ville vi se i vilken utsträckning socialsekreteraren önskade information runt det som denna/denne kunde misstänka var problematiskt och det som kunde utgöra riskfaktorer respektive det som kunde peka på salutogena faktorer hos familjen, t ex hur de hade löst problem tidigare.

4.4 Salutogena faktorer i vinjetten

Med utgångspunkt i den forskning om salutogena faktorer som vi tidigare presenterat så kommer vi här nedan att redogöra för vilka salutogena faktorer som, om än presenterade i andra ord, existerar i vinjetten.

Den första faktorn i bland dessa är en *god social kapacitet och förmåga att knyta an*. Det som finns i vinjetten och har en överensstämmelse med detta är, för det första att familjen söker hjälp själva, vilket visar på en social kompetens. De vet vart man ska vända sig för att få hjälp och de har gjort detta utan påtryckningar från andra intressenter som t ex skolan och även om skolan skulle ha påverkat familjen till en kontakt med socialtjänsten, visar familjen sin öppenhet och lyhördhet för vad skolan har att säga om deras barn. Texten säger vidare att IP (identifierad person) tidigare hade en god kontakt med någon av föräldrarna och sökte sig till någon av dessa, vilket också visar att IP har god social förmåga och framför allt förmåga till att knyta an. Även om föräldrarna nu anser att detta är i slumrande så ger det en indikation på att dessa förmågor finns och därmed också hopp om att IP självmant eller med stöd åter kan väcka dessa. Att dessa förmågor skulle väckas behöver inte betyda att IP då kommer att rikta dessa mot föräldrarna, något som inte heller är nödvändigt. IP visar i vinjetten också detta då hon/han söker sig till det äldre syskonet för att prata.

Vad gäller den salutogena faktorn *positivt självförtroende* har Taylor & Brown (1988) i sina studier visat att till och med en överdriven tilltro till den egna förmågan är värdefull när det gäller att bevara den psykiska hälsan. I våra vinjetter skulle man kunna antas att ungdomarna själva inte är speciellt bekymrade över sin situation, utan förmodligen tror på den egna förmågan att kunna hantera sin situation. Detta är också något som ligger helt i linje med en annan salutogen faktor, nämligen *självständighet*. IP är ju svårare att få kontakt med enligt föräldrarna och väljer uppenbarligen själv med hon/han vill ha kontakt med.

Framgångsrik coping är ytterligare en faktor som betraktas som salutogen. Med detta menas att en individ eller grupp har den kompetens som behövs för att möta och klara av t ex en situation som av individen eller gruppen uppfattas som problematiskt och svår. I vår vinjett finns en del faktorer som kan sorteras under framgångsrik coping. Återigen ser vi att familjen självmant sökt hjälp hos socialtjänsten, vilket får räknas som ett bra sätt att hantera något som upplevs som problematiskt. Föräldrarna har också tidigare klarat en liknande situation med det äldsta barnet och på något sätt mött detta så att föräldrarna och ungdomen har funnit balans igen. Modern berättar vidare att hon haft en jobbig graviditet och en svår förlossning, men att hon anser att hon trots detta har tillgodosett barnets behov. Denna berättelse visar att modern

har kapaciteten att hämta sig från och hantera svårigheter. Att hon berättar detta för socialtjänsten tyder också på en social öppenhet. Vad gäller IP:s syskon så har hon/han, under den tid som bekymren varade, tydligen tappat en del kunskap som skolan förmedlar. Syskonet har dock kommit igen och försöker nu, genom studier på Komvux, att ta igen det som missats under skoltiden, alltså en förmåga till framgångsrik coping.

Vad gäller faktorerna *intelligens och kreativitet*, så är det ovan nämnda om det äldre syskonets studier på Komvux ett praktexempel på intelligens och kreativitet. När det gäller IP:s skolsituation så säger skolan explicit att IP har god kapacitet för skolarbetet, alltså en indikation på att begåvning inte saknas.

Om faktorerna *utveckling av speciella intressen och hobbyer* finns inte så mycket i vinjetterna. Det lilla som dock finns är att IP har haft önskningar om att ta jägarexamen respektive gå på musikgymnasium. Detta kan vara nog så viktigt att ta fasta på för att kanske stötta en utveckling av dessa hobbyer så att de kan komma att utgöra en salutogen faktor för IP.

Vinjetterna ger också att IP har haft, och kanske har, *god impuls kontroll*. I texten syns detta när föräldrarna berättar att de tidigare kunnat tala med varandra på ett bra sätt, utan att det lett till gräl. Att föräldrarna inte har märkt av att IP skulle vara högljudd och uppkäftig, såsom IP påstås vara i skolan, kan också vittna om att IP har god impuls kontroll men väljer att släppa på denna kontroll i skolan. Information som att föräldrar och IP tidigare haft god kontakt samt att IP nu söker sig till syskonet när IP vill tala om något, kan också sorteras under den salutogena faktorerna *tillitsfulla och intima relationer* samt *positiv föräldra-barnrelation*.

Den sista salutogena faktorn vi har valt att peka på är *betydelsefull annan person* som i våra vinjetter skulle kunna utgöras av kontakten med det äldre syskonet. Kamratgänget, eller någon person i detta, kan också ha denna funktion för IP. Det sistnämnda beror givetvis på hur detta kamratgäng ser ut vad gäller t ex kriminalitet, men även om gänget skulle vara mindre bra så kan det ju finnas någon person som är bra för IP. Huruvida umgänget skulle vara bra eller inte, är inget som texten informerar om, utan utrymme ges här för respondenten att tänka fritt runt detta.

4.5 Urval och bortfall

Vårt urval bestod i tio kvinnliga och tio manliga socialsekreterare. De kriterier vi ställde för urvalet av dessa var att de skulle vara utbildade till socionomer, att de skulle arbeta inom en verksamhet inom socialtjänsten som hade utredande och/eller behandlande funktion och där man kommer i kontakt med barn och/eller ungdomar samt deras familjer och till sist att de skulle ha minst två års erfarenhet som socialsekreterare (eller kurator inom socialtjänsten) efter socionomexamen.

Anledningen till att vi valde socialsekreterare av båda könen var dels för att reducera den snedvridning av den totala resultatbilden som eventuellt skulle kunna uppstå på grund av könsfaktorernas påverkan, men också för att kunna påvisa eventuella skillnader i tänkande och förhållningssätt mellan könen. Att vi satte som kriterium att alla intervjupersoner skulle vara socionomer beror dels givetvis på att vi ville att samtliga skulle ha en något så när likvärdig utbildning, för att på så sätt reducera risken att resultatet blir snedvridet på grund av att någon av socialsekreterarna inte är

utbildad socionom. Ytterligare en anledning till att vi ville att samtliga skulle vara socionomer var för att se om det vi upplever på socionomutbildningen, nämligen att studenterna förses med huvudsakligen patologiska perspektiv på människan, återspeglas i praktiken.

Vidare hade vi som kriterium att de skulle arbeta inom en verksamhet där de utredde och/eller behandlade. Anledning till detta är att vi anser att utredning, åtgärder och behandling borde få en helt annan prägel om socialarbetaren väljer att fokusera på salutogena faktorer. Utredningen ligger sedan till grund för val av behandlingsåtgärder, vilket i sin tur får betydelse för utgången av ärendet. De skulle också företrädesvis arbeta med barn och/eller ungdomar samt deras familjer, detta utifrån att våra vinjetter handlade om två familjer. Vi antog att materialet vi skulle få från respondenten skulle kunna bli mer innehållsrikt och informationsrikt om vinjetten handlade om en familj i stället för en enskild individ som föremål för socialtjänst ärendet. Detta med tanke på att respondenten då tilläts fokusera på många olika faktorer och använda sig av många olika perspektiv. Denne kunde välja att fokusera på barnet, på föräldrarna, på syskonet, d v s på vissa delar av familjesystemet, eller på familjen som helhet.

Vi ville även att socialsekreterarna skulle ha arbetat minst två år som socialsekreterare efter socionomexamen. Att vi ställde detta krav beror på att de då haft en tid att integrera de kunskaper som behövs för att kunna utföra ett kvalificerat socialt arbete. En annan förhoppning med detta var att de också skulle ha hunnit få distans till de teorier som de tagit del av under sin utbildning till socionomer, vilket vidare borde ha gett dem ett " eget " förhållningssätt till dessa teorier.

Själva urvalet av socialsekreterare gick till så att vi " godtyckligt " valde ut och kontaktade ett antal socialkontor i ett län. På grund av att manliga socialsekreterare är en bristvara så fick vi dock även vända oss till socialkontor i ytterligare ett län. Vi bestämde tid för intervjuer varfter vi fick kontakt med disponibla socialsekreterare. Vad det gäller fördelningen av de två olika vinjetterna mellan socialsekreterarna så lät vi varannan manlig socialsekreterare få den ena vinjetten och varannan manlig socialsekreterare få den andra, så att den första mannen vi intervjuade fick läsa vinjett nummer ett, den andra mannen vi intervjuade fick läsa vinjett nummer två, den tredje mannen fick läsa vinjett nummer ett, den fjärde nummer två o s v. Vi gjorde på samma sätt med de kvinnliga socialsekreterarna. På så sätt så utgjorde den följd vi fick tag på varje socialsekreterare den slumpmässiga faktorn som styrde vilken socialsekreterare som skulle få vilken vinjett.

I vår undersökning uppstod ett internt bortfall på tre individer av de 23 vi intervjuade. Två av dessa individer föll bort p g a att författarna av misstag tillhandahöll dessa en gammal oreviderad version av vinjetten. Den tredje intervjuade vi fastän denne inte arbetat två år som socialsekreterare, vilket som sagt är ett av våra krav för att personen ska kunna fungera som respondent.

4.6 Tillvägagångssätt vid intervjun

Vid den initiala kontakten med respondenten, d v s då vi via telefon tillfrågade personen om hon/han ville ställa upp på att bli intervjuad, och/eller vid intervjutillfället, så gav vi denne följande information:

- att intervjun inte krävde några förberedelser från respondentens sida
- att vi tillhandahöll det material (vinjetten) som behövdes för intervjun

- att det inte fanns någon fara för att sekretess skulle brytas då respondenten inte skulle behöva tala om sina klienter
- att respondentens identitet inte skulle kunna avgöras i den färdiga uppsatsen
- att respondenten inte var ensam om att intervjuas, utan att vi intervjuade sammanlagt tjugo socialsekreterare.

Den information vi inte gav via telefon tillhandahölls vid intervjutillfället och bestod i följande:

- att vi ställde som kriterium att få spela in intervjun på ljudband
- att det hela handlade om att ”tänka högt” och föra ett resonemang omkring vinjetten
- att det inte fanns några rätta eller felaktiga svar som kunde ges
- att vi inte kunde berätta förrän efteråt vad undersökningen handlade om
- att respondenten själv fick avgöra hur långa eller korta svar hon/han ville ge.

Själva intervjun gick till så att respondenten fick den tid denne behövde för att läsa igenom vinjetten och fick sedan behålla den som stöd till frågorna. Efter genomläsning av vinjetten tillhandahölls frågorna en i taget, varje fråga separat nedskrivna. Anledningen till att vi presenterade frågorna skriftligt och inte muntligt var att vi ville försöka undvika olika påverkansfenomen som social önskvärdhet, förväntanseffekter och intervjuareffekter (se metodavsnittet). Till frågorna gavs ingen information utöver den som tillhandahölls via vinjetten. Vi pratade över huvud taget ingenting under själva intervjun, utan bekräftade bara respondenten med hummanden.

Efter att respondenten svarat på samtliga sex skriftliga frågor, ställde vi också tre muntliga, mer demografiska frågor vilka handlade om hur länge hon/han arbetat som socialsekreterare, om denne hade någon utbildning utöver socionomutbildningen samt om det på den aktuella arbetsplatsen fanns något uttalat förhållningssätt (se bilaga 2 för frågorna).

4.7 Databearbetning

Vi har utifrån de ljudupptagningar av intervjuerna som gjordes, komprimerat intervjuerna till ett mindre format som nu utgör resultatredovisningen. Vi har gått tillväga så att vi plockat ur den information i respektive svar som i högst grad motsvarat svar på frågan. Vår strävan har varit att i så hög utsträckning som möjligt bevara den kontext informationen ursprungligen fanns i, och därför återges intervjuerna grupp för grupp. Ytterligare skäl till varför vi redovisat intervjusvaren grupp för grupp på det sättet vi gjort är att läsaren själv ska kunna bilda sig en uppfattning om huruvida det finns skillnader i sätt att se på vinjetten beroende på vilket kön respondenten har och vilket kön IP har.

I analysen av data har vi sorterat vanligt förekommande typer av uttalanden som teman. Till exempel har det förekommit uttalanden om barnens relation till föräldrarna eller en förälder, uttalande om föräldrarnas relation sinsemellan samt uttalande om relationerna i hela familjen i stort. Dessa har då analyserats under temat relationer, till exempel under rubriken ”Relationer i familjen” eller ”Relations- och kommunikationsproblem”. Det finns många uttalanden under respektive fråga som inte hamnar i något tema, dessa har analyserats under rubriken övrigt för varje fråga. Givetvis analyserar vi inte varenda uttalande, utan de som inte direkt har någonting med frågan vi ställt att göra lämnar vi därhän.

Huruvida vi gett ett uttalande ett positivt eller negativt värde bestäms av värdet det får för familjen ur en salutogen synvinkel. Om uttalandet refererar till resurser och styrkor i familjen, till vad som fungerar i familjen, till att det kommer att gå bra för familjen osv, så har vi benämnt det som ett positivt uttalande. Refererar uttalandet däremot till svagheter, brister, problem och dylikt i familjen, så har vi benämnt det som ett negativt uttalande. För att förtydliga så bör vi dock nämna att värdet positivt respektive negativt inte säger någonting om huruvida ett uttalande är rätt eller felaktigt, huruvida det stämmer eller inte. T ex så har vi värderat uttalandet "Situationen kan handla om missbruk" som negativt. Med detta vill vi dock inte säga att situationen inte handlar om missbruk och uttalandet därför felaktigt, eftersom det skulle kunna vara så att IP har börjat missbruka. Dock så visar uttalandet på att respondenten tar fasta på problem, vilket gör att vi benämner det negativt. På samma sätt så kan vi inte avgöra huruvida framtidsprognosen "Eric kommer att sluta i skolan" är överensstämmande med verkligheten eller ej, men vi kan se att det visar på ett problem-/bristperspektiv och därmed benämner vi det som ett negativt uttalande.

Vi har i analysen av materialet använt oss av vissa teoretiska begrepp, som t ex oberättigade slutsatser, implicita sambandsantaganden och Confirmation Bias (Edvardsson, 1996), för att kunna se eventuella mönster i hur respondenterna tänker när de betraktar ett "ärende" initialt. Efter själva analysen av data delger vi de slutsatser vi har dragit.

4.8 Metodkritik

I detta avsnitt berör vi dels den kritik vi har angående vinjetekniken, men också kritik mot vårt eget sätt att använda oss av denna.

Den kritik vi har angående vinjetekniken består (snarare än kritik mot själva tekniken som sådan) i kritik mot påståendet att användandet av denna teknik skulle eliminera olika typer av problem som påverkar intervjuresultatet, t ex social önskvärdhet, förväntanseffekter och intervjuareffekter. Vi anser att dessa till viss del kan reduceras med denna metod. Vi håller dock inte med om att effekterna kan elimineras som Soydan & Stål påstår i sin artikel om vinjetekniken (Soydan & Stål, 1994). Med detta menar vi att det aldrig går att undanröja dessa effekter helt och hållet. Givetvis förändrar en person sitt beteende när den observeras, bedöms eller för den delen intervjuas. Överhuvudtaget påverkas en människa av blotta existensen och närvaron av andra människor p g a det faktum att hon är socialt responsiv (Asplund, 1987). Det går också att se på det hela utifrån ett systemiskt synsätt som säger att de olika delarna i systemet hela tiden påverkar varandra (Petitt & Olson, 1994).

Vi har också haft reflektioner när det gäller vårt eget sätt att använda metoden och vårt sätt att intervju. Vi är av den uppfattningen att många av våra respondenter upplevt intervjun som mer eller mindre stressande och att detta till stor del har att göra med vårt tillvägagångssätt. För det första så valde vi att (före intervjun) inte delge respondenten vårt syfte med undersökningen. Detta tror vi kan ha bidragit till en del av stressen då respondentens chanser att tillfredsställa sitt eventuella behov av att tillrättalägga sina svar så att de tillfredsställer våra förväntningar, har varit små. Hos vissa respondenter har det tydligt framgått att de varit måna om att ge oss de "rätta" svaren trots att vi före intervjun talat om att det inte finns något rätt eller fel. Intervjun bestod till största delen av att respondenten fick föra en monolog eller så att säga "tänka högt", medan vi som intervjuare endast bekräftade att vi uppfattat vad denne sa genom "hummanden". Då man i vanliga fall talar med en person strävar man ju ofta efter ett samförstånd och man är hela tiden på spänn för att upptäcka tecken på om det som sägs gillas eller inte. Vi försökte dock som intervjuare att vara så neutrala som möjligt både på ett verbalt och

ett icke-verbalt plan i syfte att inte påverka och styra respondentens svar i någon riktning. Bieffekten detta i en del fall fick, var att respondenten blev mer nervös.

Vidare kan tänkas att det fanns en rädsla för att bli granskad och att bli jämförd med andra socialsekreterare, att bli avslöjad som inkompetent eller en rädsla behöva blotta sina svagheter som socialsekreterare inför sig själv eller inför oss. Möjligen fanns det också en rädsla för att respondenten skulle tillskansa sin egen förvaltning skada eller ge den dåligt rykte. Ännu en stressfaktor var det faktum att vi spelade in intervjun på kassetband. Det är väl bekant vad kameror, inspelningsanordningar och andra dokumentationsapparater kan göra för en persons beteende!

5. Resultatredovisning grupp för grupp

Vi kommer nedan först att redovisa resultatet från intervjuerna och vi har valt att redovisa detta grupp för grupp, dvs fem kvinnor som har läst vinjetten om Eric och fem kvinnor som har läst vinjetten Erica och därefter de två mansgruppernas intervjuresultat i samma ordning. Därefter sammanfattar vi resultaten till att gälla populationen som helhet, för att läsaren på så sätt ska få just en helhetsbild av resultaten.

5.1 Grupp 1 - Fem kvinnor om Eric

”Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?”

På denna fråga ges skilda svar. En kvinna talar om föräldrarnas oro över Eric samt Eric's bristande intresse för skolan. Hon lyfter också fram att det handlar om tonårsproblematik och att föräldrarna för övrigt har kunskap om detta sedan tidigare då deras dotter också haft en liknande period som Eric. Även nästa kvinna berör detta med att familjen har liknande erfarenheter med Eric's syster och att hon skulle titta på vilka likheter som finns mellan då och nu. Hon tycker vidare att något verkar ha hänt i familjens situation som gör att Eric förändrat sitt beteende och att hon skulle vilja ha reda på när det hände, vad det var som hände och hur familjens situation såg ut då. Kvinnan är också intresserad av det som hände vid förlossningen och hur detta har påverkat den tidiga anknytningen och har funderingar om det har någon koppling till att Eric's relation till fadern försämrats.

Två kvinnor anser det som positivt och väsentligt att föräldrarna själv har sökt hjälp. En av dessa anser att familjen är välfungerande med föräldrar som är överens och hon säger att hon ser det som, att de båda två vill ha hjälp, att de har lyssnat till vad skolan har att säga om Eric, samt att de ändå verkar ha en relativt god relation till sina barn. En annan kvinna tycker till

skillnad mot den föregående att föräldrarna verkar vara oeniga om hur de ska se på problematiken och att detta är väsentligt. Hon vill också att föräldrarna ska vara mer lyhörda för Eric. Ytterligare en framhåller som väsentligt att familjen tappat kommunikationen med varandra och att det kanske bör arbetas med detta.

”Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?”

En kvinna tar fasta på att familjen vill ha hjälp och får tankar vilka går ut på att skapa en relation till familjen, att resonera om vad för hjälp familjen vill ha och finnas till för familjen under den tid de är oroliga för pojken. En annan kvinna anser att man kan vara farligt ute och skapa en felaktig bild av situationen vid associationer. Att Erics problem verkar ha kommit i samma ålder som för systemn tror hon beror på att föräldrarna har kunnat hantera barnen så länge de varit barn, men då de kommit upp i tonåren så har det ställts nya krav på dessa föräldrar, vilket har lett till en låsning i relationen till ungdomarna. Hon har också, liksom en av de andra kvinnorna i gruppen, tankar om vad det var som hände då Erics beteende började förändras men undrar samtidigt om det verkligen varit så bra i familjen tidigare som föräldrarna säger att det varit... ”...jag tänker att de här är...kanske väldigt duktiga och rediga föräldrar. Man gör mycket tillsammans, en ganska, kanske, väl fungerande social familj där man inte ska prata om det som är bekymmersamt”.

En annan kvinna tänker på ett annorlunda sätt. Hon anser att familjen ändå verkar vara ganska normal och välfungerande samt att föräldrarna är intresserade för Eric och engagerar sig i hur det går för honom. Hon betonar också att de kan beskriva det de söker för. Nästa kvinna har liknande tankegångar då hon tillskriver föräldrarna kompetensen att de ser hur barnen reagerar och förändras. Hon tar också fasta på att föräldrarna vill ha till stånd en förändring samt uttrycker oro och vågar tala med andra om hur de har det hemma, vilket hon ser som positiv. Nästa kvinna får funderingar omkring huruvida det finns ett missbruk av något slag, om det handlar om en försenad pubertet eller en kombination av båda. Hon funderar också på vad som har hänt då relationen mellan Eric och fadern har förändrats. Vidare tror hon att Eric behöver någon utomstående att tala med dels om relationen till fadern men också att ”...Eric behöver hjälp av någon utomstående med att förstå hur han själv är som person, hur han fungerar och hur han sedan kan hantera det han möter”. Hon tycker också att lärarna är viktiga och att familjen tillsammans med skolan kan ha ett bra samarbete, men att det är familjen som bär på nyckeln till problemet.

”Vad handlar familjens situation i grunden om?”

Här uttrycker två av kvinnorna att de tror att det hela kort och gott handlar om tonårsproblematik/tonårsutveckling. De övriga tre tar samtliga fasta på relationen mellan föräldrarna och en av dem säger ”...jag tror att mycket ligger mellan mamman och pappan här då va, hur deras relation ser ut. Jag tror dom bär på nyckeln till Eric då”, ”...jo, jag tror att nyckeln här är föräldrarnas relation”. En av dessa talar om relationerna i familjen överhuvudtaget, både relationen föräldrarna sinsemellan och mellan föräldrarna och barnen. Hon tror att om det funnits fler syskon så skulle samma typ av relationsproblem även visat sig hos dessa barn. En annan av dem tror också att det kan handla om föräldrarnas önskan att ha mer kontakt med sin son. En av kvinnorna säger att det är svårt att veta vad familjens situation i grunden handlar om utifrån den information som finns tillgänglig.

”Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?”

De åtgärder respondenterna här föreslagit varierar en del. Gemensamt var dock att alla på något sätt ville lära känna familjen. En av respondenterna sa: ”...se om det hjälper att jag är med

ett par månader och gör det inte det så kanske vi får titta på... (paus)... är det något mer dom behöver". Det sätt som de ville göra detta på skilde sig åt. Antingen ville respondenterna träffa föräldrarna för sig och sedan också barnen för sig, eller så ville de träffa barnen först och sedan föräldrarna. Detta för att försöka reda ut vad problemen verkligen bestod i. En av anledningarna till att träffa familjen som helhet var att gå igenom vad varje familjemedlem ansåg vara problemet och tillskrev sig själv en viktig uppgift i detta: "...är det en sådan här familj där alla pratar i mun på varandra va, då liksom markera för dom andra att; "Nu får du vara tyst" eller "Nu får ni vara tysta, för nu ska vi lyssna på...". Två av dessa kvinnor talade också om att väva in skolan i arbetet med familjen för att höra deras syn på Eric samt att ordna en "neutral fristående ventil" för Eric i form av t ex en psykologkontakt inom barnpsykiatrins öppenvård. Parallellt med att Eric fick hjälp skulle denna kvinna också arbeta med föräldrarnas relation och på sikt utvidga arbetet till att omfatta delar av nätverket. Två av kvinnorna säger att de skulle vilja satsa väldigt mycket på Eric. En av dessa skulle, liksom ytterligare en kvinna, vilja ha två handläggare i ärendet, en som skulle ha huvudkontakten med föräldrarna och en som hade kontakten med Eric, detta för att öka Eric's förtroende för handläggaren. Denna kvinna skulle också som ett andra steg utreda om det uppstått skador på Eric i samband med den svåra förlossningen som kan ha påverkat den tidiga anknytningen. Hon säger dock att detta är något som hon skulle vilja göra med extern hjälp, med en annan kompetens. Vidare skulle hon vilja tala med modern om den perinatale perioden, bl a om hon har dåligt samvete över att hon mått dåligt och inte kunnat ta hand om Eric.

"Vad skulle kunna hända om ingenting görs åt familjens situation enligt din åsikt?"

Fyra av fem kvinnor ger på denna fråga ett antingen-eller-svar, d v s att det antingen går sämre och sämre för Eric och familjen eller att det hela löser sig till det bättre. En av dessa respondenter säger: "Antingen skulle det ju kunna hända så att Eric blir som Sofia, ja han går vidare, det är nästan så här...det rinner av honom". Den femte kvinnan ger enbart ett negativt scenario: "...men att pojken ändå kan hamna i dåligt sällskap då han enligt pappan är lättled". Fyra av fem kvinnor nämner också, som det sämsta scenariot, att Eric kan komma att börja med droger och kriminalitet. En av dessa tror anser att föräldrarna har en konflikt och att om inte denna bearbetas så kan Eric börjar droga: "Och jag tror att parallellt med att den (föräldrarnas konflikt) blir större och större så blir Eric's beteende starkare och starkare, kraftigare och häftigare...om han inte redan har börjat med droger så...så finns det fara för att han gör det". De tre övriga tror att Eric's umgänge kan vara med och påverka denna negativa utveckling: "...hamnar i fel gäng...och att detta kan leda till...både droger och kriminalitet" eller "...då kan han komma in i fel gäng med kamrater som kanske inte är så lämpliga. Och det kan ju givetvis leda till...svåra problem...och att han börjar skolka och...börjar med droger".

"Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?"

Vad gäller ämnet mer information, så ville respondenterna vilja ha mer information från både föräldrarna och Eric. En kvinna säger att hon vill höra vad varje familjemedlem har för information att tillföra. Hon vill veta om det brister i relationerna i hemmet, om Eric fortfarande vill göra aktiviteter tillsammans med sin pappa, om det finns konflikter mellan Eric och någon lärare på skolan, om han kanske går i "fel" klass (fel nivå) eller om han kanske är skoltrött. Hon vill också veta hur Eric's kamratrelationer ser ut och om han har problem med dessa. En annan av respondenterna skulle också vilja ha mer information om Eric's kamrater, då hon undrar om

det är kamrater som föräldrarna känner till. På samma sätt som den förgående kvinnan vill hon ha information från skolan om hans besvärlighet där. Hon vill också ha information om hur det såg ut i familjen innan den började fungera dåligt och vad det var som gjorde att det började gå dåligt samt vidare vilka gränser och regler som nu finns i familjen. Denna kvinna är också, liksom hon tidigare varit i intervjun, nyfiken på graviditeten och förlossningen. Detta för att hon vill veta på vilket sätt detta har påverkat moderns förhållningssätt gentemot Eric idag, om detta har påverkat den tidiga anknytningen och om hon har dåligt samvete för att hon kände som hon gjorde under graviditeten. Den tredje kvinnan skulle också vilja ha mer information från skolan, samt om Erics kamrater. Utöver detta vill hon veta vad Eric gör på sin fritid, vad föräldrarna tycker om att göra och vad familjen gör tillsammans. Vidare inkluderas även viss ”kringinformation”, hur de bor och i vilket bostadsområde detta är.

Ytterligare en av dessa respondenter har funderingar om det finns arbetslöshet, ekonomiska bekymmer och hon vill också veta hur familjens nätverk ser ut och hur föräldrarna är i sina personligheter. En sista kvinna i denna grupp vill veta om Eric själv är intresserad av att få hjälp med situationen. Hon har även en fundering om dessa föräldrar verkligen är Erics biologiska föräldrar.

5.1.1 Sammanfattning

De åsikter och tankar som framkommer i denna grupp varierar. De handlar bl a om att det är en vanlig och välfungerande familj där föräldrarna är intresserade av och har goda relationer till barnen. Några tycker det är positivt att föräldrarna är hjälpsökande och tar också fasta på att familjen har kunskaper från en liknande situation sedan tidigare. Här talas det om tonårsproblematik och att situationen kan lösa sig längre fram. Andra åsikter som framkommer är att relationerna i familjen är bristande både föräldrarna sinsemellan och mellan föräldrarna och barnen och att det bl a beror på dålig kommunikation. Vidare talas det om att föräldrarna bär på nyckeln till problemet, att föräldrarna inte är lyhörda för Eric samt att föräldrarna inte kan hantera tonåringar. Någon tar också fasta på förlossningen. De negativa framtidsscenario som förutspås är att Eric ”fortsätter att spåra ur” och att han drar sig från familjen, hamnar i dåligt sällskap, skolkar alltmer, börjar missbruka och blir kriminell.

Samtliga respondenter i gruppen har för avsikt att fortsätta träffa familjen, om än i varierande konstellationer. Åtgärderna som föreslås handlar bl a om att arbeta med föräldrarnas relation, att arbeta med kommunikationen i familjen, etablera en bra kontakt med Eric och ta reda på vad han har för önsknings samt att på sikt ta med nätverket i samtal. Vidare vill några respondenter prata med mamman om förlossningen och med extern hjälp eventuellt utreda om det finns förlossningsskador hos Eric och man vill undersöka om det finns någon utomstående som Eric kan prata med samt ordna en psykologkontakt på BUP åt honom. Det finns ett intresse av att veta mer om Erics skolsituation, om hans umgänge och fritidssituation samt om Eric själv vill ha hjälp av socialtjänsten. Information önskas också om vad det finns för regler och gränser i familjen, huruvida det brister i relationerna i hemmet, hur familjen löste den tidigare situationen med Erics syster, hur familjens nätverk ser ut samt om det finns arbetslöshet och ekonomiska bekymmer i familjen. En respondent är också intresserad av hur föräldrarna är i sina personligheter samt vill veta mer om moderns svåra tid runt förlossningen och hur den har påverkat henne.

5.2 Grupp 2 - Fem kvinnor om Erica

”Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?”

Tre av kvinnorna pekar på att detta inte är någon ovanlig situation för en familj med tonåringar och ser familjen som resursstark. Här framkommer bl a att det är en vanlig familj som inte har några större problem, att det finns en kraft i familjen och att det är väsentligt att lyfta fram familjens styrka. Vidare tycker en respondent att familjen trots allt håller ihop samt att föräldrarna är intresserade av sina barn samt att de löst en liknande situation tidigare. Fyra stycken av respondenterna talar om skolan som väsentlig. De gör detta på lite olika sätt. Två av kvinnorna funderar på vad problemen i skolan består i, alltså skolans uppfattning av Erica. En av dessa kvinnor ser att dessa problem är skolans och undrar över vad skolan har gjort för att förbättra situationen för Erica. Den sista av dessa fyra kvinnor ser familjen och Ericas situation som vanlig, men när det kommer till skolkningen ser hon inte detta som vanligt. En av kvinnorna ser också det som väsentligt att utreda hur föräldrarnas relation till Erica har varit. Samma person anser att moderns svåra graviditet och förlossning är någorlunda väsentlig. En annan av respondenterna funderar också lite om föräldrarnas relation till Erica och undrar om föräldrarna satt sig ned för att tala med Erica om de problem som skolan har rapporterat, något som hon ser som väsentligt. En av kvinnorna säger att hon anser det som väsentligt att i första hand stötta föräldrarna, då dessa visar på vilja och styrka att hantera detta. Hon vill också reda ut vad föräldrarnas rädsla, angående att Erica eventuellt kan börja med någon form av missbruk eller kriminalitet, grundar sig i.

Två av respondenterna anser det som väsentligt att familjen haft en liknande situation tidigare. Den ena av dessa två skulle vilja ha med syskonet i ett samtal och den andra menar att familjen med denna erfarenhet och lite stöd kommer att lösa situationen även denna gång. Den andra säger också att relationen mellan mor och dotter har varit bra, vilket hon anser vara väsentligt för att kunna hitta tillbaka till detta. Angående relationen mellan far och dotter tror hon att pappan tar för lätt på Ericas situation. Till sist så anser en av kvinnorna att det är helt uppenbart att det är något på tok med Erica, men kan inte säga vad det skulle kunna vara.

”Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?”

Under denna fråga så får fyra av respondenterna tankar om att det kan handla om tonårstrots, pubertetskris, frigörelseprocess, skoltrötthet eller tonårsutveckling. En av kvinnorna som säger detta lägger också till att man inte ska ta detta för givet. En annan av dessa kvinnor får också tankar om Erica faktiskt använder sig av droger. En av kvinnorna får mycket tankar om att skolan ofta är lite för snabb med att kontakta socialtjänsten, hon menar att skolan har en viktig uppgift i att reda ut vad det skulle kunna vara i skolsituationen som inte står rätt till. Hon säger att det kan ju handla om mobbning eller något annat som gör att Erica brister i närvaro. Hon säger också att detta är något som de har erfarenhet av sedan tidigare. Också under denna fråga funderar en av respondenterna över om det kan vara så att pappan nonchalerar att det kan handla om något annat än tonårsproblematik. En av kvinnorna får också tankar om hur relationen mellan föräldrarna ser ut, då deras åsikter om t ex Ericas lättledhet går isär. Ytterligare en av kvinnorna får också i samband med Ericas lättledhet tankar om hur kamratgänget ser ut.

En respondent fick inte så mycket tankar eller associationer. Hon sade bara att det verkar vara en vanlig familj som stött på tillfälliga problem, som säkert går att ordna upp så att familjen kan finna balansen igen. Endast en av kvinnorna säger att hon tycker det är väsentligt att föräldrarna har varit och är intresserade av barnen samt att relationen till dem har varit bra under barnens uppväxt.

”Vad handlar familjens situation i grunden om?”

En respondent ansåg att familjens situation i grunden kan handla om moderns svåra graviditet och förlossning. Hon sade: *”jag är inne på den här förlossningen här, det är jag verkligen...(paus)...jag vet inte om....ja..nä jag säger inte det, det var ingenting...jag tar tillbaka det...det var...det lät så dumt. Det jag kan känna med mamman här, men det är ren spekulation från min sida, det är att...(paus)...att hon mått psykiskt dåligt under förlossningen och graviditeten, att hon kanske på nåt sätt...jag vet inte...kanske har dåligt samvete för att hon kände så...”*.

Med detta menade hon att modern hade dåligt samvete för att hon mått psykiskt dåligt under graviditeten och att detta påverkade hennes förhållningssätt gentemot Erica i nusetituationen. Den andra kvinnan säger till en början: *”Ja det här är väl en rätt vanlig familj...(paus)...är det rätt att tala om det hära”*. Hon sade dock efter detta att hon trodde det kunde handla om att föräldrarna hade ägnat för lite tid åt Erica och att de nu inte ville inse detta, utan i stället försökte att hitta en förklaring till Ericas beteende i någon drog.

En tredje kvinna trodde det kunde handla om en pubertetskris som flickor oftast riktar mot sina mödrar. Hon menade att denna brist i relationen mellan mor och dotter kunde bero på en vanlig tonårsreaktion, men säger: *”...man får ju aldrig bortse från att det kan stå för en djupare problematik. Det kan vara...eeh...ja, övergrepp av något slag eller...ja...det vet man inte. Och det...det är ju det man...man...så småningom kan komma fram till...förhoppningsvis...dels genom att ge henne möjlighet i samtal att...att prata om det som är jobbigt och kanske via en kurator få hjälp i att ta kontakt med henne, att få...jag...att hon har möjlighet att öppna sig och prata om vad det är som gör att hon har det jobbigt just nu.”*. Hon nämner också att mobbning kan finnas med i bilden. Den fjärde kvinnan ansåg att det handlade om bristande kommunikation familjen och då framför allt mellan föräldrarna. Detta kopplat till att Ericas beteende nu är annorlunda än vad föräldrarna är vana vid och att de nu har svårt att hantera detta. Bara en av kvinnorna sade att hon inte ville uttala sig om vad familjens situation i grunden kunde handla om, utan hon ser i första läget att det är det som skolan rapporterar om som utgör grunden till situationen.

”Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?”

Två respondenter ansåg att de skulle tala med skolan i syfte att öppna en kommunikationskanal mellan skola och föräldrar och att vara öppen med information om och till Erica, att inte gå bakom ryggen på henne med kontakter med andra. Dessa respondenter ville alltså ha någon form av nätverksmöten angående familjen och den ena säger att fler personer kan bli inblandade i dessa möten då hon inte utesluter att flickan har börjat använda droger. En respondent ville också försöka att lyfta fram för hela familjen att även om det kändes hopplöst, så hade familjen mycket kapacitet kvar. Hon ville alltså ge föräldrarna det erkännandet för att stärka dem i sina föräldraroller som hon uttryckte det: *”Man får liksom ingen...(paus)...inget grepp om att det skulle vara en sån här halvhysterisk morsa, eller något sånt där som att dom ser droger och brott i varje gathörn...”*. Detta efter att hon påpekat att föräldrar sällan har fel i känslor när det gäller sina barn. Hon ser det även som viktigt att försöka skapa en relation till flickan. En annan kvinna är inne på samma linje och säger att hon till att börja med vill träffa Erica för att höra hur hon vill ha sin situation. Därefter önskar hon träffa hela familjen för att inventera hur varje familjemedlem skulle vilja göra för att hjälpa Erica och för att se hur kommunikationen familjemedlemmarna emellan ser ut. Ytterligare en kvinna säger att man får träffa familjen och höra hur de formulerar sina problem och vad de vill ha hjälp med. Vill de ha hjälp

och socialtjänsten har resurser att ge denna hjälp så ska man göra det, men vill de inte så kan inte någonting göras.

"Man får ju naturligtvis utifrån det man ser då utreda..." är en annan kvinnas svar. Vidare säger hon att *"Man har ju familjesamtal. Och det är alldeles beroende vad som kommer fram som...styr om man föreslår eller...vad man kan ge för råd. Och det kan ju vara samtal på PBU (motsvarande BUP öppenvård) eller...familjerådgivning"*. Hon menar också att man måste "peppa" föräldrarna och hjälpa dem att hantera sitt barn, men anser att vad det gäller stöd så behöver mamman mer stöd än pappan då det är hon som bär på den största oron och därmed har det jobbigare. Hon tycker också att det är viktigt att följa upp en familj som denna. Utifrån dessa uppföljningssamtal, menar hon, kan det finnas olika infallsvinklar: *"...det beror på vad man inbjuder till, ja pratar för"*. Vidare säger hon att om det dyker upp allvarliga saker som t ex misshandel eller sexuellt övergrepp så får hon agera utifrån det.

"Vad skulle kunna hända om inte något görs åt familjens situation enligt din åsikt?"

I denna grupp, liksom i den föregående, gav majoriteten (denna gång 3 av kvinnorna) ett antingen-eller-svar, dvs att saker och ting försämrats eller att problemen går tillbaka och familjens situation löser sig. *"Jag känner så här: allt eller inget kan hända..."* är en kvinnas kommentar. Hon exemplifierar genom att säga att det som skulle kunna hända är att flickan "strular" ett tag men sedan hittar rätt som brodern gjorde eller att motsatsen sker. Detta menar hon beror på om hon är lättpåverkad som mamman säger kontra att hon är duktig och har god kapacitet i skolan som skolan påstår. En annan av kvinnliga socialsekreterarna menar att om inget görs åt situationen så skulle ju flickan inte bli sedd eller hörd. Detta tycker hon vore nonchalant av vuxenvärlden och tror det skulle medföra att Erica tror att det är okej att göra som hon gör. Följden av detta menar hon kan bli att skolan inte fungerar överhuvudtaget och att flickans situation blir ohållbar. Å andra sidan, säger hon, så kan problemet gå över utan några insatser, precis som det gjorde för brodern. En tredje kvinna pratar också om att problemen kan gå tillbaka och att familjen klarar ut situationen samt att detta är något som ofta inträffar under puberteten. Hon menar dock att om det skulle framkomma att det finns djupa problem i familjen så ser hon det som viktigt att socialtjänsten agerar. Om de inte gör det tror hon att flickan kan bli mer utagerande, vagabonderande och att hon kan hamna i dåliga ungdomsgång som sysslar med droger och kriminalitet.

Två av respondenterna i denna grupp talar bara om negativa utgångar. Den ena ser att flickans skolsituation brister, att hon börjar med droger och kriminalitet samt att familjens relationer försämrats. Den andra menar att socialtjänsten kan bidra till stor besvikelse om det inte hjälper familjen, vilket kan ge konsekvenser om flickan använder droger. Hon påtalar också att det kan bli svårt för socialtjänsten att komma tillbaka om något år då flickan kanske utvecklat ett missbruk och hon säger: *"Tjejen kanske dessutom är gravid eller fått sitt första barn och sånt där...flyttat ihop med någon äldre missbrukare som förstör henne..."*.

"Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?"

En av kvinnorna vill veta hur flickan ser på skolans och föräldrarnas oro för henne och vilken förklaring hon har till denna samt hur hon ser på sin situation i övrigt, vad hon tänker och känner. En av dessa vill också ha information om föräldrarnas relation, flickans relation till skolan samt hur nätverket runt familjen ser ut. Den andra skulle kolla med polisen om Erica är en tjej

de sett hänga på stan. Hon vill också ha information från brodern om Erica. Vidare vill hon ha information om Ericas historia. Nästa socialsekreterare vill också veta mer om vad Erica och hennes broder talar om. Hon är vidare intresserad av lärarnas åsikter vad, babblar, uppkäftig och störande står för. Hon vill även veta vad mamman menar med att flickan är lättledd. Kvinnan anser det också viktigt att få information om hur familjen kom till rätta med sonen då familjen upplevde svårigheter med honom.

Det är sammanlagt tre kvinnor som är intresserade av information om Ericas umgänge samt två om hennes fritidssituation. En av dessa kvinnor säger att hon vill ha väldigt mycket mer information och hon vill då utöver umgänge och fritidssituation bli veta mer om vad det är som gör att mamman är rädd för att dottern ska börja med droger och kriminalitet. Detta till skillnad mot en femte kvinna som säger att hon inte vet om hon behöver veta så mycket mer annat än hur familjen beskriver sitt problem och formulerar sättet de vill ha hjälp på för att flickans närvaro i skolan ska öka.

5.2.1 Sammanfattning

De åsikter och tankar som finns i denna grupp är lika varierande som i den föregående. Några talar om familjens styrka och kraft och att det inte finns några större problem i familjen utan att det är en vanlig familj där föräldrarna är intresserade av sina barn. Det tas fast på att familjen löst en liknande situation tidigare samt att relationen mellan barnen och föräldrarna tidigare varit bra och tror att det delvis handlar om tonårsutveckling och frigörelse. De positiva framtidsscenarioer som nämns är att familjen kan klara av situationen och att Erica går in i ett mer normaliserat leverne med en normal skolgång. Andra talar om brister i föräldrarnas relation och i deras relation till Erica, om bristande kommunikation, om oenighet och om att föräldrarna inte ägnat tillräckligt mycket tid till Erica och inte kan hantera henne. Det tas fasta på det som inte fungerar i skolan, att flickan kanske använder droger och på lättleddheten och dess risker. Funderingar finns också om det inte handlar om en djupare problematik och någon söker förklaringar i moderns graviditet och förlossning. En respondent menar att det är helt uppenbart att det har hänt någonting som gör att Ericas beteende förändrats. Negativa framtidsscenarioer som nämns är bl a att relationerna i familjen försämras samt att skolsituationen brister, att Erica hamnar i dåligt umgänge, att hon blir alltmer utagerande med drogmissbruk och kriminalitet. En kvinna vill inte uttala sig om vad familjens situation i grunden handlar om då hon anser att informationen i vinjetten är för knapphändig.

Angående åtgärderna så vill man bli inventera vad de olika familjemedlemmarna tycker att problemet består i samt vad de vill ha för hjälp. Förslagen handlar också om att stötta föräldrarna i deras föräldraroller, skicka dem på familjerådgivning, anordna nätverksmöte, tala med skolan samt att familjen skulle behöva samtal inom barnpsykiatrins öppenvård. Den information som önskades handlade bli om hur föräldrarna definierar problemen, om Ericas syn på och förklaring till situationen, Ericas fritid och umgänge, föräldrarnas relation samt hur nätverket runt familjen ser ut. Vidare ville man ha information om Erica från polis, skola och från Ericas broder.

5.3 Grupp 3 - Fem män om Eric

”Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?”

Två av dessa manliga respondenter tar fasta på och anser det som väsentligt att familjen är hjälpsökande. En av dem lyfter fram att familjen haft en liknande situation tidigare med systemen och att de borde ha en repertoar som kan hjälpa till att hantera den nuvarande situationen. Han

ser också som väsentligt att pojkens relationer till båda föräldrarna varit goda och ser det som något möjligt att bygga på. En tredje man är inne på samma sak då han säger att *"...det väsentliga för mig, det är att ta fasta på den positiva grogrund som finns och liksom spinna vidare på det"*. Denna man tycker vidare att relationerna mellan familjemedlemmarna är en väsentlig del att se till liksom en annan av männen vilken dock uttryckligen säger att relationsproblemen i familjen framkommer tydligt. Den sistnämnde anser vidare att han ska utreda Erics umgänge och huruvida det förekommer droger samt huruvida familjen ska ha hjälp av socialtjänsten eller av någon annan myndighet. En man menar att det är uppenbart att Eric har problem med sig själv.

En annan respondent anser att Erics skolsituation är viktig och ser som en väsentlighet att familjen verkar ha fått panik i sin situation. Han tar vidare upp det eventuella missbruket som något centralt som också kan vara en förklaring till det nuvarande beteendet och ser det som viktigt att kontrollera hur länge detta pågått. Han pratar dock också om att pojken börjar komma upp i tonåren och att föräldrarna då inte blir lika intressanta då. Ytterligare en anser det vara väsentligt att forska i varför pappan är mer orolig än mamman. Till sist är det en man som säger att: *"...det handlar ju också om att se problem"*.

"Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?"

Två av respondenterna i denna grupp ser positiva förutsättningar i familjen. Den ena säger att familjen inte verkar vara en svag familj och den andra ser att det finns en del positiva kontakter i familjen och att det verkar vara en ordinär familj som har en historia av att vara väl fungerande, samt att de också har erfarenheter från den tidigare situationen med dottern. Han säger *"Jag anser att det finns bra förutsättningar och så där"*. En annan menar de associationer han spontant får handlar om tonårsproblematik, puberteten och att pröva nya levnadsmönster. Han anser det dock allvarligt att föräldrarna beskriver en sådan drastiskt skillnad i Erics beteende. En respondent kan tänka sig att det kan vara ett missbruk.

En annan av männen anser att det helt uppenbart har hänt någonting med Eric eftersom han reagerar som han gör. Tänker att det kan ha att göra med relationerna i familjen och då också relationen mellan mamman och pappan. Han säger å andra sidan också att det kan ha att göra med tonårsutveckling och att det händer mycket för en kille i 15-17 års åldern, något som han tycker sig kan se både i skolan och avseende fritidsintresse. Han säger också sedan att det som händer Eric inte behöver vara något negativt utan likaväl kan handla om en överbeskyddande mamma. Vidare menar han att skolans beskrivningar om Eric som högljudd, uppkäftig och besvärlig inte behöver vara riktig utan att det bara är så att han ställer besvärliga frågor och liknande. Ytterligare en respondent säger att han vill gräva i förlossningen och anser att moderns psykiska status under graviditeten är intressant och frågar sig om modern mådde på liknande sätt när hon väntade Sofia. Han frågar sig också om modern verkligen ville ha Eric och säger att det går att tolka det som att han var ett oönskat barn. Vidare undrar han över att modern inte vill se problemen i familjen som så stora och vad det kan stå för.

"Vad handlar familjens situation i grunden om?"

Tre av männen säger att de inte kan uttala sig om vad situationen i grunden handlar om. Den ena av dessa säger att han först vill utreda familjens situation innan det går att veta vad det skulle kunna handla om. Han säger också att man till en början för ha föräldrarnas oro i fokus.

De två andra kommer dock ändå med hypoteser om vad det kan handla om, trots att de sagt att de inte kan uttala sig om detta utifrån den information som finns i vinjetten. En av dem säger att det kan vara kommunikationsproblem eller relationsproblem. Den andre säger att han vill höra om Eric själv har några önskemål om förändring. Om det nu skulle vara så att han hade sådana önskemål och visar att han har kraften att försöka att genomföra en förändring i önskad riktning, så skulle denne respondents oro för Eric avta. Om Eric inte hade denna kraft att klara att genomföra en förändring tror han att detta skulle kunna bero på att Eric har en känslomässig störning, en jagsvagheter eller att det är droger som tar över hans vilja.

Ytterligare två av männen anser att grunden till situationen finns på relationsnivån. De skiljer sig dock åt, då den ena av dessa män tror att det handlar om föräldrarnas relation, att de inte kommer överens om hur gränser och regler ska vara. Han säger också att: *"...det är inte så mycket att han är tidigt störd...och söker sig till droger och kriminalitet, utan det kan stå mer för relationsproblem i familjen..."* och tillägger att han efter avslutad utredning skulle lämna över ärendet till barnpsykiatrien. Den andre av dessa två tror att det handlar om att föräldrarna känner frustration över att de nu inte längre umgås lika mycket med sina barn. Han tror att situationen i grunden handlar om det ovan nämnda, samtidigt som de bär på en oro att Eric ska börja med droger och kriminalitet och känner att de inte klarar av att sätta gemensamma gränser för honom. Han talar också om att det delvis också troligen handlar om att Eric håller på att bli vuxen.

"Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?"

"...man skulle kanske kunna se en problembild och kanske ställa sig själv till förfogande i det att hjälpa föräldrarna med...och Eric att lösa det, men att jag tror att man ganska snabbt skulle få stoppa upp för det finns inga förutsättningar. Men konkret skulle jag vilja ställa den frågan till Eric så här: Din mamma och pappa tror att du har problem och att du behöver hjälp och vad jag då skulle vilja fråga dig är; vill du ha hjälp och om du är osäker på det så kan vi träffas några gånger".

Denna respondent skulle alltså vilja ställa sig själv till familjens förfogande och hjälpa familjen med de problem de upplever sig ha. Han säger att det här finns ett utredningsbehov och att genom utredningssamtalen skulle försöka att få klarhet i om Eric själv vill ha hjälp. Men om detta inte vore en ansökan så skulle uppgifterna inte vara anledning till utredning. Tre av respondenterna säger att de skulle vilja ha familjesamtal och ha samtal i olika konstellationer. Den ena av dessa säger dock att han skulle kunna tänka sig familjeterapi som en variant och att Eric kanske skulle behöva en egen kontakt inom barnpsykiatrien. Den andre av männen skulle också vilja koppla in skolan i dessa samtal för att höra om Eric vill något med skolan som det kanske kan gå att bygga på, *"...det kan vara vilken skitsak som helst, men bara det finns en vilja till nånting..."*. Utifrån dessa samtal vill han skapa ett åtgärdsprogram och sedan följa upp detta. Två av dessa män skulle också vilja ha med systemen i samtalen bl a för att höra med henne hur hon ser på situationen, men bara den ena av dem ville veta hur föräldrarna löste situationen med henne för att kanske kunna använda något av detta i nusetituationen. Den sista respondenten säger att han inte skulle vilja göra någonting åt denna familjs situation och att det problem de presenterar inte verkar vara av den kalibern att det skulle kräva några omedelbara insatser. Han säger till sist: *"Att pojken är högljudd, uppkäftig och besvärlig, det är inte riktigt mitt problem, så jag känner att jag inte skulle vilja göra någonting åt familjens situation. Sedan kan ju familjen uppleva det som bekymmersamt och då...då så, då kan vi gå vidare"*.

”Vad skulle kunna hända om inte någonting görs åt familjens situation enligt din åsikt?”

Två av männen nämner här endast en negativ utgång i familjens situation: ” *Det skulle kunna vara att...(paus)...om nu Eric börjat missbruka, att han skulle kunna fortsätta med det och det blir värre och värre...och då drar det ju en massa med sig naturligtvis, så att...(paus)...han slutar skolan och...(paus)...faller in i kriminalitet...*”. Vidare menar en av dem att om familjens situation inte tas på allvar så kan relationerna försämrats ytterligare och Eric må ännu sämre: ”...*han kan ju naturligtvis må sämre överhuvudtaget rent psykiskt, han kan bli mer psykiskt sjuk...*”.

De övriga tre männen ger ett antingen-eller-svar. En refererar till att familjen också hade det svårt med Eric's storasyster Sofia, men att de då hittade balansen igen och han tror att detsamma kommer att hända vad det gäller Eric. Han säger dock att om det är så att Eric inte har en tillräcklig vilja utan det finns något som påverkar honom starkt, t ex droger eller att han har en stark känslomässig störning som gör att han inte kan fullfölja saker, så kan han ”*balla ur*”. Svaret från en annan är att ”*Ena extremen är väl att...eeh...killen spårar ur och hela familjen rasar ihop och missbrukar och allt vad man kan tänka sig. Den andra extremen är väl att...ja, det går över, det löser sig. Och däremellan finns det miljoner varianter*”. Den tredje menar att den mildaste utvecklingen skulle vara att det handlar om en normal situation hos en tonåring och att problemen kommer att växa bort, att han testat nya intressen och kompisar och att de flesta ungdomar genomgår något liknande, att det helt enkelt är en väg mot ett vuxnare liv. Om man i stället tar ut i svängarna, menar han, så kan det som anförts i vinjetten vara toppen på ett isberg och då kan man missa en möjlighet till tidigt ingripande om det inte görs något, vilket kan leda till att det går åt skogen för Eric.

”Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?”

Tre av respondenterna säger uttryckligen att de skulle vilja veta mer om Eric och hans liv, t ex om hans uppväxt, vad som är viktigt för honom, vad som gör honom förbannad och ledsen, vad han gör på sin fritid vilka intressen han har och varför de intressen han hade förut avtagit, vilka kompisar han umgås med och mer om hur det går i skolan. Vidare vill de veta hur Eric ser på familjens situation och på sin relation till föräldrarna.

Två respondenter är också nyfiken på relationen mellan Eric hans syster, vad det är som Eric och hans syster har för hemligheter och gemensamma upplevelser och vad det är Eric söker hos henne, om det finns några andra personer som engagerar sig i Eric och som han har förtroende för, t ex någon person på skolan. Vidare vill ett par respondenter veta vad som gör att fadern är rädd för att Eric börjat med droger och kriminalitet och också fråga Eric direkt om han börjat med droger. En respondent vill även veta vad föräldrarna har gjort för att ändra på situationen och vad de skulle vilja göra och en annan hur de gjorde för att hitta balansen med Eric's syster. Denna respondent skulle också vilja ha information om föräldrarnas uppväxt, om relationen dem emellan samt om graviditeten var planerad eller inte. Ytterligare en respondent svarar kort och gott att han skulle vilja ha mer information från familjemedlemmarna själva och höra deras egen formulering av digniteten i problematiken och få dem att fördjupa bilden av deras situation.

5.3.1 Sammanfattning

Ett par av respondenterna i denna mansgrupp tar fasta på att familjen är hjälpsökande. Det omnämns att familjen är ordinär och stark och att det finns positiva förutsättningar i familjen och att man bör se till den positiva grogrund som finns. Det talas om att det hela handlar om att Eric håller på att bli vuxen och om att föräldrarna är oroliga för sin tonåring. Några säger också att de inte kan veta vad situationen i grunden handlar om utifrån den information som finns i vinjetten. De positiva framtidsscenario som spås är att problemen växer bort och familjen hittar balansen igen. Andra tankar är att relationerna i familjen är bristfälliga och att föräldrarna inte klarar av att sätta gemensamma gränser gentemot Eric. Det talas om kommunikationsproblem, känslomässig störning och jagsvagheter hos Eric, att modern är överbeskyddande respektive att modern inte vill se problemen. Någon vill "röra lite i det här med förlossningen" och har tankar om att Eric kanske var ett oönskat barn. Man tror också att missbruk kan vara en förklaring till Eric's beteende. En respondent tycker att det är uppenbart att Eric har problem med sig själv och att det hänt något. De negativa framtidsscenario som spås är bl a att relationerna i familjen blir sämre, Eric slutar skolan och faller in i droger och kriminalitet och att han kan bli psykiskt sjuk eller att hela familjen "rasar ihop och börjar missbruka".

Föreslagna åtgärder är att göra utredning och ha familjesamtal och där höra de olika familjemedlemmarnas syn på situation och förändring, att hänvisa familjen till familjeterapi och att ordna kontakt för Eric inom barnpsykiatri. Vidare vill respondenterna hjälpa föräldrarna med relationen till Eric och det finns tankar om att göra ett åtgärdsprogram för Eric i skolan. Information önskas om Eric's uppväxt och nuvarande livssituation inklusive fritid, umgänge och skola, vad som är viktigt för honom och hur han ser på situationen och på relationen till föräldrarna samt om det finns någon utomstående person som engagerar sig i Eric. Vidare vill respondenterna veta lite om föräldrarnas relation, deras egen uppväxt samt om graviditeten var planerad. Intresse finns också för bl a hur föräldrarna gjorde för att hitta balansen med Eric's syster, vad det är som gör att Eric vänder sig till systemen och vad föräldrarna gjort för att förändra den nuvarande situationen.

5.4 Grupp 4 - Fem män om Erica

"Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?"

Den första respondenten anser att familjen är hjälpsökande och tar fasta på att de har märkt en skillnad i Eric's beteende från tidigare beteende. Att Erica har haft bra relationer med båda föräldrarna och gemensamma intressen med modern är också något han lyfter fram under denna fråga samt att föräldrarna verkar ganska samstämmiga. Den andra respondenten ser som väsentligast att få en problemformulering av föräldrarna samt deras sätt att hantera problemet, att de vill ha en förändring till stånd. Den tredje av dessa män ansåg som väsentligt att familjen verkade hantera situationen på ett moget och vuxet sätt. Ytterligare en vinkling på vad som var väsentligt stod den fjärde respondenten för. Han ansåg att föräldrarna borde ta reda på vad det är för kompisar Erica hade och att hon nu var inne i en frigörelseprocess. När familjen väl funnit balans i den processen och utrett vilket umgänge Erica hade så kunde man få ordning på skolan som han såg som det utåt sett mest akuta, men troligen var ett tecken på något annat bekymmer. Den sista respondenten ansåg att kommunikationen inom familjen var väsentlig. Han sade att det var viktigt att föräldrarna var oroliga, men att de samtidigt borde se att det var en ganska normal tonårsutveckling som de behövde hjälp med att se att det inte var något annorlunda med Erica, än med den äldre brodern som också gått igenom något liknande som löste sig.

”Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?”

Två av respondenterna sade här att de såg en välfungerande familj med en dotter som genomgick en klassisk tonårsfrigörelse. Den ena av dessa två män påpekade att föräldrarna verkade eniga om att det fanns en svårighet för familjen, men att de hade olika lösningar på denna. Samma man trodde också att pappan gått med på att söka hjälp hos socialtjänsten mest för att tillmötesgå mamman. Han berörde också att det inte är ovanligt med ett totalt sammanbrott i kommunikationen mellan mor och dotter då dottern kommer upp i tonåren och menar att det är Ericas orientering mot en vuxen identitet: *”...precis som storebror kommer hon att hitta tillbaka”*. Till detta kopplade han också att Erica väljer att tala med brodern för att hon vet att han haft samma typ av svårigheter som hon själv och att han löst dessa. En annan av respondenterna lyfte också fram funderingar om brodern. Han var intresserad av lösningar och undrade hur det skulle kunna gå att dra erfarenheter ur broderns tidigare situation som det också gick att dra nytta av i nusetituationen. Denna man sade också att Ericas beteende förmodligen är ett tecken på att hon reagerar på något som hon inte tycker är bra och att hon nu genom detta har börjat frigöra sig mot en egen identitet, vilket han ansåg att hon borde få göra inom acceptabla gränser.

Den fjärde respondenten fick tankar om föräldrarna hade svårt att ställa om sitt bemötande och bekräftande av Erica, nu när hon ändrat sitt beteende. Han funderade på om föräldrarna jämförde sina två barn för mycket och inte såg att de är två skilda individer. En annan tanke som han presenterade var att modern kanske inte väntade in Erica, utan hela tiden var på henne med tjat. Han tillskriver flickan kompetensen att hon troligen tar kontakt med modern när hon själv känner att hon vill och att hon vet att hon kan det. Den sista av respondenterna på denna fråga funderade på hur han skulle kunna använda nätverket för att åstadkomma en förändring, om familjen nu ville det. Han sade att han inte ville gå in på gissningar hur det stod till i familjen, utan ville att familjen själv skulle formulera problemen och alternativen till dessa. Han sade också att han inte fick några skräckbilder av att Erica var ute och rökte hasch på nätterna eller liknande.

”Vad handlar familjens situation i grunden om?”

Den förste respondenten svarade på denna fråga: *”...kommunikationsproblem så att säga då va...och att möta flickan på hennes nivå så att säga...”*. Att föräldrarna inte kan låta Erica vara, utan de känner att de måste ha kontroll över henne. Han säger dock att föräldrarna förmodligen möter Erica bättre än skolan. Den andre sade att det är lätt att tro att det handlar om en tonårsfrigörelse där det dock, menar han, finns risker att det kan gå snett. Han sade dock sedan att han inte tycker att han kan svara på frågan: *”Jag har kanske träffat dom en gång bara och dom här har levt ihop i tjugo år...så det är en fråga jag skulle vilja utforska tillsammans med familjen”*.

Nummer tre av respondenterna tror att skolan är det som utåt sett är det mest akuta, men att hemsituationen är grunden till problemet. Han ville inte spekulera i moderns svåra graviditet men nämner ändå att den kanske kan försvåra möjligheten för modern att ha en bra kontakt med Erica, han sade dock inte på vilket sätt. Han tror att föräldrarna behöver finna ett sätt att kommunicera med Erica utifrån hennes utveckling och tror att det är viktigt att de är någorlunda samstämmiga, så att den ena inte nonchalerar någonting medan den andre bekymrar sig.

Den fjärde anser att det är en normal familj och att situationen handlar om en normal tonårsutbrytning, men att det till skillnad från om det varit en pojke blir det mer en dramatiskt sådan. Han säger: *"...döttrar har en tendens att bli mer dramatiska än vad grabbarna har, mer "Jag hatar dig!" och "Du är det värsta som finns!" och... en strulig tonårstjej, för att dom är så direkta och så manipulativa många gånger."* Han menar här att föräldrarna förstorar upp situationen, *"...dom behöver ju inte måla fan på väggen alldeles för mycket"*, och att det inte finns någonting som tyder på att Erica skulle fara illa. Den sista av respondenten svarade: *"Jaa, ...(paus)...oro från skolans sida"*.

"Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?"

Vad som var gemensamt för samtliga respondenter i denna fråga, var att de ville träffa hela familjen. En av dessa ville också ha med en representant från skolan vid mötet med familjen för att ventilera de frågeställningar som kommit från skolan. Två av respondenterna ville träffa familjen för att försöka att finna på lösningar, alternativa beteenden, om det ibland fungerar i familjen och vad det var som gjorde att broderns situation löste sig. En annan respondent talade om att i första hand stötta modern, då hon verkade bära på den största oron. Han ville vidare undersöka om det hade varit tillfällen då modern inte väntat in Erica, utan då hon mer gått på vilket lett till att Erica betett sig tvärtemot vad hon ville. Han sade att föräldrar i allmänhet inte kan sluta att tjata på sina barn, *"...så som många föräldrar gör, som jag upplever det i alla fall, att dom säger samma sak så jävla många gånger. Först har dom sagt det under hela uppväxten och nu tar dom det tio gånger då kanske...på två dagar."* Den siste av dessa män ville hänvisa familjen till familjerådgivningen eller alternativt köpa in någon form av terapeutisk kontakt till dem. Han ville dock visa att han tar situationen på allvar och därför skulle han själv också ha kontakt med familjen, så att en eventuell framtida kontakt inte spolierades. Han skulle också göra en formell utredning där han har för avsikt att tala med alla i familjen och sedan hålla en uppföljningskontakt med den.

"Vad skulle kunna hända om ingenting görs åt familjens situation?"

Två av respondenterna svarar under denna rubrik att det kommer att gå sämre och sämre i skolan och att Erica förmodligen går ur skolan med dåliga betyg samt att familjen kommer att utsättas för större påfrestningar. Det talas också i detta sammanhang om att modern har jättehögt ångest vilket leder till att hon och Erica kommer att vara i konflikt ett tag. En av dessa menar att Ericas beteende kommer att påverka föräldrarnas relation sinsemellan, då de har olika syn på problemet. Han tror också att Erica kommer att fly ut mer och mer och vara med kompisar samt att hon kan komma att behöva en kontakt med någon utomstående, t ex med skolkuratoren. En tredje respondent säger att antingen kommer föräldrarna att skilja sig eller så går det hela över. Den fjärde respondenten tror utifrån informationen om familjen och Erica att hon kommer att självläka. Han sade kort: *"Jaa, självläkning troligtvis"*. Den sista som svarade på denna fråga hade en dyster prognos för Erica, han menade: *"...om moderns oro nu är befogad så skulle det kanske bli så att Erica umgås med och blir utnyttjad av äldre killar och att hon själv efter ett tag fastnar i ett missbruk"*.

"Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?"

Två av männen sade här att de önskade mer information om hur föräldrarna gjorde med brodern tidigare och vad det var som gjorde att det fungerade med honom. Den ene av dessa vill veta detta för att se om det finns något i det som är applicerbart på denna situation med Erica. Samme man vill också veta av föräldrarna hur de önskar att Erica ska vara för att de inte ska vara oroliga. Han undrar också om vad mamman menar med att Erica inte svarar på tilltal och om det kanske kan vara så att Erica inte vill tala. Den andre vill veta när förändringen i Ericas

beteende började, om det finns tillfällen då föräldrarna känner att det fungerar med Erica och om det finns tillfällen då deras oro för Erica inte är så stor. Denne man är också nyfiken på vad föräldrarna anser vara ett normalt beteende hos en tonåring och att det även skulle vara intressant att höra vad Erica säger om det. Han undrar om föräldrarna egentligen vet någonting om Ericas liv och att deras oro kanske består i det faktum att de inte vet vad hon gör när hon är med sina kompisar. Vidare vill han veta om någon av föräldrarna känner mer oro än den andre. När det gäller detta med kompisar skulle han vilja vet om Erica själv tror att hon kan stå emot trycket från kompisar eller om hon är lättledd. Han skulle också vilja ha information om hur förhållandet till fadern ser ut och varför Erica tycker att det går lätt att tala med brodern. En annan av respondenterna skulle vilja ha information från varje enskild familjemedlem om deras privata version om den nuvarande situationen. Denna person skulle också vilja veta vad Erica har för drömmar om sin framtid.

Ytterligare en respondent skulle vilja ha mer information om Ericas uppväxtförhållanden, eventuella separationer i familjen, hur relationerna mellan familjemedlemmarna ser ut och även hur kontakterna med släktingar ser ut. Vidare vill han ha information om vilka regler och gränser som gäller i hemmet och om det är problem med dessa, stötta föräldrarna i detta. Information om Ericas umgänge, om det har försvunnit något ur, varför Erica brutit med sitt intresse och om Erica brukar ljuga hemma för att vinna fördelar ur detta är frågor som han också vill ha svar på. Han berättar att han brukar arbeta efter en ungdomsintervju som är uppbyggd efter Kälvestensmodellen för att få en heltäckande bild av ungdomen och familjen, "*...det är ungefär som en kirurg, han måste ju veta vilket instrument man ska ha för att det ska bli riktigt bra*".

Till sist så var det en respondent som ville erbjuda familjen en träff, för att gå igenom frågeställningar. Utifrån detta skulle han kunna få fram vidare information, om det t ex finns underlag för misstankarna om missbruk.

5.4.1 Sammanfattning

Liksom i de tidigare grupperna är åsikterna och tankarna i denna respondentgrupp många. Det talas om att familjen är normal och välfungerande och verkar hantera situationen på ett vuxet och moget sätt. Det tas fasta på att familjen är hjälpsökande, att Erica tidigare haft en bra relation till föräldrarna och då framför allt till modern, att familjen kan ha nytta av att ha löst en liknande situation tidigare samt att föräldrarna vill ha en förändring till stånd. En respondent menar att det inte finns något som tyder på att Erica skulle fara illa. Det antas att situationen kan handla om bl a tonårsutbrytning. De positiva framtidsscenarioer som lyfts fram är att Ericas beteende går över och det sker en självläkning. Andra menar att det finns kommunikationsproblem i familjen och att föräldrarna inte har samma lösningar på problemet. Respondenterna menar vidare att föräldrarna har svårt att hantera Ericas nya tonårsbeteende och att de bör möta Erica på hennes nivå utifrån hennes utveckling. Negativa framtidsscenarioer i denna grupp är att det går sämre och sämre för Erica i skolan, att hon flyr ut med kompisar och hamnar i missbruk. Vidare tror de att föräldrarnas relation kan komma att påverkas i negativ riktning och att de kan komma att skiljas.

Gemensamt för respondenterna i denna grupp är att samtliga vill träffa hela familjen. De vill bli se om det är någon gång det fungerar i familjen och försöka finna alternativa beteenden till

Erica. Intresse finns också för att dra nytta av hur de löste situationen med brodern. Någon vill ha med skolan i samtal och en annan vill ha nätverkssamtal. En vill hänvisa familjen till familjerådgivningen och eventuellt köpa terapeutisk kompetens till familjen. Ytterligare en vill stötta modern då det är hon som känner störst oro. Den information som önskas utöver den som finns i vinjetten är bl a hur föräldrarna gjorde för att lösa den tidigare situationen med brodern och om det finns några tillfällen då de känner att det fungerar med Erica i nusetituationen. Några respondenter vill också veta vad både föräldrarna och Erica anser vara ett normalt beteende hos en tonåring. Vidare vill man veta vilka regler och gränser som finns i hemmet, om det försvunnit något ur hemmet, om Erica brukar ljuga för att vinna fördelar, hur hennes relation till fadern ser ut osv. Även information om Ericas uppväxtförhållanden och eventuella separationer i denna efterfrågas, liksom information från Erica om hennes intressen och hennes umgänge.

6. Analys av hela gruppen

Vi kommer här att analysera gruppen socialsekreterare som helhet, fråga för fråga. Först under respektive fråga (fråga 1-5) redovisar vi i tabellform antalet uttalanden av olika slag (negativa uttalanden, positiva uttalanden, antingen-eller-svar osv). Svaren analyseras sedan utifrån passande teman (se "Databearbetning"). Vi kommer i början av analys ange sifferförhållanden mellan hur många positiva och negativa uttalanden det framkom i varje grupp i tabell form. Då fråga 2 var avsedd att komplettera fråga 1 fick vi mycket lika svar på dessa två frågor, vi har därför valt att analysera dessa i sammanslagen form.

6.1 Fråga 1 och 2: "Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?" och "Vilka tankar, associationer eller bilder får du utifrån informationen om familjen?"

Tabell 1. Antal positiva respektive negativa uttalanden i svaren på fråga 1 och 2.

	Grupp 1.	Grupp 2.	Grupp 3.	Grupp 4.	Summa
Positivt	23	24	23	26	96
Negativ	17	19	19	21	78

Ur tabellen kan man utläsa att antalet positiva uttalanden i svaren på fråga 1 och 2 var fler än de negativa uttalandena.

6.1.1 Familjen välfungerande - ej välfungerande

Ett antal respondenter talar under dessa två frågor i delvis positiva ordalag om familjen. Några säger att de tycker det verkar vara en vanlig och välfungerande familj utan några större problem och att det finns en styrka och kraft i familjen som det är väsentligt att lyfta fram. Vidare talar en del respondenter om att föräldrarna verkar vara intresserade av sina barn och ser det som väsentligt att de uttrycker oro och att de vill ha en förändring till stånd. En respondent anser att föräldrarna hanterar situationen på ett vuxet och moget sätt. Något annat som lyfts fram som en väsentlig sak är att det handlar om tonårsutveckling/tonårsproblematik. Några respondenter tror att de problem som finns kommer att lösa sig och att det kommer att gå bra för IP precis som det gjorde för dennas/dennes syskon.

Dessa uttalanden antyder att familjen av några respondenter ses som relativt välfungerande och att deras situation ej är onormal. Dock så utvecklades inte vidare vad det var som gjorde att respondenterna såg familjen som välfungerande. Att de talade om att föräldrarna verkade var intresserade av sina barn ser vi som ett onödigt omnämnande av väsentligheter i familjens situation, då det är helt uppenbart att de är det vilket deras ansökan om hjälp i vinjetten visar. En respondent påpekade att föräldrarna hanterade situationen på ett vuxet och moget sätt, vilket skulle kunna tyda på att denne noterat att föräldrarna visar på framgångsrik coping (Hansson & Cederblad, 1995) - en salutogen faktor vi omnämnt i familjen. Att detta skulle vara fallet framgår dock inte av materialet. Tre respondenter talade under denna fråga också om att familjen var en vanlig familj som råkat ut för tillfälliga problem som hade sin grund i tonårsutveckling, tonårsreaktion eller tonårsproblematik, vilket utgjorde grunden till att de såg denna familjs situation som vanlig.

Det framkommer dock också under denna fråga en mängd uttalanden som antyder att ett flertal respondenter ser familjen som icke välfungerande. Det talas bl a om att föräldrarna inte kan hantera sina barn när de kommit upp i tonåren, att familjens situation nog inte varit så bra som föräldrarna påstår, att föräldrarna bär på nyckeln till problemet samt att det inte är tillåtet att tala om problem i familjen. Att föräldrarna bär på nyckeln till problemet och att de inte kan hantera tonåringar, refererar till ett problem-/bristperspektiv, där respondenterna ser att det finns brister hos föräldrarna. De nedvärderar här föräldrarnas förmåga att hantera sina barn. Att en respondent antar att inte skulle vara tillåtet att tala om problem inom familjen ger en antydning om att denne anser att det finns kommunikativa problem inom familjen. Angående uttalandet att familjens tidigare situation kanske inte varit så bra som familjen påstår ger en indikation på att socialarbetaren anser föräldrarna vara ovilliga att ge denne en fullständig bild av deras tidigare liv, att han tror de undanhåller information om tidigare bristförhållanden och/eller att de framhåller det som varit på ett mer positivt sätt än vad som verkligen är fallet.

6.1.2 Relationer i familjen

Några respondenter anser att föräldrarna verkar vara ense samt att de har goda relationer till barnen och att det finns positiva förutsättningar att bygga på i familjen. De ser alltså här till någonting som utgör en salutogen faktor. Det är dock bara en av dessa respondenter som i detta avseende kan sägas visa på ett visst mått av salutogent tänkande då hon också preciserar varför detta är bra. Hon säger att familjen håller ihop och att detta är en förutsättning för att man ska kunna lösa problem i familjen. De övriga preciserar inte varför det är väsentligt att det finns goda relationer i familjen och visar i övrigt inte att de skulle besitta ett salutogent tänkande, vilket gör att uttalandena bara kan räknas som allmänna resursuttalanden. En respondent

påpekar också det som väsentligt att se till hur föräldrarnas relation till IP varit. Vad syftet skulle vara med detta preciseras inte. Om det däremot framhållits att syftet med detta var att finna moment som skulle vara möjliga att återskapa idag, hade denne respondent visat på ett salutogent tänkande. Detta för att positiv föräldra-barnrelation räknas som en salutogen faktor och har en skyddande effekt för framtida problem (Hansson & Cederblad, 1995).

De ur salutogen synpunkt negativa uttalanden som förekommer angående relationerna i familjen är att det är tydligt att det finns relations- och kommunikationsproblem i familjen, att föräldrarna är oense samt att relationen till fadern är dålig. Det är mycket möjligt att det finns relations- och kommunikationsproblem i familjen, men att vissa respondenter tar fasta på detta visar att de utgår ifrån ett problem-/bristperspektiv.

6.1.3 Hjälpökande föräldrar

Ett antal respondenter nämner också som väsentligt att föräldrarna är hjälpökande och att de vågar tala med andra om sina problem. Det tas fasta på att de genom eget initiativ sökt hjälp hos socialtjänsten och att båda föräldrarna vill ha hjälp. Varför dessa respondenter ser det som väsentligt att de söker hjälp själva preciseras inte, det framgår dock av texten att någon respondent anser detta som väsentligt för att det då blir lättare att "komma in" i familjen och arbeta, alltså riktas värdet av detta mot socialtjänsten. Det framgår inte det motsatta att detta skulle kunna peka på framgångsrik coping hos föräldrarna, som respondenterna kunde återföra till föräldrarna som något mycket kompetent. Det framgår inte heller varför det anses som väsentligt att båda föräldrarna vill ha hjälp. En anledning till detta skulle kunna vara att det frångår det vanliga där kanske det bara är en förälder som vill ha hjälp, vilket kan göra arbetet svårare då den andra föräldern kan motsätta sig detta.

6.1.4 Familjens tidigare erfarenheter

Att familjen haft en liknande situation med IP:s syskon är också någonting som en del respondenter tar fasta på. De påpekar att det då löste sig och att föräldrarna respektive IP:s syskon kanske har kunskap från denna period. En respondent tror också att IP talar med sitt syskon därför att denna har erfarenheter från denna tidigare situation. Dessa uttalanden är positiva då respondenterna ser till vad det är som fungerat och till att familjen har kunskap från denna period. Det preciseras dock inte varför det är väsentligt att föräldrarna har denna kunskap eller hur den skulle kunna användas i den nuvarande situationen och uttalanden tappar därmed sitt värde som en eventuell coping strategi och salutogen faktor.

6.1.5 Moderns graviditet och förlossning

Under denna fråga är det två respondenter som anser moderns graviditet och förlossning som väsentlig. Den ena av dessa två preciserar dock inte varför det skulle vara väsentligt. Att detta ses som en väsentlighet skulle kunna tyda på att respondenterna försöker att finna orsaken till nusituationen, 15 år tillbaka i tiden, och antyder ett problem-/brist perspektiv. Den andra av dessa anser det som väsentligt för att se hur det har påverkat den tidiga anknytningen och visar som den förra på ett problem-/brist perspektiv. Vad dessa två har gemensamt, utöver det ovan nämnda, är att de båda gör ett implicit sambandsantagande (Edvardsson, 1996). Att försöka hitta ett samband mellan graviditet/förlossning och nusituationen visar tydligt på detta.

6.1.6 Skola

Skolan är ett annat tydligt tema bland respondenterna. De positiva uttalanden som framkommer är att föräldrarna är lyhörda för vad skolan har att säga och att de kan ha ett positivt samarbete med skolan. Här tillskrivs föräldrarna förmågan av att vara lyhörda samt en förmåga till samarbete. Det tas med andra ord fasta på deras sociala öppenhet, vilket som bekant utgör en

salutogen faktor (Hansson & Cederblad, 1995). Den respondent som gör detta utvecklar dock inte resonemanget vidare. Hade respondenten gjort det skulle det ha kunnat pekat på kunskap om ett salutogent perspektiv. En respondent menar också att det kanske inte är så att IP är besvärlig i skolan, utan det i stället är så att han upplevs som svår av någon lärare p g a att han ställer krångliga frågor. Detta sistnämnda refererar till ett mått av källkritik (Edvardsson, 1996).

De mer negativa uttalanden handlar bl a om att det ses som väsentligt att IP inte är lika intresserad av skolan längre och att IP skolkar samt att det är väsentligt att se hur skolan uppfattar IP. En respondent menar att skolan förmodligen är det som utåt sett är det mest akuta, men att skolsituationen är tecken på annan problematik. Det kan givetvis vara väsentligt att skolsituationen inte fungerar p g a skolk och dåligt uppförande, men detta är något som bara går att ha fragmentarisk kunskap om utifrån den information som finns i vinjetten. Att i ett initialt skede ange detta som väsentligt visar på ett problemtänkande där respondenterna utan källkritik drar slutsatser att det förhåller sig som skolan rapporterat. Det skulle mycket väl kunna vara så kritiken från skolan har sin grund i att IP hamnat i konflikt med en lärare och att de negativa omödena framför allt kommer från denne. Angående frånvaron från skolan finns ingen information i vilken omfattning detta varit, vad som saknas här är ett visst mått av källkritik (Edvardsson, 1996). Att anta att problemen i skolan bara är tecken på andra underliggande problem visar också på en problem-/riskbaserad utgångspunkt och kan vidare tyda på att respondenten besitter en invand referensram (Edvardsson, 1996, s 45), som bygger på erfarenheter från tidigare ärenden och som säger att skolproblem oftast bara är tecken på en annan underliggande problematik. Detta förhållningssätt kan i sämsta fall leda till att respondenten söker efter information som bekräftar denna hypotes, något som i internationell litteratur kallas för "Confirmation Bias" (Edvardsson, 1996).

6.1.7 Identifierad person (IP)

De flesta av respondenterna tar också upp som väsentligt att höra med IP vad hon/han inte tycker är bra, varför IP slutat med intressen, att utreda IP:s umgänge och utreda eventuell förekomst av droger. Detta tyder på problem-/brist tänkande vilket pekar på att respondenterna försöker utesluta eller söka eventuella problem och brister. Vad gäller missbruket tas även dess eventuella påverkan på IP upp som väsentligt, vilket tyder på att det förutsätts att IP redan har ett missbruk, vilket det inte finns grund för utifrån vinjetten. Vidare nämns det här också att det är entydigt att IP har problem med sig själv, vilket också bör ses som ett tydligt tecken på problem-/brist perspektivet och dessutom ytterligare ett tecken på kontrafaktiskt tänkande (Edvardsson, 1996, s 157). En annan respondent menar att IP behöver hjälp av t ex en kurator för att lära sig hur hon/han själv är som person. Vi anser detta vara en oerättigad slutsats då det inte finns någon premis för detta i vinjetten (Edvardsson, 1996, s 101). Vidare så kan ett sådant uttalande implicit antyda att det skulle vara "fel" på IP och därmed bekräfta en eventuell identitetsförvirring. Utifrån det sist nämnda står uttalandet i motsats till det salutogena perspektivet där positivt självförtroende ses som en salutogen faktor (Hansson & Cederblad, 1995).

6.1.8 Övrigt

Övriga positiva uttalanden som förekommer handlar om att ta reda på vad föräldrarnas rädsla angående IP består i. Vissa anser det som bra att föräldrarna är oroliga och pekar på att deras

oro bör tas på allvar. Vidare anses det som väsentligt att familjen vill ha en förändring till stånd, att få en problemformulering av föräldrarna samt att höra deras tankar om hur de skulle kunna göra för att lösa situationen. Dessa uttalanden kan betraktas positiva bekräftanden av föräldrarna rädsla och oro för IP:s framtid. Det framgår dock inte av någon precisering varför detta anses som väsentligt. Att höra föräldrarnas egna tankar om vad de skulle kunna göra för att lösa situationen, ligger inom det salutogena perspektivet, då detta skulle kunna vara att stötta föräldrarnas egna copingresurser. Eftersom föräldrarna själva ber om hjälp i situationen är det självklart att de vill ha en förändring till stånd. Att vissa respondenter här tar upp deras önskan om förändring som en väsentlighet kan bero på att den etablerade referensramen hos dessa socialarbetare mestadels består i erfarenheter av föräldrar som inte är intresserade av socialtjänstens hjälp.

En respondent ser det som väsentligt att i första hand stötta föräldrarna, vilket bör ses som positivt då det är de som kontaktar socialtjänsten angående att de är oroliga för IP:s framtid och nu känner att de kört fast i relationen till denna/denne. Ytterligare en respondent tar fasta på att föräldrar och IP har haft gemensamma intressen. Det saknas även här precisering på varför det anses som väsentligt. Om det funnits någon precisering av detta, att man från socialtjänstens sida vill stötta ett återskapande av gemensamma intressen, skulle det kunna ligga inom det salutogena perspektivet, då detta syftar till faktorn positiva föräldra-barn- relationer (Hansson & Cederblad, 1995).

De mer negativa uttalandena handlar bl a om att föräldrarna inte är lyhörda för IP, att fadern tar för lätt på IP:s situation samt att fadern inte verkar bry sig. Utifrån de premisser som förekommer i vinjetten anser vi att detta vara oberättigade slutsatser (Edvardsson, 1996). De ger vidare en antydning om ett problem-/bristperspektiv där föräldrarnas förmåga att bemöta och matcha IP reduceras. Vidare säger en respondent att det är helt uppenbart att något har hänt IP. Att det är något speciellt som skulle ha hänt IP framgår inte av vinjetten och skulle kunna vara ett tecken på kontrafaktiskt tänkande, alltså tänkande som går emot faktaunderlaget.

Vidare förekommer här uttalanden som att föräldrarna verkar ha fått panik samt att barnens mående och föräldrarnas förmåga att ta hand om sina barn bör utredas. Att föräldrarna fått panik anser vi vara en oberättigad slutsats. Ett tecken på att föräldrarna inte drabbats av panik skulle vara det faktum att modern menar att hon kan stå ut med att IP är svårt att få kontakt med och att hon tror att pojken vill vara ifred och att detta snart går över. Att utreda föräldrarnas förmåga att ta hand om sina barn kanske ingår i utredningsrutinerna på många socialkontor. Dessa föräldrar söker dock hjälp för att de är oroliga för sin son och de känner att de kört fast i relationen till honom. Att gå in med en lyhördhet för det föräldrarna har att säga anser vi i detta fall därför primärt vara viktigare än att utreda föräldrarnas förmåga att ta hand om sina barn, vilket snarare handlar om att ifrågasätta föräldrarnas kompetens att vara föräldrar. En respondent säger dessutom att ”...*det handlar ju också om att se problem*”, vilket understryker tendensen att se just problem.

6.2 Fråga 3. ”Vad handlar denna familjs situation i grunden om?”

Tabell 2. Antalet positiva respektive negativa uttalanden i svaren på fråga 3.

	Grupp 1.	Grupp 2.	Grupp 3.	Grupp 4.	Summa
Positivt	3	4	7	6	20
Negativt	6	12	9	15	42

Värt att notera under denna fråga är att det totala antalet negativa uttalanden är nämnvärt högre än de positiva, något som inte varit fallet vid de två föregående frågorna där de negativa uttalandena varit något fler än de negativa. Detta omvända förhållande är intressant, då man kan fråga sig varför den tidigare mer positiva synen på vinjetten nu förändras. Det kan givetvis finnas andra tolkningar på detta fenomen, men det skulle kunna vara så att respondenterna initialt väljer tala om resurser, men att de på frågan om vad det i grunden kan handla om presenterar de hypoteser de faktiskt har om familjen. Dessa hypoteser kan sedan ligga till grund för det förhållningssätt som väljs och de frågor som ställs. Skulle detta vara fallet blir de resursomnämningen och positiva egenskaper man tidigare talat om inte mer än allmänna resursomnämningen.

Vidare menar 5 av respondenterna att det fanns för lite information i vinjetten för att de skulle kunna uttala sig om vad familjens situation i grunden handlar om, men de 3 av dessa uttalade sig ändå och gav svar på vad situationen i grunden handlade om. Två höll sig till att inte uttala sig och den ene ville träffa familjen innan det var aktuellt att uttala sig, den andre svarade att det handlade om: "...oro från skolans sida."

6.2.1 Relations- och kommunikationsproblem

En vanlig förekommande tema vilket angavs som grund till familjens problem var här relations- och kommunikationsproblem. Detta tema framkom i större eller mindre utsträckning i samtliga 4 grupper. Respondenterna talade både om relationen mellan barnen och föräldrarna, samt relationen föräldrarna sinsemellan som bristande. Exempel på uttalanden som förekom är: "*Jag tror att mycket ligger ju mellan mamman och pappan här då va, hur deras relation ser ut. Jag tror att dom bär på nyckeln till Eric då.*", "...jo, jag tror att nyckeln här är föräldrarnas relation." och "...kommunikationsproblem så att säga då va...och att möta flickan på hennes nivå så att säga...". Man säger vidare t ex att: "...det är inte så mycket att han är tidigt störd...och söker sig till droger och kriminalitet, utan det kan stå mer för relationsproblem i familjen...". Det talas också om att det kan handla om att föräldrarna är oense om hur de ska bemöta IP, att de har svårt för att sätta gemensamma gränser och regler för henne/honom. Det kan naturligtvis vara så att relationerna i hemmet brister, föräldrarna säger ju i vinjetten att de har kört fast i relationen till sitt barn. Man gör dock ett antagande att nyckeln till problemen skulle finnas i föräldrarnas relation, att denna brister och att föräldrarna är oense. Möjligen är det så att vissa respondenter fått detta intryck utifrån att den ena föräldern inte är lika orolig för IP som den andre. Vi anser dock att detta är oberättigade slutsatser (Edvardsson, 1996, s 101) utifrån den information som vinjetten ger.

6.2.2 Intrapsykiska orsaksfaktorer hos IP

När det gäller egenskaper hos IP som skulle kunna utgöra grund till situationen, förekommer det vågade antaganden. Bland annat förs det på tal att det kan handla om en känslomässig störning, jagsvaghet hos IP eller att beteendet är drogrelaterat. Vi ställer oss frågande inför att det utifrån vinjetten spekuleras i sådana antaganden. Premisser för att det skulle vara på detta vis saknas och uttalandena ger antydningar om en överproblematisering av situationen. Beteendet kan lika väl ha sin grund i en tonårsutveckling eller annat dylikt, men i stället attribueras IP egenskapen av att vara känslomässigt störd eller jagsvag. Likaväl är detta ett exempel på problem-/bristperspektiv då antagandet att IP har en jagsvaghet förutsätter att det funnits brister under IP:s uppväxt. En respondent säger tvärt emot detta och tror att det inte handlar om en

tidig störning. Det är positivt att han inte tror detta. Dock så kan detta uttalande ändå ge en antydning om att respondenten faktiskt ser i problem och brister då denne ändå lägger en viss vikt vid huruvida IP är tidigt störd eller inte. Att IP:s beteende skulle vara drogrelaterat kan vara riktigt, men att anta detta pekar i vilket fall på ett problem-/risk perspektiv.

I de grupper där IP har utgjorts av en flicka (Erica) har det framkommit uttalanden som skulle kunna tyda på ett visst mått av fördomar. En respondent menar bl a att flickor i sin tonårsperiod är mer manipulativa och att denna period därav också blir mer dramatiskt: *"...döttrar har en tendens att bli mer dramatiska än vad grabbarna har, mer "Jag hatar dig!" och "Du är det värsta som finns!" och... en strulig tonårstjej, för att dom är så direkta och så manipulativa många gånger."* För det första finns inget i vinjetten som säger att situationen är eller har varit dramatisk, för det andra ställer vi oss frågande huruvida det finns någon grund, i t ex forskning eller statistik, för ett sådant påstående.

Det talas här vidare om att det kan handla om en djupare problematik än en pubertetskris och säger: *"...man får ju aldrig bortse från att det kan stå för en djupare problematik. Det kan vara... eeh... ja, övergrepp av något slag eller... ja... det vet man inte. Och det... det är ju det man... man... så småningom kan komma fram till... förhoppningsvis... dels genom att ge henne möjlighet i samtal att... att prata om det som är jobbigt och kanske via en kurator få hjälp i att ta kontakt med henne, att få... jag... att hon har möjlighet att öppna sig och prata om vad det är som gör att hon har det jobbigt just nu."* Detta antyder ett problem-/bristperspektiv används då respondenten redan på detta stadium spekulerar i om det kan handla om övergrepp. Vi anser att detta är en vågad spekulation efter att endast ha fått den information som finns i vinjetten och att det finns risk för att man tenderar att söka information (Confirmation Bias) som stöder denna spekulation (Edvardsson, 1996).

Som kontrast till dessa problem-/bristuttalanden finns det dock några socialsekreterare som tror att det hela kan handla om tonårskris- och utveckling och att IP kommer att hitta tillbaka till relationen med föräldrarna då hon vill det, något som vi anser visar på ett mer normaliserande perspektiv av familjen finns med. Det finns också en respondent som säger att det i vinjetten inte finns något som tyder på att IP skulle fara illa.

6.2.3 Orsaker hos föräldrarna

Det finns också respondenter som ser föräldrarna och egenskaper hos dessa som grund till familjens situation. Det talas bl a om att föräldrarna verkar ha svårt att hantera tonåringar, att de inte kan sätta gemensamma gränser för IP och att de bemöter IP på fel nivå. Dessa uttalanden visar på att respondenterna ser till eventuellt förekommande brister hos föräldrarna. Det är också en nedvärdering av föräldrarnas förmåga att bemöta IP på ett bra sätt. Vidare talar respondenterna om att föräldrarna känner att de måste ha kontroll över IP, att de förstorar upp situationen samt de inte ser sin egen del i situation utan söker orsaken till IP:s förändring i droger och kriminalitet. Att familjen eller medlemmar av denna nedvärderas är något vi anser framkommer hos flera respondenter i olika sammanhang i denna undersökning. Maslach (1985) pekar på att en mer cynisk och nedvärderande syn på människors förmåga och värde kan utvecklas som en följd av utbränningsyndrom. Enligt en forskningsöversikt (Wills, 1978) finns en mängd olika studier som visar att personer i vårddyren har en mer negativ syn på de människor de har i uppgift att hjälpa än vad människor i allmänhet har. Dessa två förklaringar skulle kunna ligga till grund för den negativa människosyn vissa respondenter visar, och kan också vara ett tecken på yrkesskador som givit en desillusionerad bild av människor i behov av hjälp.

6.3 Fråga 4. ”Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?”

Tabell 3. Antalet föreslagna åtgärder i svaren på fråga 4.

	Grupp 1.	Grupp 2.	Grupp 3.	Grupp 4.	Summa
Antalet åtgärder	19	27	17	21	84

Under denna fråga räknar vi till åtgärder alla former av initiativ riktade mot familjen, alltså inte bara omfattande åtgärder, utan också mindre åtgärder, t ex att man vill samtala med familjen, ha med syskon i samtal och att man vill höra hur familjen formulerar sina problem. Av tabellen ovan framgår att respondenterna tillsammans ville vidta sammanlagt 84 åtgärder. Detta kan ge en antydning om det vi i de andra frågorna resonerat runt, nämligen att respondenterna i stor utsträckning ser till problem och brister. Om respondenterna hade varit av den åsikten att familjen inte haft så stora problem så kanske de inte heller hade föreslagit så många åtgärder. En alternativ slutsats av denna siffra är också att respondenterna skulle kunna vara åtgärdsfixerade, alltså att de utifrån invanda referensramar avfyrar hela arsenalen som finns på repertoaren. De åtgärder som föreslogs har vi sammanställt i de teman/rubriker som följer nedan.

6.3.1 Åtgärder riktade till IP

När det gäller åtgärder vilka är riktade mot IP föreslogs bl a psykologkontakt inom den öppna barnpsykiatrin samt läkarhjälp att utreda eventuella förlossningsskador. Man ville även tala med modern om tiden runt förlossningen av IP. I det första exemplet så tillskrivs IP psykiatriska problem som behöver behandlas av psykolog. Det finns ingenting i vinjetten som tyder på att IP skulle ha någon psykologisk brist.

Att det finns respondenter vilka vill utreda om IP kan ha förlossningsskador samt tala med modern om förlossningen indikerar inte bara ett problem-/bristperspektiv, utan också att antagandet att en svår graviditet och förlossning kan leda till problem senare i tonåren. Det är visserligen så att komplikationer under förlossning antas kunna leda till olika neurologiska störningar som t ex DAMP, vilket tar sig uttryck i t ex koncentrationssvårigheter och beteendeproblem (som det så fult kallas) under barndom och även i vuxnare ålder (Kadesjö, 1992). Det finns dock inga sådana tydliga indikationer i vinjetten. Angående att moderns psykiska hälsa runt tiden för förlossningen skulle ha påverkat IP:s nuvarande beteende motsägs av longitudinell forskning som tyder på att det endast finns ett mycket litet samband mellan pre- och perinatal stress och psykiska problem i tonåren - något som Kauai studien visat (Werner, 1995). Här frångår respondenterna också föräldrarnas önskan om hjälp med relationen till IP och söker efter eventuella orsaker till nusituationen. Även om det var så att IP led av någon psykisk åkomma orsakad av graviditet och/eller födselkomplikationer, vill föräldrarna fortfarande ha

hjälp i relationen till IP. Det visar också på vilka konsekvenser ett dominerande problemorienterat synsätt ger, då det också kan finnas risk för att man skuldbelägger modern. Givetvis kan det vara bra att ha kunskap om förlossningsskador och dess följder, men om man vill utreda huruvida det handlar om förlossningsskador måste dessa åtgärder föregås av tydliga indikationer på att så kan vara fallet, vilket inte framgår av vinjetten.

Ett antal vill också lägga mycket tid på IP för att höra hur denna/denne vill ha sin situation och hur nusetituationen upplevs. Att först etablera kontakt med IP och utifrån detta sedan arbeta med familjen så att denna ska modifieras efter barnets önskemål och kanske omvänt, är också utifrån ett salutogent perspektiv aningen bakvänt då det är föräldrarna som representanter för familjen, som önskar hjälp. Utifrån detta skulle det kanske ha varit föräldrarna som man först etablerade kontakt med för att mer precist klarlägga vad de vill ha stöd i och vilka mål de vill uppnå. Att ha klara gränser mellan system och subsystem räknas som en salutogen faktor och är sedan länge känd inom den strukturella familjeterapin, inom vilken det sätts högt värde på den hierarkiska ordningen inom en familj eller annat system (Minuchin & Fishman, 1990). Att genom detta skapa klara regler och gränser inom familjen kan också ha en skyddande effekt (Hansson & Cederblad, 1995). Dock så talar inte dessa respondenter vidare om betydelsen av sina föreslagna åtgärder, vilket kan peka på en omedvetenhet om vad åtgärderna kan ha för konsekvenser.

6.3.2 Åtgärder riktade till föräldrar

En hel del av de åtgärder respondenterna ville vidta var i första hand riktade till föräldrarna. Bland dessa nämner tre respondenter att de vill stötta föräldrarna i sin föräldraroller, vilket kan anses som positivt då klara gränser mellan system och subsystem räknas som en salutogen faktor (Hansson & Cederblad, 1995). Att genom detta skapa klara regler och gränser inom familjen kan också ha en skyddande effekt (ibid). Några respondenter nämner här också att hjälpa dem i deras relation till IP och att föräldrarna inte har fel i sina känslor angående oron för IP. Detta bekräftande ligger också i linje med att stötta föräldrarna i sina föräldraroller, vilket bör ses som positivt och tangerar ett salutogent förhållningssätt. Dock så talar inte dessa respondenter vidare om betydelsen av sina föreslagna åtgärder, vilket kan peka på en omedvetenhet om vad åtgärderna kan ha för positiva konsekvenser. Något annat som kan utläsas hos en del respondenter är att de anser det viktigt att ta föräldrarnas oro på allvar. En respondent säger ordagrant att han vill göra detta medan en annan vill ta reda på vad deras oro angående IP består i. Att ta föräldrarnas oro på allvar anser vi vara en förutsättning för att kunna ha en positiv kontakt med dem och borde också vara en självklarhet då föräldrarna söker hjälp för att de är oroliga för sitt barns framtid.

En respondent svarade på denna fråga att denne ville ta reda på hur föräldrarna gjorde med syskonet då de hade en liknande situation med henne, detta för att se om de gjorde någonting då som de också skulle kunna göra i den nuvarande situationen. Här tar respondenten alltså fasta på vilka copingresurser familjen har och också hur de skulle kunna användas i nusetituatio-

nen. Alltså tar respondenterna här fasta på en salutogen faktor (Hansson & Cederblad, 1995) och är också intresserad av dess användbarhet. Några respondenter resonerar också om att det helt enkelt handlar om att ställa sig till familjens förfogande och hjälpa dem med de problem de upplever sig ha, förutsatt att socialtjänsten har dessa resurser.

Andra åtgärder riktade till föräldrarna som föreslås, är att arbeta med föräldrarnas relation, att ge modern mer stöd än fadern då hon bär på den största oron och att påpeka för föräldrarna att de inte ska tjata på IP då detta bara kan skapa motreaktioner. Åtgärden att arbeta med föräldrarnas relation är intressant på det sättet att det frångår det faktum att föräldrarna uttryckligen, i vinjetten, önskar hjälp med relationen till IP. Detta ger antydningar om att de aktuella respondenterna, genom t ex en invänd referensram, utgått från tanken att beteendeproblem hos tonåringar ofta bottnar i en bristande relation mellan föräldrarna. Alltså frångår de grunddata och attribuerar föräldrarna egenskapen bristande relation, vilket resulterar i ett kontrafaktiskt tänkande (Edvardsson, 1996).

En respondent vill som sagt också ge modern mer stöd än fadern då denne anser att modern bär på den största oron. En alternativ tolkning skulle kunna vara att fadern är lika orolig, men att det inte framgår lika tydligt. Intressant är också att man vill ge modern detta extra stöd i den ena vinjetten, men inte fadern i den andra då det där var han som bar på oron. Ett alternativ som skulle stämma överens med ett salutogent perspektiv är att ge samma stöd till båda föräldrarna, vilket skulle kunna ge att de stöttade varandra så oron hos den ena parten minskade. Detta alternativ skulle också kunna relatera till den salutogena faktorn klart definierade gränser och subsystem (Hansson & Cederblad, 1995). Att utifrån vinjetten vilja påpeka för föräldrarna att de inte ska tjata på IP är ett generaliserande där respondenten utgår från att föräldrar i allmänhet är tjatiga på sina barn: ”...så som många föräldrar gör, som jag upplever det i alla fall, att dom säger samma sak så jävla många gånger. Först har dom sagt det under hela uppväxten och nu tar dom det tio gånger då kanske...på två dagar.”. I detta fallet, utifrån vinjetten, finns inga belägg för uttalandet. Respondenten antar bara att det kan vara så. Och frågan är hur detta påpekande skulle kunna komma föräldrarna till gagn.

6.3.3 Åtgärder riktade till hela familjen

Vissa åtgärder var inriktade mer mot familjen som helhet. Ungefär hälften av gruppen ville åtminstone vid något tillfälle träffa hela familjen i familjesamtal. Respondenterna angav som syfte till detta bl a att de ville höra vad respektive familjemedlem definierade som problem, samt också för att inventera vad varje familjemedlem skulle vilja göra för att hjälpa IP. Respondenterna ville också träffa familjen i olika konstellationer. T ex så ville de träffa IP och föräldrarna tillsammans eller IP först och sedan arbeta med familjen, eller så ville de träffa barnen först och sedan föräldrarna. Syftet med detta var bl a att de ville utgå utifrån IP:s vilja då de arbetade med familjen. Vidare ville några respondenter också ta med representanter från skolan i samtal, vilket är en positiv idé utifrån ett källkritiskt perspektiv. Några säger vidare, utan att precisera vilka och varför, att de skulle vilja samla folk runt familjen i nätverkssamtal. Detta skulle, om precisering om betydelsen av nätverket fanns, kunna ligga i linje med ett salutogent perspektiv inom vilket det i vissa fall anses relevant att söka av befintligt nätverk för att finna betydelsefulla andra som stöd till familjen eller vissa familjemedlemmar (Hansson & Cederblad, 1995). De preciseringar som angavs när det gäller nyttan med nätverkssamtal var bl a att respondenterna ville skapa en öppen kommunikation och dialog mellan de inblandade parterna, d

v s familjen, skolan och socialtjänsten. Ett annat syfte var att de ville veta mer om skolans relation till IP och dess uppfattning om IP. En respondent menade också helt enkelt att det i stor utsträckning handlade om att skolan hade rapporterat till familjen och att socialtjänsten därför skulle sätta sig ner tillsammans med skolan och familjen.

Det har ovan berörts att IP kanske skulle behöva ha någon kontakt med psykolog inom den barnpsykiatriska öppenvården. Några respondenter talar dock också om att familjen som helhet behöver olika former av extern hjälp. Några respondenter vill hänvisa familjen till barnpsykiatrin och säger vidare att de eventuellt skulle behöva familjeterapi. En respondent vill också hänvisa dem till familjerådgivningen. Att respondenterna vill att familjen ska ha kontakt med psykiatrin förutsätter alltså att det finns psykiska problem i familjen, men som vi ser det så finns inga sådan indikationer i vinjetten. Att de anser familjen vara i behov av familjerådgivning skulle kunna vara en antydning om att föräldrarna har problem med relationen dem sinsemellan. De faktum att de läst in detta i den presenterade vinjetten ter sig aningen märkligt och skulle kunna tyda på ett implicit sambandsantagande (Edvardsson, 1996, s 99), d v s att bara för att respondenterna antagit att föräldrarna har olika syn på problematiken så skulle deras relation brista till den grad att de behöver stöd av familjerådgivningen. En av dessa respondenter ville dock hålla kvar kontakten med familjen för att inte spoliera chanser att få kontakt med i framtiden om det skulle behövas. Detta kan visa på två antydningar från respondentens sida: dels att denne har en svag tro på att familjen kommer att lösa situationen, dels att hon/han vill hålla kvar kontakten för att socialtjänsten ska kunna dra nytta av denna relation i framtiden.

En respondent nämner också att en möjlig lösning skulle kunna vara att köpa in terapeutisk hjälp åt familjen. Detta kan ses som positivt i det avseendet att man ser sina begränsningar som socialsekreterare, vilket är bättre än att försöka arbeta med familjen trots att man tvivlar på att man har kompetensen för detta. Likaväl så visar sig här ett problem-/bristorienterat perspektiv då respondenten förutsätter att familjen har så stora problem att de måste ha terapeutisk hjälp.

6.4 Fråga 5. ”Vad skulle kunna hända om inte någonting görs åt denna familjs situation?”

Tabell 4. Antalet antingen-eller-svar samt positiva respektive prognoser och positiva respektive negativa preciseringar i svaren på fråga 5.

	Grupp 1.	Grupp 2.	Grupp 3.	Grupp 4.	Summa
Antingen-eller-svar	4	3	3	1	11
Enbart pos. prognos	-	-	-	1	1
Enbart neg. prognos	1	2	2	3	8
Pos. preciseringar	4	5	4	6	19
Neg. preciseringar	10	14	12	12	48

Av sifferförhållandena i tabell 4 framgår det problem-/brist orienterade perspektivet med all önskvärd tydlighet när det gäller att familjen ska klara sig utan åtgärder från socialtjänstens eller någon annan myndighets sida.

6.4.1 Positiva preciseringar

De positiva preciseringarna handlar dels om vad som tros hända med IP och dels vad som händer med familjen. De uttalanden som förekommer angående IP:s framtid handlar om att det reder ut sig då IP har någon slags grundtrygghet, att IP strular ett tag men sedan hittar tillbaka, att det handlar om en normal tonårssituation som kommer att växa bort, att detta är IP:s orientering mot ett vuxnare liv, att IP går in i ett mer normalt leverne och att hon/han börjar sköta skolan igen. Om familjen säger man att de själva ser problemen och att de har *"så mycket på fötterna"* att de klarar av situationen, att de klarar av situationen som de gjorde då IP:s syskon hade en liknande period, att det sker en självläkning och att de går vidare.

Här tillskrivs alltså både IP och föräldrar en stor kompetens att själva hantera situationen, vilket skulle kunna tyda på att respondenterna uppfattat att det finns tecken på framgångsrik coping (Hansson & Cederblad, 1995) och andra salutogena faktorer. Det framgår dock inte att kunskap om dessa salutogena faktorer finns, då preciseringar om värdet av det omnämnda som skydd mot en negativ framtid saknas. Detta resulterar i allmänna resursuppräknanden snarare än ett beaktande av salutogena faktorer.

6.4.2 Negativa preciseringar

De negativa preciseringar som förekommer angående IP är att om ingen ingriper kommer IP inte bli varken sedd eller hörd och hon/han kan då komma att tro att beteendet godtas. En respondent tror också att om inte socialtjänsten ingriper så kommer IP att bli mer utagerande. Man antar bl a att IP börjar skolka och slutar i skolan, drar sig från familjen, hamnar i dåligt umgänge, börjar eller riskerar att börja missbruka och hamnar i kriminalitet. Vidare tror en respondent att IP kan bli *mer* psykiskt sjuk och en annan att IP *"ballar ur"* p g a någon psykisk störning eller p g a missbruk. Grunder för dessa två antagande saknas utifrån vinjetten och skulle kunna peka på att respondenterna anser att beteendeproblem är tecken på psykisk sjukdom. Att en av dessa respondenter dessutom använder ordet *mer*, tyder på att respondenten antagit att IP redan *är* psykiskt sjuk. Alltså ett implicit sambandsantagande (Edvardsson, 1996).

En respondent säger också, i ett försök att förklara vad som kan hända om socialtjänsten försöker att få kontakt med familjen efter att initialt ha nekat familjen hjälp, att: *"Tjejen kanske dessutom är gravid eller fått sitt första barn och sånt där...flyttat ihop med nån äldre missbrukare som förstör henne..."*. Detta tyder på att respondenten anser det viktigt att göra något åt familjens nusituation för att inte försvåra för socialtjänsten att eventuellt komma tillbaka senare om det skulle behövas, alltså inte för att familjen skulle vara i behov av hjälp.

Det fanns också negativa preciseringar om föräldrarna respektive familjen som helhet. Ett flertal respondenter tror att familjens relationer försämras och att det blir en jobbigare för familjen om någonting inte görs åt deras situation. Man tror bl a att föräldrarnas relation kommer att påverkas i negativ riktning och att de kan komma att skilja sig. En respondent säger också att: *"Ena extremen är väl att...eeh...killen spårar ur och hela familjen rasar ihop och missbrukar och allt vad man kan tänka sig"*.

Av sifferförhållandena i tabell 4 att döma, framgår det problem-/brist orienterade perspektivet med all önskvärd tydlighet. Det mest intressanta angående dessa olika scenarion är inte vilka negativa scenarion som målades upp, utan att det var en klar skillnad mellan de två varianterna

av scenarion. Till detta hör också att 11 respondenter som anger en positivt framtidsbild också anger en negativ. Att påstå att dessa positiva och negativa framtids scenarion inte kommer att inträffa vore att ljuga, eftersom det inte går att uttala sig helt säkert om något av framtidsalternativen. Men att se dessa risker i stället för att utgå ifrån att det kommer att gå bra för familjen, visar att man inte är salutogen i sitt tänkande. Och att som socialarbetare arbeta med en familj utifrån perspektivet att familjen är svag visar att man bortser från de resurser som familjen har (alla människor har något som går att bygga på) och ger därmed också att man ser socialtjänsten som mycket viktig för familjens framtid ("utan hjälp så går det dåligt för familjen"). Dessa preciseringar visar inte bara på ett tydligt problem-/ bristtänkande utan också en brist i den mentala tillgängligheten (Edvardsson, 1996) när det gäller att se vad som kan utgöra salutogena faktorer (resurser) än när det gäller att se vad som utgöra risker. Respondenterna kan precisera brister och problem på ett bra sätt genom att beskriva händelseförloppet mot en negativ framtid, t ex hon blir gravid tidigt eller redan har fått sitt första barn och flyttat ihop med någon missbrukare som förstör henne. Motsatsen förekommer inte, t ex att det ordnar sig till det bästa och IP klarar av skolan, får en bra utbildning, arbete etc.

6.5 Fråga 6. "Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?"

På denna fråga har vi delat in svaren i teman efter vad slags information respondenterna önskade utöver vinjetten.

6.5.1 Relationer

Information om relationer är något som önskas i många varianter. En respondent vill ha information om relationen mellan IP och pappan och en annan vill veta om det finns några andra personer än föräldrarna som engagerar sig i honom/henne. Dessa två respondenter ser här alltså till, ur ett salutogent perspektiv, viktiga faktorer. Att ha positiva bra relationer till sina föräldrar liksom att ha betydelsefulla andra personer utanför familjesystemet är något som räknas som salutogent. De anger dock inte varför de vill ha denna information.

Vidare ville dock vissa respondenter också veta om det brister i relationerna i hemmet, hur relationen mellan föräldrarna ser ut, om IP har någon konflikt med någon lärare samt om han har några problem med kamratrelationer. Dessa frågeställningar antyder att respondenterna får associationer om att det brister i relationer. Och att i stället för att fråga sig vad som fungerar i relationerna så har de funderingar om vad det är som inte fungerar.

6.5.2 Nätverk

En av de mer resursinriktade funderingarna som förekom i svaren på denna fråga handlade om hur familjens nätverk såg ut. Respondenterna ville bli veta mer om släkt och vänner till familjen samt hur kontakten till denna ser ut. Information om familjens nätverk kan vara viktig i syfte att utröna om IP eller föräldrarna har något stöd där att förlita sig på. Frågor om hur nätverket runt familjen ser ut för att se om det finns viktiga personer där som kan stödja familjen i nusetituationen, är ett aktivt användande av en eller flera salutogena faktorer som t ex tillitsfulla och intima relationer samt betydelsefulla andra (Hansson & Cederblad, 1995). Huruvida de som sökte denna information tänkte använda sig av den i detta syfte, var dock inget som framgick i intervjumaterialet.

6.5.3 Tidigare lösningsförsök och undantag

Man vill också under denna fråga ha information om hur föräldrarna löste den tidigare situationen med syskonet, alltså hur familjen gjorde för att hantera och lösa situationen. Även sökandet efter denna information närmar sig det salutogena perspektivet om man preciserar värdet (vilket man inte gjorde) av att aktivt söka de copingstrategier som användes, för att se om de skulle vara möjliga att stötta i n situationen. Detta skulle också kunna ses som att socialarbetarna tillskriver familjen/föräldrarna kompetens att på egen hand eller med stöttning, hantera och reda ut situationen, vilket är ett aktivt stöttande av egna copingresurser.

En respondent ville också veta hur IP:s beteende skulle vara för att dämpa föräldrarnas oro och om det finns tillfällen då föräldrarna tycker att det fungerar tillfredsställande i familjen. Detta pekar på att respondenten letar efter ”undantagen” när det fungerar, vilket ligger i linje med ett lösningsfokuserat och-/eller salutogent perspektiv. Med detta menar vi att respondenten ser till det som fungerar och vad det är då som gör att det kan vara bra. Tyvärr preciserades inte heller detta. Vidare ville en respondent veta vad föräldrarna har gjort för att ändra på situationen samt vad de skulle vilja göra. Att se till detta kan vara ett försök att söka de egna copingresurser som familjen eventuellt har och som skulle kunna vara verksamma i den nuvarande situationen. Det kunde dock inte avgöras utifrån den kontext som detta nämndes i.

6.5.4 Regler och gränser

Några respondenter önskade vidare information om vad det fanns för regler och gränser i hemmet. När det gäller dessa regler och gränser i hemmet kan det vara så att föräldrarna skulle kunna behöva stöttning i att det är de som bestämmer och eventuellt kan det vara så att gränserna och/eller reglerna behöver modifieras om föräldrarna önskar detta. Det framgick dock inte av texten vad respondenterna hade för avsikter med att söka denna information, men det skulle kunna tyda på att de sökte en salutogen faktor, klara regler i hemmet (Hansson & Cederblad, 1995), även om det inte fanns någon kunskap om värdet av denna.

6.5.5 Skola

Under denna fråga sökte ett antal respondenter också information om IP:s skolsituation. Dessa ville här bl a höra vad skolans rapport till föräldrarna, om att IP babblade, var uppkäftig och störande, stod för. En respondent vill också veta om IP hamnat i konflikt med någon lärare. Detta bör ses som relevant ur källkritiskt synpunkt, då kan vara på det viset att det endast är en lärare som står för denna information (Edvardsson, 1996). Man ville vidare veta hur länge skolan uppfattat IP:s skolsituation som problematisk samt om det kan vara så att IP går i fel klass (fel nivå) eller om IP är skoltrött. Dessa uttalanden visar att respondenterna antar att det faktiskt är problem i skolan. Att man frågar sig om IP går i rätt klass visar på att man inte tagit fasta på det faktum att skolan beskriver att IP trots allt ändå har kapacitet i skolan.

6.5.6 IP:s umgänge

Angående IP:s umgänge så ville respondenterna ha kunskap om hur detta ser ut, alltså om umgänget är bra eller dåligt för IP, om IP har några problem med sina kamrater samt om föräldrarnas oro består i att de inte vet vad IP gör med sina kompisar och att de anser att han är lättledd. Detta pekar på att dessa respondenter använder sig av någon form av problem-/brist perspektiv där de försöker utesluta eventuella risker. En respondent hade också för avsikt att söka information hos polis för att få kunskap om IP ofta var ute och ”hängde på stan”, vilket understryker att ett risktänkande är aktuellt i det här fallet.

6.5.7 Moderns graviditet och förlossning

Angående den svåra graviditet och förlossning som modern talat om i vinjetten, önskas också information. Här ville några respondenter veta hur detta hade påverkat moderns förhållningssätt gentemot IP idag, om detta kan ha påverkat den tidiga anknytningen samt om modern har dåligt samvete för de känslor hon hyste under denna period. Vidare vill de veta huruvida graviditeten med IP var planerad eller om IP var ett oönskat barn. För det första vill vi här peka på att även om graviditeten nämns i vinjetten så säger modern att hon efter en tid kom igen och kunde ge IP det hon/han behövde, vilket torde peka på att den tidiga anknytningen inte är skadad. Att ta reda på om förlossningen har påverkat moderns förhållningssätt till IP idag anser vi vara långsökt. Varför inte nöja sig med att ta reda på vad i moderns förhållningssätt som är gynnande för relationen till barnen och förstärka detta. Angående om graviditeten var planerad eller ej och huruvida IP var ett oönskat barn så tycker vi det är ointressant. Om det nu var på detta vis så är nog inte föräldrarna på något sätt hjälpta att bli påminda om detta. Det som vi anser är relevant här är att föräldrarna är intresserade av och måna om sitt barn, vilket med all tydlighet framgår av vinjetten. Vad dessa uttalanden om graviditeten och förlossningen har gemensamt är att de ger antydningar om att dessa respondenter gör implicita sambandsantagande (Edvardsson, 1996). Att försöka hitta ett samband mellan graviditet/förlossning och nusituationen tyder på detta.

6.5.8 Uppväxtförhållanden

En respondent vill ha information om hur IP:s uppväxt har varit samt om det eventuellt förekommit några separationer. En annan respondent är även intresserad av hur föräldrarnas uppväxt varit. Att se till hur IP:s och föräldrarna uppväxt varit är inte speciellt salutogent såtillvida att man inte tittar på tidigare genomgående mönster av framgångsrik coping, av resurser och förmågor och av positiva förutsättningar i familjen. Att det finns intresse för huruvida det förekommit separationer i IP:s uppväxt antyder dock att man snarare letar efter brister. I vilket fall så kan det ur ett salutogent perspektiv vara bättre att se till vad familjen har för resurser i dagsläget i stället för att blicka tillbaka på familjemedlemmarnas uppväxt. Vad respondenterna ville åstadkomma med denna tillbakablick framgår inte av kontexten.

6.5.9 Övrig information som önskades

Här finns bl a uttalanden som handlar om att respondenterna vill veta vad IP gör på sin fritid och vad han har för intressen. Som vi nämnt tidigare under rubriken "Salutogena faktorer" så kan det faktum att en individ har speciella intressen och hobbies utgöra en salutogen faktor (Hansson & Cederblad, 1995). Det preciseras dock inte här varför denna information önskas eller vad värdet av den skulle vara. Respondenterna vill också ha reda på varför IP brutit med sina intressen vilket ur ett salutogent perspektiv inte är speciellt intressant. Vidare vill några respondenter ha information om IP:s relation till sitt syskon och vad det är som gör att IP vänder sig till denne, samt att en av dem vill också ha information från syskonet om IP. Att försöka få fram vad IP och syskonet talar om och att tala med syskonet om IP går rakt emot den salutogena faktorn klara gränser mellan föräldrasystem och subsystem. Om de önskade att föräldrarna skulle få veta vad de talade om, hade de förmodligen berättat detta för föräldrarna. Detta sökande efter dessa informationsbitar visar att ett problem-/brist perspektiv används vilket kan medföra svårigheter att skapa en respektfull behandlingsrelation. Något annat man skulle vilja veta från IP är om hon/han själv vill ha hjälp. Att söka denna information kan vara bra i klargörande syfte, särskilt om det är så att IP vill ha hjälp.

Frågeställningar som är riktad till föräldrarna eller familjen som helhet är bl a på vilket sätt familjen vill att socialtjänsten ska hjälpa dem samt hur familjen definierar sina problem. Detta ger en antydning om att man är beredd att höra vad föräldrarna önskar och är beredd att arbeta utifrån detta, man ser föräldrarna som experter på sitt problem och sig själv som någon som eventuellt kan hjälpa familjen. Vidare vill en respondent veta vad föräldrarna tycker om att göra och vad familjen gör tillsammans. Med detta ser respondenten till vad som är positivt och fungerande i familjen. Det tyder dock inte på något uttalat salutogent perspektiv.

Mindre salutogen är den respondent som vill veta om det finns arbetslöshet och ekonomiska bekymmer i familjen. För det första så är det inte alls detta föräldrarna söker hjälp för, utan de söker hjälp för att de känner att de kört fast i relationen till sitt barn och att de är oroliga för hennes/hans framtid. Vidare verkar respondenten har förbisett att det överst på vinjetten framgår vad föräldrarna arbetar med. En anledning till att man som socialarbetare frågar efter detta och förbiser det faktum att det står i vinjetten kan vara att detta "ärende" inte passar in i standardschablonen för hur ett ärende ska/brukar se ut när det kommer till socialtjänsten. Detta skulle kunna tyda på ett extremt krav på likformighet (Edvardsson, 1996, s 101).

En respondent vill också veta hur föräldrarna är i sina personligheter. Att försöka sig på att utröna detta ligger, som vi ser det, utanför den kompetens och de uppgifter en socialarbetare ska ha. Ytterligare en respondent vill veta om de två personer som i vinjetten presenteras som IP:s föräldrar verkligen är IP:s biologiska föräldrar. Detta kanske möjligen skulle kunna vara relevant i något annat sammanhang. Modern berättar dock här både om graviditeten och förlösningen och det vore aningen långsökt att denna moder inte skulle vara IP:s biologiska moder. Detta påstående skulle också kunna betyda att respondenten kognitivt tränger undan denna information eller att denne antar att föräldrarna ljugar.

Annan information som önskas är om någon förälder är mer orolig än den andre och varför. Att veta om någon av föräldrarna är oroligare än den andre och varför kan möjligen vara bra i syfte att klargöra hur de skulle kunna hjälpas åt att stötta varandra så att oron minskade. Att detta är syftet framgår dock inte av intervjun. Det finns bland respondenterna också funderingar om huruvida föräldrarna vet någonting om IP:s liv och vill veta vad föräldrarna anser vara normalt beteende hos en tonåring. Dessa båda uttalanden ger en antydning om att dessa respondenter ifrågasätter föräldrarnas kompetens som just föräldrar i stället för att fokusera på det som föräldrarna är bra på i sina föräldraroller. En annan sak man vill fråga föräldrarna är om det försvunnit något ur hemmet samt om IP brukar ljuga för att vinna fördelar. Att ta reda på om IP är lögnaktig eller tjuvaktig är att se till vad som inte fungerar i familjen, var det brister, och det utgör raka motsatsen till ett salutogent perspektiv där man som sagt ser till det som fungerar. Det ger alltså en antydning om ett bristperspektiv.

6.6 Summering av analys

6.6.1 Beaktades salutogena faktorer?

Vi redovisade tidigare vad i våra vinjetter som kan klassas som salutogena faktorer. Här berörde vi bl a faktorer som god social förmåga, positivt självförtroende, självständighet, framgångsrik coping, intelligens och kreativitet, utveckling av intressen och hobbies, impuls kontroll,

positiva föräldra-barnrelationer, tillitsfulla och intima relationer samt betydelsefull annan person (Hansson & Cederblad, 1995).

Vad det gäller god social förmåga har många respondenter nämnt att familjen är hjälpsökande, vilket de ansett vara positivt. Det har dock inte preciserats varför detta anses var positivt. I en del av svaren framgår det dock att respondenten tar fasta på denna faktor då det underlättar för denne att "komma in" i ärendet. Att familjen är hjälpsökande gör alltså inte att respondenterna tillskriver föräldrarna några goda egenskaper som t ex att de har god social förmåga eller framgångsrika copingstrategier. Vidare är det en respondent som tycker att föräldrarna är lyhörda för vad skolan har att säga och tror att dessa kan ha ett positivt samarbete med skolan. Här tillskrivs föräldrarna förmågan av att vara lyhörda samt en förmåga till samarbete. Det tas med andra ord fasta på deras sociala öppenhet, vilket som bekant utgör en salutogen faktor. Den respondent som gör detta utvecklar dock inte resonemanget vidare. Hade respondenten gjort det skulle det ha kunnat pekat på kunskap om ett salutogent perspektiv.

Den salutogena faktorn självständighet tangeras då en del respondenter tror att situationen kan handla om tonårsutveckling och att IP nu är på väg mot vuxenlivet. Alltså talas det indirekt om att IP går mot ett självständigare liv och en respondent säger också att det är normalt att föräldrarna inte längre är lika intressanta i när ungdomar kommer upp i tonåren. Detta är dock någonting som endast nämns i allmänna ordalag och berörs inte som något positivt för IP.

Angående positivt självförtroende fanns en respondent som ville undersöka om IP själv trodde sig kunna stå emot t ex kamrattryck. Detta närmade sig ett salutogent perspektiv då respondenterna genom denna undran ville se om denna förmåga fanns och därigenom minska riskerna för en negativ utveckling. Att de med denna undran ville minska riskerna framgick dock inte, vilket hade pekat på kunskap om salutogena faktorer. Bristen på precisering av varför de ville undersöka detta gör givetvis inte denna faktor mindre salutogen, men det visar att kunskap om det salutogena perspektivet inte finns.

Avseende den salutogena faktorn framgångsrik coping är det några respondenter som ser till att föräldrarna har haft en liknande situation med sitt äldre barn. Det är dock bara en av dessa som har funderingar om vad det var föräldrarna gjorde då och som eventuellt också skulle kunna användas i den nuvarande situationen. Detta är att ta fasta på en salutogen faktor då respondenten också är intresserad av hur den kan användas för att hjälpa familjen i nusetituationen. I övrigt förekommer uttalanden som att IP strular ett tag men sedan hittar tillbaka, att föräldrarna ser problemen och är så kompetenta att de klarar av situationen, att det sker en självläkning samt att familjen går vidare. Dessa uttalanden visar att man tillskriver familjen kompetens att själv reda ut situationen. Det finns dock inga preciseringar till varför man tror att familjen kommer att klara av situationen. Respondenterna tar därmed inte fasta på huruvida familjen har några copingresurser som är värda att stötta. De ovanstående uttalandena blir alltså mer av allmänna resursuppräknanden. Att modern efter sin svåra graviditet och förlossning sade att hon kommit igen och tyckte sig ha tillgodosett IP:s behov, var inte något som man tog fasta på som en styrka eller god coping hos modern. Sekvensen om graviditet och förlossning fick i stället en negativ valör, då den användes som eventuell orsak till nusetituationen. Det framgår vidare i vinjetten att syskonet nu försökte att bättra på sin skolbetyg genom studier på Komvux, vilket visar på framgångsrik coping. Här tillskrevs inte heller denna egenskap familjen. Detta tyder på en bristande kunskap om salutogena faktorer, vilket skulle kunna utgöra hinder för uppfattandet av de copingstrategier som familjen hade.

I den rapport som skolan lämnat till föräldrarna sägs det att IP har en god kapacitet för skolarbetet, vilket tyder på intelligens hos IP. Endast en respondent uppmärksammar detta, men lämnar det utan diskussion eller precisering om vad detta kunde betyda som skydd för en negativ framtid. Kreativitet finns det också exempel på i vinjetten som vi belyst ovan med syskonet som nu läser på Komvux. Detta är inte heller något som beaktas av respondenterna. Angående intressen och hobbies så är det en del respondenterna som vill ha information om vad IP gör på sin fritid och vad han har för intressen. Det är dock ingen som preciserar varför man skulle vilja ha denna information.

Vad det gäller den salutogena faktorn god impuls kontroll är det ingen som berör detta ens i allmänna ordalag. Det står i vinjetten att IP inte visar samma beteende hemma som i skolan, vilket skulle kunna tyda på en god impuls kontroll då IP klarar av att hantera sitt beteende när hon/han är hemma.

Angående den salutogena faktorn positiv föräldra-barnrelation berör några respondenter att föräldrarna har eller har haft goda relationer till barnen. De utvecklar dock inte dessa uttalanden och preciserar därmed heller inte värdet i detta. En respondent anser dock att familjen håller ihop och att detta är en förutsättning för att de ska kunna lösa sina problem. Denna respondent tar här alltså fasta på en salutogen faktor och ser också värdet i detta. Vidare så vill någon respondent samla folk runt familjen i nätverkssamtal och man vill också veta mer om släkt och vänner och hur familjens kontakt till dessa ser ut. Det kan vara salutogent om detta görs i syfte att se om familjen har tillitsfulla och stöttande relationer utanför familjen. Detta var dock ingenting som framgick av intervjuerna. Vad det gäller den goda kontakten med syskonet så utgör detta en tillitsfull och intim relation. Detta beaktas i viss mån av några respondenter. I det fall där detta beaktats som positivt har precisering saknats, men det har nämnts att det är bra att IP söker sig till syskonet då denna/denne har erfarenhet från att varit i en liknade situation. Att IP söker sig till syskonet tas också upp i negativ mening. I dessa fall vill respondenten t ex veta vad IP och syskonet talar om som inte föräldrarna får veta. Detta går emot den salutogena faktorn klart definierade gränser mellan system och subsystem, vilket anses ha en skyddande effekt. Vad gäller betydelsefulla andra är det en respondent som önskar veta om det finns någon person utöver föräldrarna som engagerar sig i IP, men utvecklar inte varför denne vill veta det eller vad det skulle kunna ha för värde.

Till sist finns det också några respondenter som vill stötta föräldrarna i deras föräldraroller. Detta skulle ha varit positivt om man angivit att syftet var att stötta föräldrarna att upprätthålla klara regler och gränser i hemmet och därmed också skapa klara gränser mellan system och subsystem. Något syfte med detta stöttande av föräldrarna framgick dock inte.

Som vi påpekat finns det respondenter som har närmat sig ett salutogent perspektiv, men då i termer av ett ej förankrat resurstänkande. När det talas om att familjen har resurser sker detta helt opreciserat. Många talar alltså om resurser i väldigt allmänna ordalag och preciserar inte vad som skulle kunna utgöra en resurs i familjen att bygga på. Hade vissa precisioner funnits kunde vi sagt att vissa respondenter använde sig av ett salutogent perspektiv.

I gruppen som helhet framkommer alltså inte mycket som tyder på kunskaper om salutogena faktorer och som en följd av detta framkommer ännu mindre som skulle kunna tyda på att des-

sa kunskaper skulle användas efter någon uttalad strategi. Det finns endast två respondenter vilka preciserar värdet av två salutogena faktorer. En av dessa respondenter talar om vikten av att familjen håller ihop, positiv föräldra-barnrelation som en förutsättning för att kunna lösa problem. Den andra respondenten har funderingar om vad som gjorde att den tidigare situationen löste sig, framgångsrik coping, och vill stötta detta i nusetituationen. Många respondenter talar alltså om resurser, vilka ibland stämmer överens med salutogena faktorer, men kan inte precisera det skyddande värde dessa har. I dessa fall blir inte detta resursuppräknande mer än bara uppräknande, då det inte utvecklas vidare som värt att ta fasta på och varför.

6.6.2 Hinder för ett salutogent perspektiv

I analysen av resultatet framgår förekomsten olika typer av tankefel hos respondenterna, t ex kontrafaktiskt tänkande, extrema likformighetskrav, implicita sambandsantaganden, oberättigade slutsatser, confirmation bias, mentala tillgänglighetsfel etc (Edvardsson, 1996).

Alla dessa faktorer antar vi utgör ett hinder för ett salutogent tänkande. Detta för att respondenterna genom dessa tankefel och detta kontrafaktiska tänkande tenderar att frångå verkligheten och tolka in andra egenskaper, orsaker eller faktorer som sedan kan ligga till grund för olika felaktigheter som bemötande, val av behandling eller andra åtgärder. Alltså förhindrar dessa faktorer att man kan uppfatta vad som faktiskt sägs och därmed förhindrar det också ett salutogent tänkande där man lyssnar till vad en person har att säga och sedan (om det behövs) vidtar stöttande åtgärder inom ett område där finns vetenskaplig grund för att det har effekt. Till detta kommer också de mentala tillgänglighetsfelen. Man har som socialarbetare kanske erfarenheter från tidigare familjeärenden där det funnits stora problem och där familjen klarat sig dåligt trots insatser från socialtjänsten. Dessa erfarenheter är de mest drastiska och kanske också därför de som finns mest tillgängliga i socialarbetarens minne/referensram. I arbetet med andra familjer kan därför dessa erfarenheter bli styrande för vilka faktorer socialarbetaren ser hos familjen och därmed också för vilka åtgärder denne vidtar.

6.6.3 Kön på respondenten och kön på identifierad person

Vi hade också för avsikt att (som vi angivit i syftet) se om det fanns några skillnader i svaren beroende på vilket kön respondenten respektive IP var av. Vi anser inte att det utifrån de små skillnader som framkom angående könsfaktorn går att dra några omfattande slutsatser. Vi har dock för avsikt att visa på de små skillnader som framkom.

När det gäller kön på respondenten så fann vi mycket små skillnader i svaren. Vad som är värt att nämna, utan att för den sakens skull analysera det, är att männen på fråga tre tenderar att ange fler tänkbara orsaker totalt (37 st i förhållande till kvinnorna som anger 25 st) och också fler negativa orsaker till familjens situation än kvinnorna (24 st i förhållande till 18 st). Kvinnorna föreslår å andra sidan fler åtgärder under fråga fyra än vad männen gör.

Vad det gäller kön på IP så tenderar respondenterna att på fråga ett och två ha fler negativa och färre positiva tankar om IP då denne är av det manliga könet än då denne är av det kvinnliga. De anger dock fler negativa faktorer som orsak till familjens situation då IP var av det kvinnliga könet. En eventuell förklaring till detta skulle kunna vara att respondenterna har den föreställningen att flickor i 15 års åldern har kommit längre i den psykologiska mognaden än pojkar i samma ålder och är mer psykologiskt komplexa, och att det därav finns större risker för att det uppstår problem. En följd av detta i sin tur skulle kunna vara att respondenterna ser fler möjliga orsaker till familjens situation. Antalet åtgärder när det gäller IP som flicka var

också högre än när det gäller IP som pojke, vilket kan vara ett stöd för hypotesen om psykologisk mognad ovan.

6.6.4 Stegrad negativitet

En tendens som framkommer i resultatet är en stegrad negativitet - att respondenterna tenderar att gå från en övervägande positiv till en övervägande negativ syn på familjen. De nämner på de första två frågorna i hög grad resurser och positiva faktorer i familjen, vilket ger ett jämnare förhållande mellan det positiva och det negativa. Det talas om att familjen är vanlig och väl fungerande och att deras problem inte är så stora. I fråga 3 övergår respondenterna dock till att prata om vilka negativa orsaker som ligger till grund för familjens svåra situation för att i fråga 4 föreslå en mängd, ibland drastiska, åtgärder. I fråga 5 ser man sedan se att antalet negativa preciseringar om vad som kan hända om inte något görs åt familjens situation dominerar. Detta motsäger i viss utsträckning av svaren under fråga 1 och 2 där respondenterna angav en jämnare förhållande mellan positiva och negativa uttalanden. Under fråga 6 ville respondenterna vidare ha mycket information om familjen, IP, skola, umgänge etc. Mycket av denna information handlade om att söka av eventuella brister eller problem, vilket stödjer vårt antagande att det problem-/brist orienterade perspektivet är det dominerande.

Intressant här är varför denna svängning mellan negativa och positiva uttalanden äger rum? Detta är givetvis svårt att svara på. Det skulle dock kunna bero på att respondenterna efter ett antal frågor känner sig mindre osäker på situationen och därför vågar presentera mer vad de egentligen anser situationen handla om. Det skulle också kunna bero på att de helt enkelt inte tror på sitt eget resursuppräknande som något verksamt att bygga på (kanske p g a de inte har den kunskap om vad resurser eller salutogena faktorer har för behandlingsvärde) och att de allt eftersom intervjun pågår inriktar sig mer på problem och brister till nackdel för de många salutogena faktorer som finns i vinjetten.

Faktum kvarstår dock: problem-/bristperspektivet, d v s ett kontrasalutogent tänkande, framträder allt tydligare varefter intervjun pågår.

7. Slutsatser

Utifrån denna undersökning kan följande slutsatser dras:

- Att salutogena faktorer inte beaktades till den grad att vi kan påstå att det salutogena perspektivet finns inom den grupp vi undersökt.
- Att det problem-/bristorienterade perspektivet (patogena perspektivet) framkommer tydligt och dominerar respondenternas sätt att möta ny information.
- Att det framkommer många olika typer av tankefel som hindrar beaktandet av salutogena faktorer och användandet av ett salutogent perspektiv till förmån för det problem-/bristorienterade eller patogena perspektivet.

- Att det inte framkom några större skillnader avseende kön på respondent vad det gäller beaktandet av salutogena respektive patogena faktorer.
- Att respondenterna angav fler negativa orsaksförklaringar samt fler förslag till åtgärder då IP i vinjetten utgjordes av en flicka.
- Att kunskap om salutogena faktorer och dess betydelse för människors hälsa behövs för att skapa ett salutogent perspektiv som motvikt till det patogena perspektivet.

8. Slutdiskussion

Vi har i denna studie intervjuat och granskat endast 20 stycken socialarbetare med socio-nomexamen och denna studie skulle givetvis behöva replikeras. Och då inte bara inom socialtjänsten utan bland fler myndigheter och instanser som arbetar med människors problem och välmående. I detta inkluderar vi även socionomer inom barn- och ungdomspsykiatri där vi bedömer att detta problem-/bristperspektiv också dominerar sättet att möta ny information om en individ eller familj. Kanske förekommer det i större utsträckning än vad det gör inom socialtjänsten, särskilt nu när den diagnostiska kulturen även har "landat" inom den barn- och ungdomspsykiatriska öppenvården. Det kan vara så att man med diagnosernas stöd ännu lättare patologiserar runt individer och grupper. I detta skede vill vi vara tydliga med att tala om att det kritiska perspektiv som använts under analysen är till för att klargöra vad som skulle kunna utgöra hinder för ett tillämpande av salutogena kunskaper inom socialtjänsten. Det har alltså *inte* till syfte att kritisera socialarbetare utan själva bristen på kunskap om vilka faktorer hos individer och grupper som är hälsobringande - alltså bristen på ett salutogent perspektiv. Frågan är varför denna brist på kunskap om vad som är salutogent finns när man som socialarbetare ska hjälpa människor mot polen hälsa?

8.1 Salutogena perspektiv inom undersökningsgruppen

Det står utifrån resultatredovisning och analys klart att salutogena faktorer, bland socialarbetarna i vår undersökning, inte beaktas när information om ett nytt ärende kommer till deras kännedom. De närmar sig i och för sig det salutogena perspektivet i viss mån när de talar om resurser hon den presenterade familjen, men klarar inte att sätta "pricken över i:et" genom att faktiskt tala om vad det är i dessa resurser de tror kan vara värda att bygga på.

De faktorer vi plockat ut ur vinjetten som skulle kunna betraktas som salutogena har respondenterna inte berört nämnvärt. De har i och för sig närmat sig ett salutogent perspektiv när de omnämnt vissa resurser som ligger i linje med detta perspektiv. Avsaknaden av preciseringar som skulle kunna ange varför respondenten anser att en omnämnd resurs är en resurs gör att det stannar vid någon form av allmän resursstrategi. En fundering som uppstår här är om uppräknandet av vissa resurser till en stor del görs för att man bör nämna något positivt om en familj eller individ, då det av intervjuerna inte framgår annat. Ser man sedan till antalet resurs kontra bristuttalanden får man en tydlig bild av att det ägnas mer tid åt att tala mer om eventuella brister än om resurser.

Genom svaren i denna studie har det framkommit ett antal teman vilka ofta förekommer som förklaringsmodell till familjens situation. Det vanligaste temat är att det finns brister vad gäller relationerna i familjen, oftast så är det en brist i föräldrarnas relation som tas upp. Det ter sig

märkligt utifrån ett lösningsfokuserat perspektiv, vilka en majoritet (11 stycken) sorterar sig till, att genom denna vinjett så skyndsamt börja patologisera runt dessa föräldrar som själva söker hjälp angående sin tonåring. Man skulle kunna säga att socialarbetarna redan här frångår sitt uppdrag som de fått från föräldrarna, att hjälpa dem med deras barn - inte patologisera runt huruvida deras relation är god eller inte.

8.2 Lättare att tänka i problem-/bristperspektiv

Det verkar utifrån de svar vi fått i studien som att det finns en lätthet att tänka i problem-/bristperspektiv. Vad detta beror på kan vi givetvis bara spekulera om. En tolkning är att det idag finns en stor begreppsapparat tillgänglig som stödjer det problem-/bristorienterade perspektivet, alltså att denna begreppsapparat finns hos människor i allmänhet, inte bara socialarbetare. Denna begreppsapparat "fin slipas" dock genom utbildning i vad som gör att människor mår dåligt. Följden av detta blir att vi som socionomer blir mycket bra på, och snabba med, att tänka i en problem-/bristterminologi och att den mentala tillgängligheten på kunskap inom detta perspektiv bara ökar. Till detta kommer att man sedan som socionom inom socialtjänst mestadels möter människor med problem av olika slag och att hela den organisation man tillhör gör detsamma. Vi anser att det dessa faktorer vi nämnt ovan, t ex den bristande mentala tillgängligheten (Edvardsson, 1996), starkt bidrar till att konservera det problem-/bristorienterade perspektiven, och kanske även förstärker dessa.

Det är vidare tänkbart att det i organisationskulturen ligger någon slags självbevarelsedrift i att bevara ett problem-/bristperspektiv. Om man på socialkontoren började konstatera att majoriteten av klienterna faktiskt har så mycket resurser och salutogena faktorer i sitt liv att de egentligen inte behöver socialtjänstens hjälp, så skulle ju detta innebära att en stor del av socialtjänsten inte är behövlig. Nu bedömer vi dock inte att detta är någon realitet. Samhället och människors livsvillkor förändras ständigt och det kommer förmodligen alltid att behövas en yrkesgrupp som har kompetens att stötta människor som stöter på svårigheter.

När det gäller den motsatta kunskapen, vad som bringar hälsa eller vad som gör att människor trots stora problem och brister fortsätter att må bra, finns inte samma begreppsapparat tillgänglig. Vi tror att faktorer som gör att människor mår bra, trots diverse påfrestningar, ofta tas för givna och inte på det allvar de ibland borde.

8.3 Kompensatoriska åtgärder

Många av de förslag till åtgärder som lämnas är av kompensatorisk art. Exempel på dessa kompensatoriska åtgärder är att: köpa terapeutisk kompetens till familjen, hänvisa familjen till familjerådgivningen, låta IP få en psykologkontakt inom barnpsykiatrin, hänvisa familjen till familjeterapi etc. Dessa åtgärder är av kompensatorisk art då de syftar till att täcka eventuella brister för att råda bot på problemet. Givetvis kan de bli av denna art när ett dominerande problem-/bristperspektiv använts och man upptäcker brister som bör kompenseras. Alltså verkar det som om dessa två intimt hör samman: brister som upptäcks bör kompenseras för att ta bort problemet. Frågan här blir: Hur verksamma blir de åtgärder som sätts in utifrån ett problem-/bristperspektiv?

8.4 Reducera eller tillföra och kontinuumet hälsa - ohälsa

En annan fråga som uppstår ur det ovan anförda är om det är möjligt, eller om det ens är önskvärt, att försöka reducera individers och grupperns livsvillkor, d v s ta bort stressorer som problem eller brister. Sådana försök kan indirekt bekräfta människors problem, vilket i och för sig är viktigt, men kan också befästa dessa. Det finns dessutom faktorer i människors livsvillkor vilka är svåra att förändra och de som inte går att förändra alls. Exempel på detta skulle kunna vara förluster, känslor och handikapp av olika slag. Det kan också vara människor som växt upp under svåra förhållanden med alkoholism och våld, barn som lever med bara den ena föräldern etc. Utifrån detta ter det sig omöjligt att reducera en individ eller systems livsvillkor för att ta bort det oönskade. Däremot tror vi att det skulle vara mer fruktsamt att försöka tillföra något, alltså frigöra, utveckla eller stötta de egna resurser som finns hos varje individ eller system, och som känns meningsfullt för den/de hjälpsökande. Genom att tillföra något, vilket inte ska förväxlas med att kompensera en brist, kan också situationen bli hanterbar. Hansson (1995) har talat om att socialarbetare bör lära ut copingstrategier till människor som hamnat i svårigheter i syfte att lära dem att hantera dessa. Genom att få en perspektivförskjutning mot det salutogena perspektivet förmodar vi att förhållandet mellan socialarbetare och klient också kan förändras. Förhållandet i ett reducerande problem-/brist perspektiv blir mer av arten "expert" kontra hjälpsökande, där den förstnämnde sitter inne med kunskapen om vad som behöver tas bort och på vilket sätt detta ska göras. Det motsatta perspektivet, att tillföra något som känns meningsfullt något till den/de som söker hjälp, kan i stället medföra att relationen mellan socialarbetare och klient kan utjämnas. Expertrollen kan då minska till förmån för att klienten är den rättmätige experten på sina svårigheter och socialarbetaren blir den professionelle som lyssnar till klientens uttalade önskemål om hjälp. Detta kan ge en bra möjlighet att tillföra något som kan bidra till att en svårighet blir hanterbar.

8.5 SoL § 1 - Att förstärka det positiva

I socialtjänstlagens portalparagraf står det: *"Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser"* (SoL 1980:620 §1 st 2).

Det salutogena perspektivet, att tillföra samt att förstärka det som är positivt och fungerande, stämmer mer överens med socialtjänstlagens första paragraf, än det problem-/bristorienterade perspektivet, när det gäller att frigöra och utveckla resurser hos enskilda eller grupper. Om man ser till denna paragrafs innehåll så är det anmärkningsvärt att kunskaper om vad och varför något betraktas som resurser, eller kunskap om salutogena faktorer, inte förekommer bland respondenterna i denna studie. En tanke angående det resursuppräknande som förekommer är att detta enbart görs för att det finns ett påbud om det, inte för att socialarbetaren har kunskap om vad ett stöttande av olika resurser kan ha för värde när det gäller att föra en individ eller grupp mot polen hälsa.

8.6 Hur ska kunskap om det salutogena perspektivet förmedlas?

Efter att ha tagit del av vad det salutogena perspektivet innebär anser vi att det är mycket märkligt att gruppen socionomer inte har kunskap om detta perspektiv. Detta är ju en grupp bland många andra som ska stötta människors strävan mot polen hälsa på kontinuumet hälsa - ohälsa. Under vår egen utbildning har det inte förmedlats någon som helst kunskap om varken resurser, skyddande faktorer eller ett salutogent perspektiv. Under de första veckorna talade vi allmänt om resurser hos individer och grupper utifrån portalparagrafen i socialtjänstlagen, men inte vad som kan räknas som resurser eller vad ett stöttande av resurser skulle kunna innebära. Detta icke-förmedlande av kunskap om vad som faktiskt är resurser (förutom det rent materiella), om skyddande faktorer och om ett salutogent perspektiv ser vi som en brist i socionom-

utbildningen. Vi anser inte att denna brist enbart bör lastas på socialtjänsten (den har dock givetvis också ett ansvar), utan på de institutioner som ska tillgodose kunskapsbehovet hos blivande socionomer. Även här handlar det om att tillföra något, inte att reducera. Med detta menar vi att utbildningen bör kompletteras med förmedlandet av salutogen kunskap, inte ta bort det problem-/brist orienterade perspektivet. Genom detta skulle detta skulle det kunna bli en bättre balans mellan problem-/brist perspektiv och ett salutogent perspektiv, alltså ett mer holistiskt förmedlande av kunskap som kan ge fler förklaringsmodeller och åtgärder som är vetenskapligt underbyggda.

Hypotesen som uppstår ur denna studie skulle kunna lyda: Införandet av salutogen kunskap på socionomutbildningen kommer att bidra till en perspektivförskjutning från patogenes till salutogenes inom psykosocialt arbete och forskning.

Till sist skulle vi genom en lånad metafor (där orden sjukvården, sjuka och varningstexter, kan bytas ut mot socialtjänsten, klienter och påbud) visa hur Antonovsky under sin tid som gästforskare i Lund beskrev vad det salutogena perspektivet innebär:

”Om man tänker sig en flod som någon fallit i, så räddar man personen från att drunkna. Detta kan sägas är analogt med sjukvården hanterar sjuka. Nästa steg är att man sätter upp staket runt floden och förhindrar att någon ska falla i. Staketet kan ses som en parallell till Socialstyrelsens rekommendationer och varningstexter. Det salutogena perspektivet innebär att man i stället lär individerna att simma, i livets flod”. (Hult et al., 1996, s 48).

Referenser

Alexander, C. S. & Becker, H. J. (1978). The use of vignettes in survey research. *Public Opinion Quarterly*, 42, 93-104. Ref. i Soydan, H. Stål, R. (1994). How to use the vignette technique in cross-cultural social work research. *Scandinavian Journal Of Social Welfare*, (3), 75-80.

Anthony, E. J. (1974). The syndrome of the psychologically invulnerable child. In E. J. Anthony, & C. Koppelman, eds. *The child in his family*. 3, 77-97. Ref. i Cederblad, M. & Hansson, K. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familjen*, 23, (1), 3-18.

Anthony, E. J. (1974). Children at psychiatric risk. In E. J. Anthony, & C. Koppelman, eds. *The child in his family*. Ref. i Cederblad, M. & Hansson, K. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familjen*, 23, (1), 3-18.

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.

Asplund, J. (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen.

Bleuler, M. (1978). *The schizophrenic disorders: Long-term patient and family studies*. New Haven: Yale University Press. Ref. i Cederblad, M. & Hansson, K. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familjen*, 23, (1), 3-18.

Burstin, K. et al. (1980). Contrastive vignette technique: An indirect methodology designed to address reactive social attitude measurement. *Journal of Applied Social Psychology*, 10 (2), 147-165. Ref. i Soydan, H. Stål, R. (1994). How to use the vignette technique in cross-cultural social work research. *Scandinavian Journal Of Social Welfare*, (3), 75-80.

Cederblad, M. et al. (1994a). Salutogenetic childhood factors reported by middle-aged individuals - Follow-up of the children from the Lundby study grown up in families experiencing three or more childhood psychiatric risk factors. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 244, 1-11.

Cederblad, M. et al. (1994b). *Intelligence and temperament as protective factors for mental health. A salutogenic, prospective, epidemiological study*. Accepted for publication.

Dahlin, L. & Cederblad, M. (1993). Salutogenes - faktorer som befrämjar psykisk hälsa hos individer som växt upp i högriskmiljö för psykisk och social störning. *Nordic Journal of Psychiatry*, 47, 53-60.

Edvardsson, B. (1996). *Kritisk utredningsmetodik*. Stockholm: Liber utbildning.

Folkman, S. & Lazarus, L. S. (1988). *Manuals for the way of coping questionnaire*. Palo Alto CA: Consulting Psychologists Press. Ref. i Thernlund, G. (1995). Från psykodynamisk kriteori till copingbegrepp. En jämförande historik. *Socialmedicinsk tidskrift*, (1), 5-11.

Garmezy, N. (1981). Children under stress: Perspective on antecedents and correlates of vulnerability and resistance to psychopathology. In A. Rabin et al. eds. *Further explorations in*

personality, 196-269. New York: Wiley. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Garnezy, N. (1987). Stress, competence and development: Continuities in the study of schizophrenic adults, children vulnerable to psychopathology and the search for stress-resistant children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, (2), 159-174. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Garnezy, N. & Rutter, M. (1983). *Stress, coping and development in children*. New York: McGraw-Hill. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Gribble, P. A. et al. (1993). Parent and child views of parent-child relationship qualities and resilient outcomes among urban children. *Journal of Child Psychology Psychiatry*, 34, 507-519. Ref. i Cederblad, M. & Hansson, K. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Hansson, K. (1995). Vi måste kunna lära ut lyckade coping-strategier till de hjälpsökande. *Sociologin*, 7, (4), 4-6.

Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Hult, S. et al. (1996). Salutogen miljöterapi i teori och praktik. En introduktion för blivande salutologer. *Forskning om barn och familj*, (7). Lunds Universitet: Avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri.

Kadesjö, B. (1992). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Almqvist och Wiksell, Liber Utbildning.

Kauffman, C. et al. (1979). Superkids. Competent children of psychotic mothers. *American Journal of Psychiatry*, 136, (11), 1398-1402. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Lazarus, R. S. (1993). From Psychological Stress to the Emotions: A History of Changing Outlooks. *Annual Reviews of Psychology*, 44, 1-21.

Lösel, F. et al. (1992). Stress-Resistenz im Multiproblem-Milieu. Sind seelisch widerstandsfähige Jugendliche "Superkids"? *Zeitschrift von Klinischer Psychologie*, XXI, (1), 48-63. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Maslach, C. (1985). Utbränd. En bok om omsorgens pris. Stockholm: Natur och Kultur. Ref. i Edvardsson, B. (1996). *Kritisk utredningsmetodik*. Stockholm: Liber Utbildning.

Mead, G. H. (1962). *Mind, self and society. From the standpoint of a social behaviorist*.

"Salutogena perspektiv inom socialtjänst - en studie av 20 socialarbetares sätt att möta information om en familj.", C-uppsats i psykosocialt arbete 10p, vt-97 socionomprogrammet, Jörgen Ahr & Jörgen Andersson.

Chicago: University of Chicago Press. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Minuchin, S. & Fishman, C. H. (1990). *Livets dans. Familjeterapeutiska tekniker*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. Ref. i Hult, S. et al. (1996). Salutogen miljöterapi i teori och praktik. En introduktion för blivande salutologer. *Forskning om barn och familj*, (7). Lunds Universitet: Avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri.

Murphy, L. B. & Moriarty, A. E. (1976). *Vulnerability, coping and growth*. New Haven Conn.: Yale University press. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Offord, D. R. (1974). School performance of adult schizophrenics, their siblings and age mates. *British Journal of Psychiatry*, 125, 12-19. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Petitt, B & Olson, H. (1994). "Om svar anhålles. En bok om Interaktionistiskt förändringsarbete. Teori och analys". Stockholm: Bokförlaget Mareld.

Rachman, S. (1979). The concept of required helpfulness. *Behaviour Research and Therapy*, 17, 1-6. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Rutter, M. (1979). Protective factors in children's responses to stress and disadvantage. In M. Kent & L. Rolf eds. Primary prevention of psychopathology. *Social competence in children*, 3, 49-74. Hannover, NH: University Press of New England. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Rutter, M et al. (1979). *Fifteen thousand hours: Secondary schools and their effects on children*. Cambridge, Mass: Harvard University Press. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Siefer, R. et al. (1992). Child and family factors that ameliorate risk between 4 and 13 years of age. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31, (5), 893- 903. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Socialtjänstlagen, 1980:620, §1, st 2, SFS.

Soydan, H. & Stål, R. (1994). How to use the vignette technique in cross-cultural social work re-research. *Scandinavian Journal Of Social Welfare*, (3), 75-80.

Taylor, S. E. & Brown, J.D. (1988). Illusion and Well-Being: A social Psychological Perspective on Mental Health. *Psychological Bulletin*, 103, (2), 193-210.

Werner, E. E. (1985). Stress and protective factors in children's lives. In A.R. Nicol eds. *Longitudinal studies in child psychology and psychiatry*, 335-356. New York: Wiley. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Werner, E. E. (1989). High risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59, (1), 72-81. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Werner, E. E. (1995). Mot alla odds. *Psykisk Hälsa*, (3), 195-205.

White, B. C. (1985). *The first three years of life*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. Ref. i Cederblad, M. & Hansson, K. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Wills, T. A. (1978). Perceptions of clients by professional helpers. *Psychological Bulletin*, 85, 968-1000. Ref. i Edvardsson, B. (1996). *Kritisk utredningsmetodik*. Stockholm: Liber Utbildning

Wyman et al. (1992). Interviews with children who experienced major life stress. Family and child attributes that predict resilient outcomes. *Journal of American Academy of Child Adolescent Psychiatry*, 31, (5), 304-910. Ref. i Hansson, K. & Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på familien*, 23, (1), 3-18.

Bilaga 1 - Vinjetter

Familjen Olsson.

Pappa Rolf 48 år, industriarbetare.

Mamma Birgitta 43 år, sekreterare.

Dottern Sofia 19 år.

Sonen Eric 15 år.

Situation:

Familjen söker hjälp angående sin son Eric som har fått problem i skolan, hans närvaro brister och skolan har kontaktat familjen och uttryckt sin oro över att Eric inte presterar särskilt mycket i skolarbetet. Från skolans sida säger man också att Eric har god kapacitet för skolarbetet om han bara vore intresserad. De gånger han är på lektionerna tycker lärarna att han stör de andra eleverna med sitt beteende och att han är högljudd, uppkäftig och besvärlig. Föräldrarna vill nu ha hjälp för sin son eftersom de är oroliga för hans framtid och de känner det som om de kört fast i relationen med Eric.

Hemma har föräldrarna inte sett så mycket av detta beteende som skolan rapporterar om. De tycker i och för sig att Eric inte varit lika pratsam som tidigare, han är nu svårare att få kontakt med. Detta är något som Birgitta tror att hon kan stå ut med, hon tror att han bara vill vara ifred och att det kommer att gå över. Rolf anser dock att det måste vara något med pojken, eftersom han knappt svarar på tilltal och för det mesta drar sig undan när Rolf försöker tala med honom. De gånger som Eric och Rolf pratar så brukar det bli gräl mellan dem och Eric sticker då iväg ut och är med kompisar. Rolf har också funderingar om Eric's kompisar, om de är lämpliga för Eric, då han tycker att Eric är för lättledd. Han är rädd för att han helt plötsligt ska få reda på att Eric har börjat med droger och kriminalitet. Birgitta däremot är inte lika orolig över Eric's kompisrelationer, utan menar att man ofta oroar sig i onödan och att man inte kan gå och tänka på allt farligt som kan hända.

Innan dessa bekymmer med Eric tog fart så kunde alla i familjen tala med varandra på ett mycket mer vettigt sätt. Eric umgicks då ofta med sin pappa och de var tex ute och fiskade och fjällvandrade tillsammans. Han var enligt föräldrarna tidigare intresserad av djur och natur och talade då ofta om att han då han blev större ville ta jägarexamen. Detta intresse verkar nu ha avtagit och han säger då man talar med honom om detta att "det var då det!".

Relationen till modern beskrivs också som någonting som varit bra. Det var modern han pratade med om han var ledsen eller hade problem, någonting som förändrats sedan en tid tillbaka. Han söker sig nu för tiden ofta till system Sofia när han vill tala om någonting, men hon säger inte heller någonting om vad de talar om till föräldrarna. Birgitta beskriver också förlossningen med Eric som svår, han föddes fyra veckor för tidigt och Birgitta hade en jobbig graviditet i den meningen att hon mått psykiskt dåligt under hela tiden. Efter förlossningen kom hon dock igen och kunde så småningom ta till sig och ge Eric den omsorg han behövde.

Föräldrarna beskriver att de haft en liknande jobbig period med dottern Sofia, då hon under en tid strulat. Sofia hade också skolkat från skolan och varit ute sent på nätterna utan att föräldrarna vetat var hon varit. Även den gången hade familjen haft mycket konflikter när det gällde regler och gränser. Detta dämpades så småningom och familjen hittade balansen igen. Sofia bor fortfarande hemma då hon läser på Komvux för att förbättra sina brister i betyg från gymnasiet.

Familjen Olsson.

Pappa Rolf 48 år, industriarbetare.

Mamma Birgitta 43 år, sekreterare.

Sonen Peter 19 år.

Dottern Erica 15 år.

Situation:

Familjen söker hjälp angående sin dotter Erica som har fått problem i skolan, hennes närvaro brister och skolan har kontaktat familjen och uttryckt sin oro över att Erica inte presterar särskilt mycket i skolarbetet. Från skolans sida säger man också att Erica har god kapacitet för skolarbetet om hon bara vore intresserad. De gånger hon är på lektionerna tycker lärarna att hon är störande då hon sitter och babblar med sina bänkkamrater. När hon blir tillsagd käftar hon emot. Föräldrarna vill nu ha hjälp för sin dotter då de är oroliga för hennes framtid och de känner det som om att de kört fast i relationen med Erica.

Hemma har föräldrarna dock inte sett så mycket av detta beteende som skolan rapporterar om. De tycker i och för sig att Erica inte varit lika pratsam som tidigare, hon är nu svårare att få kontakt med. Detta är något som Rolf tror att han kan stå ut med, han tror att Erica bara vill vara ifred och att det kommer att gå över. Birgitta anser dock att det måste vara något med flickan, eftersom hon knappt svarar på tilltal och för det mesta drar sig undan när Birgitta försöker tala med henne. De gånger som Erica och Birgitta pratar så slutar det ofta i högljudda konflikter och Erica flyr då ut och är med kompisar. Birgitta har också funderingar om Ericas kompisar, om de är lämpliga för Erica, då hon tycker att Erica är lättledd. Hon är rädd för att hon en dag skall få reda på att Erica har börjat med droger och kriminalitet. Rolf däremot är inte lika orolig vad det gäller Ericas kamratrelationer utan menar att man ofta oroar sig i onödan och att man inte kan gå och tänka på allt farligt som kan hända.

Innan dessa bekymmer med Erica tog fart så kunde alla i familjen tala med varandra på ett mycket mer vettigt sätt. Erica umgicks då ofta med sin mamma. Hon brukade följa med henne och handla, hjälpa henne med matlagningen och de skötte ofta trädgårdsarbetet tillsammans. Erica sjöng också tidigare i kör och pratade ofta om att hon skulle gå någon musikutbildning när hon blev äldre. Hon går dock sällan numer på körträffarna.

Relationen till fadern beskrivs också som någonting som varit bra. Det var dock modern hon talade med då hon var ledsen eller hade problem, någonting som förändrats sedan en tid tillbaka. Hon söker sig nu för tiden ofta till brodern Peter när hon vill tala om någonting, men han säger inte heller någonting om vad de talar om till föräldrarna. Birgitta beskriver också förlossningen med Erica som svår, hon föddes fyra veckor för tidigt och Birgitta hade en jobbig graviditet i den meningen att hon mått psykiskt dåligt under hela tiden. Efter förlossningen kom hon dock igen och kunde så småningom ta till sig och ge Erica den omsorg hon behövde.

Föräldrarna beskriver att de haft en liknande period med sonen, då han under en tid strulat. Peter hade också skolkat från skolan och varit ute sent på nätterna utan att föräldrarna vetat var han varit. Även den gången hade familjen haft mycket konflikter när det gällde regler och gränser. Detta dämpades så småningom och familjen hittade balansen igen. Peter bor fortfarande hemma då han läser på Komvux för att förbättra sina brister i betyg från gymnasiet.

Bilaga 2 - Intervjuinstruktioner och vinjettfrågor

Intervjuinstruktioner

- Denna intervju kommer att ta ungefär 30 minuter att genomföra.
- Vi vill att Du läser igenom informationen om familjen under några minuter.
- Sedan kommer vi att visa dig 6 stycken separata kort med en fråga på varje, alltså 6 stycken frågor.
- Informationen om familjen finns på följande sida.

Denna intervju instruktion lämnades muntligt med tillägget att respondenterna fick ge hur långa eller korta svar de själva önskade, en form av tänka högt runt ett ärende. Vinjetten fick de dessutom behålla under tiden de svarade på frågorna för att kunna titta i vinjetttexten som stöd för svaren.

Vinjettfrågor

1. Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?
2. Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?
3. Vad handlar familjens situation i grunden om?
4. Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?
5. Vad skulle kunna hända om ingenting görs åt familjens situation enligt din åsikt?
6. Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?

Till detta ställdes frågor muntligt för att kontrollera hur länge respondenten hade arbetat, om denna/denne hade någon vidare utbildning och om på den aktuella arbetsplatsen hade något uttalat förhållningssätt vad gällde metod eller teori.

Bilaga 3 - Sammanställning av uttalanden

Sammanställning av svar på vinjettfrågor

Denna lista är en sammanställning över de svar vi fick på respektive vinjettfråga. De redovisas här i koncentrerad version, grupp för grupp, fråga för fråga. Siffran i parentesen bredvid respektive svar anger antalet respondenter som gav detta svar. (De uttalanden som förekom, men som ändå inte utgjorde ett egentligt svar på frågan redovisas ej här. För fullständiga svar hänvisas läsaren till originalutskriften av samtliga intervjuer, vilken vid förfrågan tillhandahålls av författarna).

Grupp 1 - Fem kvinnor om Eric

Fråga 1. Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?

Positiva uttalanden:

Välfungerande familj	(1).	
Vanlig familj där föräldrarna är oroliga för sin tonåring	(1).	
Föräldrarna har goda relationer till barnen	(1).	
Tidigare kunskap om liknande problem	(2).	
Föräldrar överens	(1).	
Föräldrar lyhörda för vad skolan har att säga	(1).	
Föräldrar sökt hjälp själva	(2).	
Båda föräldrarna vill ha hjälp	(1).	
Tonårsutveckling	(1).	S=11

Negativa uttalanden:

Kommunikativa problem i familjen	(1).	
Måste ha hänt någonting i familjen	(1).	
Svåra förlossningen, och hur denna kan ha påverkat den tidiga anknytningen	(1).	
Föräldrar oense	(1).	
Föräldrar inte lyhörda för Eric	(1).	
God relation till pappan som har försvunnit	(1).	
Eric inte lika intresserad av skolan	(1).	S=7

Fråga 2. Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?

Positiva uttalanden:

Familjen välfungerande	(1).	
Normal och vanlig familj	(1).	
Tycker inte att familjen har några större problem	(1).	
Intresserade och engagerade föräldrar	(2).	
Föräldrar som ser hur deras barn förändras	(1).	
Föräldrar som uttrycker oro	(1).	
Föräldrarna som vill ha till stånd en förändring	(1).	
Föräldrarna vågar tala med andra om problemen	(1).	
Föräldrarna vill ha hjälp	(1).	
Föräldrarna kan beskriva det de söker för	(1).	
Föräldrarna kan ha ett bra samarbete med skolan	(1).	S=12

Negativa uttalanden:

Föräldrarna kan inte hantera tonåringar	(1).	
Familjen bär på nyckeln till problemet	(1).	
Familjens situation nog inte varit så bra som föräldrarna påstår	(1).	
Inte tillåtet i familjen att tala om problem	(1).	
Hänt något i familjen som påverkat Eric	(1).	
Situationen kan handla om missbruk	(1).	
Försenad pubertet	(1).	
Eric behöver hjälp med att lära sig hur han är som person	(1).	
Dålig relation till fadern	(1).	
Eric kanske behöver hjälp av utomstående	(1).	S=10

Fråga 3. Vad handlar familjens situation i grunden om?

Positiva uttalanden:

För lite information för att kunna uttala sig	(1)	
Tonårsproblematik, tonårsutveckling	(2)	S=3

Negativa uttalanden:

Bristande relationer i familj	(1)	
Bristande relation mellan föräldrarna	(3)	
Bristande relation mellan föräldrarna och barnen	(1)	
Föräldrarnas frustration över mindre kontakt med Eric	(1)	S=6

Fråga 4. Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?

Låta skolan presentera sin syn på Eric i nätverkssamtal	(2)	
Psykologkontakt på BUP för Eric	(1)	
Arbeta med föräldrarnas relation	(1)	
På sikt utvidga nätverket (släkt)	(1)	
Lägga mycket tid på Eric	(2)	
Två handläggare	(2)	
Utreda, med extern hjälp, eventuella förlösningsskador på Eric	(1)	
Först etablera kontakt med Eric och sedan utifrån dessa samtal arbeta med familjen	(1)	
Prata med modern runt förlösningen	(1)	
Se om det är någon utomstående vuxen Eric skulle kunna tala med	(1)	
Ta reda på vad Eric vill och vad han har för önskningar	(2)	
Ha med syskonet i samtal	(1)	
Ha med skolan i samtal	(1)	
Samla hela familjen och låta varje familjemedlem säga vad den tycker är problemet	(1)	
Träffa barnen var för sig och föräldrarna var för sig	(1)	S=19

Fråga 5. Vad skulle kunna hända om inte någonting görs åt familjens situation enligt din åsikt?

Antingen-eller-svar	(4)	S=4
Enbart negativ prognos	(1)	S=1

Positiva preciseringar;

Det kan reda ut sig för Eric	(3)	
Familjen ser själva problemet	(1)	S=4

Negativa preciseringar;

Missbruk och/eller kriminalitet	(4)	
Eric kan hamna i dåligt sällskap	(3)	
Eric börjar skolka	(1)	
Eric drar sig från familjen	(1)	
Eric fortsätter att "spåra ur"	(1)	S=10

Fråga 6. Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?

Mer information från föräldrar och Eric	(5)	
Information från alla familjemedlemmar	(1)	
Information om det brister i relationerna i hemmet	(1)	
Om Eric vill umgås med fadern	(1)	
Information från skolan: konflikt med någon lärare, besvärlighet etc.	(3)	
Om Eric går i fel klass, fel nivå	(1)	
Om Eric är skoltrött	(1)	
Vill ha kunskap om Erics umgänge	(3)	
Eventuella problem med kamrater	(1)	
Känner föräldrar till umgänget	(1)	
Information om graviditet och förlösning av Eric	(1)	
Hur den svåra perinatale tiden påverkat moderns sätt mot Eric	(1)	
Hur den perinatale tiden påverkat den tidiga anknötningen	(1)	
Om modern har dåligt samvete sina känslor under den perinatale...	(1)	
Vad Eric har för fritidsintressen	(1)	
Vad föräldrarna tycker om att göra	(1)	
Vad familjen gör tillsammans	(1)	
Information om hur de bor, i vilket bostadsområde	(1)	
Om det finns arbetslöshet och ekonomiska bekymmer	(1)	
Hur familjens nätverk ser ut	(1)	
Hur föräldrarna är i sina personligheter	(1)	
Om Eric själv vill ha hjälp	(1)	
Om dessa föräldrar verkligen är Erics biologiska föräldrar	(1)	
Om det är en vanlig tonårsproblematik	(1)	
Hur man löste den tidigare situationen med Erics syskon	(1)	
Hur familjen såg ut innan det började fungera dåligt	(1)	
Vad det var som gjorde att det började gå dåligt	(1)	
Vad det finns för regler och gränser i familjen	(1)	S=36

Grupp 2 - Fem kvinnor om Erica

Fråga 1. Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?

Positiva uttalanden:

Väldigt vanlig familj	(1).
Väsentligt att lyfta fram hela familjens styrka	(1).
Att det finns en kraft i familjen	(1).
De har någonting att fortsätta bygga på	(1).
Väsentligt att det inte är några större problem i familjen	(1).
De håller ihop i familjen och det är viktigt för att man skall klara av problem	(1).
Föräldrarna är intresserade av sina barn	(1).
Familjen söker kontakt med soc. vilket pekar på att de inte nonchalerar problemen	(1).
Relation mellan mor och dotter varit bra (ger god prognos)	(1).
Familjen har löst liknande problem tidigare	(1).
Familjen har tidigare haft det bra så man vet ju hur det skall vara när det är bra	(1).
Vill ha med syskonet i familjesamtal	(1).
Höra med Peter vad han säger om Ericas beteende, detta utifrån att han själv hade liknande period	(1).
Tonårsreaktion, tonårsproblematik	(1).
Ta reda på vad föräldrarnas rädsla angående Erica består i	(1).
Att i första hand stötta föräldrar	(1).

S=16

Negativa uttalanden:

Föräldrarnas relation till Erica och hur den har varit	(1).
Fadern tar för lätt på Ericas situation	(1).
Moderns graviditet och förlossning (precisering saknas)	(1).
Ta reda på vad problemen står för	(1).
Ericas skolkande	(1).
Det fungerar inte i skolan och vad har skolan gjort åt detta	(1).
Hur skolan uppfattar Erica	(1).
Om föräldrar har talat med Erica om skolan	(1).
Höra med Erica vad hon inte tycker är bra	(1).

S=9

Fråga 2. Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?

Positiva uttalanden:

Vanlig familj	(2).
Föräldrarna har varit och är intresserade av barnen	(1).
Föräldrarna har haft en bra relation till barnen under deras uppväxt	(1).
Problemen går säkert att lösa	(1).
Tonårsutveckling, frigörelseprocess, tonårströts, pubertetskris	(3).

S=8

Negativa uttalanden:

Erica kanske använder droger	(1).
Skolan kontaktat soc. för tidigt (likformighet)	(1).
Skolan ska reda ut skolsituationen	(1).
Kan handla om mobbning	(1).
Fadern bryr sig inte om att det kan handla om annat än tonårsproblematik	(1).
Föräldrarnas relation kanske brister	(1).
Lättledhet och kamratumgänge	(1).
Skoltrötthet	(1).
Föräldrarnas åsikter går isär	(1).
Modern signalerar större oro än fadern	(1).

S=10

Fråga 3. Vad handlar familjens situation i grunden om?

Positiva uttalanden:

I första läget skolans rapport som grund	(1).
Vanlig familj	(1).
Erica är i puberteten	(1).
För lite information för att kunna uttala sig vad det i grunden handlar om	(1).

S=4

Negativa uttalanden:

Handlar om moderns svåra graviditet	(1).
Moderns dåliga samvete för sina känslor under perinatal tid	(1).
Föräldrarna ägnat för lite tid åt Erica	(1).
Föräldrarna ser inte sin egen del, söker orsak i droger och kriminalitet	(1).
Pubertetskris riktad mot modern	(1).
Brist i relation mellan mor och dotter	(1).
Djupare problematik än vanlig tonårsreaktion	(1).
Bristande kommunikation i familjen	(1).
Bristande kommunikation mellan mannen och kvinnan	(1).
Föräldrar kan inte hantera tonåringar	(1).

Föräldrarna är inte samspelta	(1).	
Mobbning	(1)	S=12

Fråga 4. Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?

Stärka föräldrarna i deras föräldraroller	(3).	
Lyfta fram för familjen att det ser mörkt ut nu men...(positivt)	(1).	
Pekar på att föräldrarna förmodligen inte har fel i sina känslor	(1).	
Socialsekreterare vill skapa en relation till Erica	(1).	
Dela familjen i olika konstellationer för samtal	(1).	
Höra hur Erica vill ha sin situation	(1).	
Inventera hur varje familjemedlem skulle vilja göra för att hjälpa Erica	(1).	
Höra hur familjen formulerar sina problem och vilken hjälp de vill ha	(1).	
Utreda utifrån det man ser	(1).	
Det som framkommer under utredning styr åtgärder	(1).	
Samtal på PBU	(1).	
Familjerådgivning	(1).	
Ge mamman mer stöd än pappan	(1).	
Ha uppföljningssamtal	(1).	
Dyker det upp allvarigare saker får man agera utifrån det	(1).	
Tala med skolan om deras uppfattning om Erica	(1).	
Tala med föräldrarna och höra vad de skulle vilja ha hjälp med	(1).	
Tala med Erica om hur hon upplever situationen	(2).	
Tala med föräldrarna tillsammans med Erica	(1).	
Träffa hela familjen	(1).	
Nätverksmöte med föräldrarna, Erica samt skolan	(2).	
Ge råd till familjen	(1).	
Ge familjen hjälp om de vill ha den hjälp soc. kan erbjuda	(1).	S=27

Fråga 5. Vad skulle kunna hända om inte någonting görs åt familjens situation enligt din åsikt?

Antingen-eller-svar	(3).	S=3
Enbart negativ prognos	(2).	S=2

Positiva Preciseringar;

Erica stular ett tag och sedan hittar hon tillbaka	(1).	
Problemen går tillbaka	(1).	
Erica börjar sköta skolan igen	(1).	
Erica går in i det mer normaliserade livet	(1).	
Familjen klarar av situationen	(1).	S=5

Negativa preciseringar;

Om ingen ingriper så kommer Erica varken bli sedd eller hörd	(1).	
Om ingen markering sker kommer Erica tro att beteendet är okej	(1).	
Skolsituationen slutar att fungera överhuvudtaget	(1).	
Ericas situation blir ohållbar	(1).	
Om inte soc. agerar blir Erica mer utagerande.	(2).	
Familjens relationer försämras	(1).	
Det blir en väldigt jobbig situation för familjen	(1).	
Familjen blir bitter på soc och det blir svårt att återkomma vid ett senare tillfälle	(1).	
Erica börjar missbruka droger	(3).	
Erica blir kriminell	(1).	
Om något år kanske Erica är gravid, har fått sitt första barn eller flyttat ihop med någon äldre missbrukare som förstör henne	(1).	S=14

Fråga 6. Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?

Vill veta hur Erica ser på skolan och föräldrarnas oro angående henne	(1).	
Information om föräldrarnas relation	(1).	
Information om flickans relation till skolan	(1).	
Information angående hur nätverket runt familjen ser ut	(1).	
Information från polis om Erica ofta syns på stan	(1).	
Information från brodern om Erica	(1).	
Information om vad Erica och broder talar om som inte föräldrarna vet	(1).	
Vill höra lärarens åsikter om Erica, vad babblande, uppkäftig och störande står för	(1).	
Vad modern menar med att Erica är lättledd.	(1).	
Hur familjen gjorde vid den tidigare situationen med brodern	(1).	
Information om Ericas umgänge	(3).	
Vad Erica gör på sin fritid	(2).	
Vad det är som gör att modern är rädd för att Erica ska börja med droger	(1).	

Hur familjen definierar sitt problem	(1).
På vilket sätt föräldrarna vill att soc. ska hjälpa	(1).
Hur länge föräldrarna och skolan har uppfattat läget som de beskriver det	(1).
Hur Erica ser på situationen	(1).
Information om Ericas historia	(1).
Vill veta mer om Erica	(1).
Vad det är som gör att pappan inte är lika orolig som mamman	(1).
	S=23

Grupp 3 - Fem män om Eric

Fråga 1. Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?

Positiva uttalanden:

Väsentligt att familjen är hjälpsökande	(2).	
Familjen kan ha erfarenheter från tidigare situation med sitt andra barn	(1).	
Ericas relationer till föräldrarna har varit goda och utgör något att bygga på	(2).	
Ta föräldrarnas oro på allvar	(1).	
I tonåren är föräldrarna inte längre lika intressanta	(1).	
Anser inte att skolans rapport är väsentlig	(2).	
Att ta fasta på den positiva grogrund som finns	(1).	S=10

Negativa uttalanden:

Det framkommer tydligt att det finns relationsproblem i familjen	(1).	
Utreda Ericas umgänge	(1).	
Utreda eventuell förekomst av droger	(1).	
Utreda om familjen ska ha hjälp av soc. eller överlämna till annan myndighet	(1).	
Pojkens skolsituation	(1).	
Föräldrarna verkar ha fått panik	(1).	
Missbruket och dess eventuella påverkan på Ericas beteende	(1).	
Utreda barnens mående och föräldrarnas förmåga att ta hand om sina barn	(1).	
Entydigt att Eric har problem med sig själv	(1).	
Det handlar om att se problem	(1).	S=10

Fråga 2. Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?

Positiva uttalanden:

Ser positiva förutsättningar i familjen	(2).	
Familjen verkar inte vara svag	(1).	
Det finns positiva kontaktytor i familjen	(1).	
Verkar vara en ordinär familj som har en historia av att vara välfungerande	(1).	
Har erfarenheter från tidigare situation med sitt andra barn	(1).	
Tonårsproblematik, tonårsutveckling	(2).	
Puberteten	(1).	
Testa nya levnadsmönster	(2).	
Det skolan beskriver som svårigheter kan bestå i att Eric ställer krångliga frågor	(1).	
Om Ericas beteende verkligen är anledning till oro	(1).	S=13

Negativa uttalanden:

Anledningen till Ericas beteende kan bero på missbruk	(1).	
Något har hänt med Eric	(1).	
Problematiken beror på rel. i familjen/relationer mellan föräldrarna	(1).	
Situationen kan bero på att modern är överbeskyddande	(1).	
Vill "röra" lite i det här med förlossningen	(1).	
Tankar om huruvida modern mädde dåligt vid förra förlossningen	(1).	
Eric kan vara ett oönskat barn	(1).	
Modern vill inte se problemen som så stora	(1).	
Tycker det är allvarligt att förändringen i Ericas beteende är så drastisk	(1).	S=9

Fråga 3. Vad handlar familjens situation i grunden om?

Positiva uttalanden:

Kan man inte veta utifrån den information som framkommer i vinjetten	(3).	
Tror inte att det handlar om någon tidig störning eller droger	(1).	
Vad det handlar om är att föräldrarna är oroliga för sin son	(1).	
Föräldrarnas rädsla för att Eric skall hamna i droger och kriminalitet	(1).	
Eric håller på att bli vuxen	(1).	S=7

Negativa uttalanden:

Känslomässig störning hos Eric	(1).	
Jagsvighet hos Eric	(1).	
Drogmissbruk	(1).	
Relationer i familjen	(2).	
Föräldrarna känner frustration över att de inte längre umgås lika mycket med sina barn	(2).	

Föräldrarna klarar inte av att sätta gemensamma gränser för Eric	(1).	
Tror att det kan handla om kommunikations- eller relationsproblem i familjen	(1).	S=9

Fråga 4. Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?

Ställa sig till familjens förfogande och hjälpa den med de problem de upplever sig ha	(1).	
Göra utredning	(1).	
Familjesamtal	(3).	
Familjeterapi	(1).	
Kontakt för Eric inom barnpsykiatri	(1).	
Koppla in skolan för att höra om Eric vill något med skolan som går att bygga på och sedan utifrån detta skapa ett åtgärdsprogram som man sedan följer upp	(1).	
Ha med Eric's syskon i samtalen	(1).	
Inte göra någonting såtillvida att familjen inte upplever situationen som svår	(1).	
Ta reda på om Eric själv vill ha hjälp	(1).	
Ta föräldrarnas oro på allvar	(1).	
Tala med Eric först och sedan föräldrarna och Sofia	(1).	
Ta reda på vad föräldrarna gjorde med Sofia som gjorde att det då blev bra	(1).	
Hjälpa föräldrarna med relationen till Eric	(1).	
Ta reda på vad föräldrarna är oroliga för vad det gäller Eric	(1).	
Höra vad Sofia tänker om situationen	(1).	S=17

Fråga 5. Vad skulle kunna hända om inte någonting görs åt familjens situation enligt din åsikt?

Antingen-eller-svar	(3).	S=3
Enbart negativ prognos	(2).	S=2

Positiva preciseringar;

Tror att familjen kommer att hitta balansen igen precis som skedde då Eric's syskon var yngre	(1).	
Det går över och det hela löser sig	(1).	
Handlar om en normal situation hos tonåring och problemen kommer att växa bort	(1).	
Det är en väg mot ett vuxnare liv	(1).	S=4

Negativa preciseringar;

Eric börjar missbruka	(2).	
Eric slutar skolan	(1).	
Faller in i kriminalitet	(1).	
Eric kan bli mer psykiskt sjuk	(1).	
Ev. känslomässig störning eller ev. drogmissbruk kan göra att Eric "ballar ur"	(1).	
Eric spårar ur	(2).	
Hela familjen rasar ihop och börjar missbruka	(1).	
Det blir värre om man inte tar situationen på allvar	(1).	
Relationerna i familjen blir sämre	(1).	
Eric får försämrad skolgång	(1).	S=12

Fråga 6. Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?

Säger uttryckligen att de vill veta mer om Eric och dennes liv	(3).	
Vill veta om Eric's uppväxt	(1).	
Vad som är viktigt för honom	(1).	
Vad som gör honom förbannad och ledsen	(1).	
Vad han gör på sin fritid	(1).	
Vilka intressen han har	(1).	
Varför de intressen som han hade tidigare avtagit	(1).	
Veta mer om Eric's umgänge	(2).	
Hur det går för honom i skolan	(3).	
Hur Eric ser på familjen	(1).	
Hur han ser på sin relation till föräldrarna	(1).	
Vad det är som gör att Eric vänder sig till sin syster	(2).	
Om det finns några andra personer som engagerar sig i Eric	(1).	
Om Eric har börjat med droger	(1).	
Vad det är som gör att fadern är rädd att Eric har börjat med droger och kriminalitet	(1).	
Vad föräldrarna gjort för att ändra på situationen	(1).	
Vad föräldrarna skulle vilja göra för att ändra på situationen	(1).	
Hur föräldrarna gjorde för att hitta balansen med Eric's syster	(2).	
Höra familjemedlemmarnas egen formulering av digniteten i problematiken	(1).	
Få familjemedlemmarna att fördjupa bilden av sin situation	(1).	
Om det var en planerad graviditet	(1).	
Veta mer om släkt och vänner till familjen	(1).	
Information om relationen till pappan	(1).	
Veta mer om föräldrarnas uppväxt	(1).	
Mer information om relationen mellan föräldrarna	(1).	S=32

Grupp 4 - Fem män om Erica

Fråga 1. Vad är väsentligt i denna familjs situation enligt din bedömning?

Positiva uttalanden:

Att familjen är hjälpsökande	(1).	
Föräldrar märkt skillnad i Ericas beteende från tidigare	(1).	
Erica haft bra relationer med båda föräldrarna tidigare	(1).	
Erica haft gemensamma intressen med modern	(1).	
Familjen vill ha en förändring till stånd	(1).	
Familjen verkar hantera situationen på ett vuxet och moget sätt	(1).	
Bra att föräldrarna är oroliga	(1).	
Gått bra med brodern i den tidigare situationen	(1).	
Föräldrarna har varit samstämmiga	(1).	
Det handlar om en ganska normal tonårsutveckling	(1).	
Att få en problemformulering av föräldrar	(1).	S=11

Negativa uttalanden:

Se föräldrarnas sätt att hantera problemet	(1).	
Föräldrar bör undersöka Ericas umgänge, då Erica är inne i en frigörelseprocess	(1).	
Måste finna balans i frigörelseprocessen först, sedan arbeta med skolgång	(1).	
Skolan utåt sett det mest akuta, men tecken på annan problematik	(1).	
Föräldrar behöver hjälp med att se att Erica inte är annorlunda än brodern	(1).	
Vem i familjen som upplevs som problem	(1).	
Fadern verkar inte bry sig	(1).	
Kommunikationssvårigheter i familjen	(1).	
Erica har bytt kamratkrets	(1).	
Erica har slutat med sina intressen	(1).	S=10

Fråga 2. Vilka associationer, tankar eller bilder får du utifrån informationen om familjen?

Positiva uttalanden:

Välfungerande familj	(2).	
Erica i klassisk tonårsfrigörelse	(2).	
Föräldrar verkar eniga om att de står inför en svårighet	(1).	
Kommer att gå för Erica som för brodern (alltså bra)	(1).	
Erica talar med broder för att denna haft liknande problem och löst dessa	(1).	
Kan finna nyttiga erfarenheter i broderns situation som kan användas nu	(1).	
Familjen får själva formulera sina alternativ till nusetuationen	(1).	
Erica har förmågan att söka upp modern när hon känner att hon vill	(1).	
Funderingar om hur man kan använda nätverket för att åstadkomma förändring	(1).	
Höra om familjens tankar om lösningar på problemen	(1).	
Erica söker efter en egen identitet	(1).	
Familjen har erfarenheter av liknande problem från tidigare	(1).	
Det är en orientering mot ett vuxnare liv	(1).	S=15

Negativa uttalanden:

Föräldrarna har inte samma lösningar på problemet	(1).	
Fadern gått med på att söka hjälp mest för att bli dka modern	(1).	
Ericas beteende förmodligen tecken på annat problem	(1).	
Måste sätta acceptabla gränser för Erica i frigörelseprocessen	(1).	
Föräldrarna svårt att hantera Ericas nya tonårsbeteende	(1).	
Föräldrarna jämför barnen för mycket, ser inte två skilda individer	(1).	
Modern kan inte matcha Erica	(1).	
Relationsproblem i familjen	(1).	
Familjen har ett bekymmer	(1).	
Erica är inte nöjd och försöker frigöra sig	(1).	
Det är inte ovanligt med totalt sammanbrott i kommunikation mellan mor och dotter	(1).	S=11

Fråga 3. Vad handlar familjens situation i grunden om?

Positiva uttalanden:

Erica kommer själv att hitta tillbaka till relationen med föräldrarna när hon vill det	(1).	
Att reda ut vad det handlar om tillsammans med familjen	(1).	
Det hela handlar om oro från skolans sida	(1).	
Det är en normal tonårsutbrytning	(1).	
Normal familj	(1).	
Det finns inget som tyder på att Erica skulle fara illa	(1).	S=6

Negativa uttalanden:

Kommunikationsproblematik	(2).	
Föräldrar känner att de måste ha kontroll över Erica, kan inte låta vara	(1).	

Skolan symtom på något annat problem	(1).	
Hemsituationen grunden till problemet	(1).	
Moderns svåra graviditet kan försvåra god kontakt med Erica idag	(1).	
Viktigt att föräldrar är samstämmiga, vilket de inte är	(1).	
Tonårstjejer mer manipulativa och direkta (paradox)	(1).	
Mer dramatiskt vid flickors tonårsutbrytning	(1).	
Föräldrar förstorar upp situationen	(1).	
Föräldrar söker hjälp, men för sent (ingen precisering)	(1).	
Föräldrarna bemöter Erica på fel nivå	(1).	
Lätt att tro att det är en tonårsfrigörelse, men det finns risk att det går snett	(1).	
"Strulig" tonårstjej	(1).	
Föräldrarna söker hjälp försent	(1).	S=15

Fråga 4. Vad skulle du vilja göra åt denna familjs situation?

Vill träffa hela familjen	(5).	
Ha med representant från skolan vid möte med familj	(1).	
Ventilera frågeställningar från skola	(1).	
Föröka finna lösningar, alternativa beteende till Erica	(2).	
Kolla om det fungerar i familjen ibland	(2).	
Vad det var som gjorde att broderns situation löste sig	(2).	
I första han stötta modern, då hon bär på den största oron	(1).	
Fråga modern om det finns tillfällen då hon kan vänta in Erica (1).	(1).	
Hänvisa familjen till familjerådgivning, men hålla kvar kontakten för att visa att han tar dom på allvar för att en framtida kontakt med familjen inte spolieades	(1).	
Göra en formell utredning där alla i familjen fick säga sitt	(1).	
Påpeka för föräldrarna att de inte ska tjata på Erica då hon kommer att motreagera	(1).	
Vill ha någon forma av nätverkssamtal	(1).	
Vill ha en kollega med i ärendet	(1).	
Köpa in terapeutisk kompetens åt familjen	(1).	S=21

Fråga 5. Vad skulle kunna hända om inte någonting görs åt familjens situation enligt din åsikt?

Antingen-eller-svar	(1).	S=1
Positiv prognos för Erica	(1).	S=1
Negativ prognos för Erica	(3).	S=3

Positiva preciseringar;

Självläkning troligtvis	(1).	
Ericas beteende går över	(1).	
Det går över	(1).	
De kommer att gå vidare	(1).	
Tror att familjen har så "mycket på fötterna" att de skulle klara av situationen	(1).	
Att det reder ut sig då flickan verkar ha någon slags grundtrygghet	(1).	S=6

Negativa preciseringar;

Erica går ut skolan med dåliga betyg	(2).	
Familjen kommer att utsättas för större påfrestningar	(2).	
Föräldrarnas relation påverkas i negativ riktning	(1).	
Föräldrarna kommer att skilja sig	(1).	
Erica utnyttjad av äldre killar och börjar med missbruk, om moderns oro är befogad	(1).	
Erica kommer efter mer och mer i skolan	(1).	
Erica flyr ut mer och mer med kompisar	(1).	
Erica kan komma att behöva hjälp av utomstående, t ex skolkurator	(1).	
Moderns oro är befogad	(1).	
Det kommer att gå sämre för Erica just för att det handlar om tonårstrots	(1).	S=12

Fråga 6. Vilken information skulle du önska mer av angående denna familj?

Hur gjorde föräldrarna med broderns tidigare situation	(2).	
Information om hur Ericas beteende ska vara för att inte föräldrar ska oroa sig	(1).	
Vad modern menar med att Erica inte svarar på tilltal	(1).	
Information om det kan vara så att Erica inte vill tala med modern	(1).	
Om det finns tillfällen där föräldrarna känner att det fungerar med Erica	(1).	
Vet föräldrarna egentligen något om Ericas liv	(1).	
Information om Ericas umgänge	(1).	
Om föräldrarnas oro består i att de inte vet vad Erica gör med sina kompisar	(1).	
Om Erica själv tror sig kunna stå emot kamrattryck eller är lättledd	(1).	
Hur Ericas förhållande till fadern ser ut	(1).	
Varför Erica tycker att det är lättare att tala med brodern	(1).	
Inventera varje familjemedlems privata version om nusituationen	(1).	
Vad Erica har för drömmar om sin framtid	(1).	
Information om Ericas uppväxtförhållanden och eventuella separationer i familjen	(1).	

<u>Vilka regler och gränser som gäller i hemmet och eventuella problem med dessa</u>	(1).
<u>Hur kontakt med släkten ser ut</u>	(1).
<u>Om det försvunnit något ur hemmet och om Erica brukar ljuga för vinna fördelar</u>	(1).
<u>Varför Erica brutit med sitt intresse</u>	(1).
<u>Om det finns tillfällen då föräldrarna inte känner lika stor oro för Erica</u>	(1).
<u>Känner någon av föräldrarna mer oro än den andre</u>	(1).
<u>Vem av föräldrarna har tagit initiativet till kontakten med soc.</u>	(1).
<u>Information om när Ericas förändring började</u>	(1).
<u>Vad föräldrarna anser vara normalt hos en tonåring</u>	(1).
<u>Vad Erica anser vara normalt hos en tonåring</u>	(1).